

LĀTVJU
TAUTSAIMNIEKS

SAIMNIECĪBAS
GENERALDIREKCIJAS
APGĀDĀ

RĪGA, 1942

W 1/2

SATURA RĀDĪTĀJS.

	Lpp.
<i>Mag. oec. V. Zāgars,</i>	Mūsu saimniecības uzdevumi 1
<i>Inž. J. Švanks,</i>	Latvijas rūpniecības organizācijas jautājumi . . . 18
<i>Mag. oec. Austra Šimanis,</i>	Pārtikas devu sadalīšanas tehnika kara laikā . . . 25
<i>Doc. Edgars Dunsdorfs,</i>	Rīgas aizjūras tirdzniecība 1801.—1913. g. 31
<i>Prof. Dr. J. Bokalders,</i>	Vācu dzimtmāju zemnieks 38
<i>K. K.</i>	Pārtikas saimniecība 1942. g. pavasarī 43
<i>Agronomis J. Bricis ģ</i>	Vācijas valsts Kreditkase un tās naudas zīmes . . . 47
	Chronika un informācija 53
	Rakstu saturs vācu valodā 61

INHALTSVERZEICHNIS.

	Seite
<i>Mag. oec. V. Zāgars,</i>	Aufgaben unserer Wirtschaft 1
<i>Diploming. J. Švanks,</i>	Organisationsfragen der lettischen Industrie . . . 18
<i>Mag. oec. Austra Šimanis,</i>	Verteilungstechnik der Nahrungsmittelrationen wäh- rend des Krieges 25
<i>Universitätsdozent</i> <i>Edgars Dunsdorfs</i>	Der Seehandel Rigas 1801—1913 31
<i>Prof. Dr. J. Bokalders,</i>	Deutsches Erbbauertum 38
<i>K. K.</i>	Die Ernährungswirtschaft im Frühjahr 1942 43
<i>Diplomlandwirt J. Bricis ģ</i>	Die Deutsche Reichskreditkasse und deren Kredit- kassenscheinen 47
	Chronik und Information 53
	Kurze Inhaltsübersicht in deutscher Sprache . . . 61

LATVJU TAUTSAIMNIEKS

DER LETTISCHE VOLKSWIRT

ŽURNĀLS TAUTSAIMNIECĪBAI, TIRDZniecĪBAI, RŪPNiecĪBAI, FINANcĒM, KOOPERĀCIJAI, LAUKSAIMNIECĪBAS UN MEŽKOPIBAS EKONOMIKAI UN DARBA POLĪTIKAI

Atbildīgais izdevējs: mag. oec. V. ZĀGARS.
Redaktors: prof. Dr. J. BOKALDERS.
Saimniecības ģenerāldirekcijas apgādā.
Iznāk divreiz mēnesī.
Redakcija: Rīgā, Smilšu ielā 6.

Verantw. Herausgeber: Mag. oec. V. ZĀGARS.
Schriftleiter: Prof. Dr. J. BOKALDERS.
Verlag der Generaldirektion der Wirtschaft.
Erscheinungsweise — zweimal im Monat.
Redaktion: Riga, Sandstrasse 6.

1. GADS

*

1942. G. 30. JŪNIJĀ

*

Nr. 1/2

Mag. oec. V. Zāgars.

VALSTS BIBLIOTĒKA
Inv. 408722

MŪSU SAIMNIECĪBAS UZDEVUMI.

«Latvija ir Eiropas sastāvdaļa, tā nekad nav bijusi Padomju Savienības loceklis un tāda arī nekad nebūs» ir viens no vissvarīgākiem konstatējumiem Latvijas zemes pašpārvaldes š. g. 17. jūnija svinīgajā deklarācijā, kas publicēta sakarā ar Molotova prasību pēc kara iekļaut bijušās Baltijas valstis Padomju Savienībā. Ar šo deklarāciju Latvijas zemes pašpārvalde oficiāli noliek savu tautu un savu nākotni neaprobežotā uzticībā Lielvācijas vadoņa un lielvācu bruņoto spēku rokās, kuŗi to pirms gada izglāba no galīgas bojā ejas lielniecisma žņaugos.

Pirmoreiz kopš 2 gadiem latvju tautas augstākā organa svinīgs atziņums ar vācu radio un preses palīdzību ir aplidojis visu pasauli un cēram, ka atvērs beidzot acis arī tiem padomju negēlīgās propagandas apstulbinātiem, kas iedomājas, ka latvju tauta varētu domāt citādi.

Ja latvju tautas nākotne ir nešķīrami saistīta ar Jaunās Eiropas likteni, tad pats par sevi saprotams, ka

mūsu saimniecības pamatjautājumi ir tie paši, kas pārējai, Vācijas vadītai Eiropai, jo tagad vairāk kā jebkad mēs nevaram veidot izolētu saimniecību un mūsu saimniekošanas rezultāti ir tikai maza Vācijas vadītās Eiropas kara saimniecības sastāvdaļa.

Pašreizējos svarīgākos saimniecības uzdevumus spilgti un pārskatāmi nesen raksturoja Lielvācijas saimniecības ministrijas valsts sekretārs Dr. Landfried's Dienvidhanoveras un Braunšveigas apgabala saimnieciski politiskā sanāksmē Hanoverā *). Visu daudzo saimniecisko jautājumu centrā pašlaik stāv svarīgākie pamatuzdevumi: darba spēka pareiza izvietošana, piemērojoties tagadējās kara saimniecības fazes prasībām, jēlvielu apgāde un satiksmes nokārtošana. No minētiem trim uzdevumiem satiksme stāv pirmā vietā. Kopš kara sākuma Lielvācijas valsts dzelzceļiem ir bijuši jāveic vareni uzdevumi, un to ritošais materiāls ir iesaistīts intensīvā darbā ne tikai Vācijā, bet arī jauniekaŗotā telpā, kuŗas platība

*) Völkischer Beobachter 5. jūn. num.



daudzkārt pārsniedz Lielvāciju. Saimniecībai visādos veidos jāatbalsta satiksmes ministrija viņas uzdevumu veikšanā un katrā ziņā jā rūpējas par to, lai izpaliktu visi transporti, kuriem nav kara saimniecības rāmjos izšķirotā nozīme. Jādara viss, lai pirmās nepieciešamības preces pārvadātu pēc iespējas ātri. Tas pirmā kārtā attiecas arī uz akmeņoglēm mājsaimniecību vajadzībām, kuŗu pārvadājumi jāveic jau vasaras mēnešos. Saimniecībai jāpalīdz veikt dzelzceļiem tiem piekrītošos uzdevumus, paātrinot preču iekraušanas un izkraušanas tempu, kā arī nodrošinot preču izkraušanu svētdienās. Katram tautas loceklim pēc iespējas maksimāli jāierobežo visādu preču patēriņš. Namamātēm jāierobežo arī gāzes un elektrības patēriņš.

Attiecībā uz jēlvielu apgādi no iekārotās Austrumeiropas vācu saimniecība nerada sev nepareizas ilūzijas un nēreālu optimismu. Dabas bagātību izmantošana austrumos prasa daudzus uzņēmiņus saimnieciskus darbiniekus, inženierus un strādniekus, un šinī darbā var ņemt dalību arī citas Eiropas valstis, kas nav ieņēmušas naidīgu nostāju pret Vāciju. Šinī Austrumeiropas uzbūves darbā var praktiski reālizēties Eiropas saimnieciskās kopības ideja. Ka Vācijas ārlietu un austrumu ministrijas šiem uzdevumiem piegriež izcilus vērību, to vislabāk apstiprina nesenās dāņu un sevišķi holandiešu saimniecisko delegāciju viesošanās.

Visiem saimnieciska rakstura pasākumiem un pārkārtojumiem jābūt tikai vienam mērķim — radīt tādas apstākļus, lai cīņa varētu turpināties tik ilgi, cik tas nepieciešams uzvaras

nodrošināšanai. Tādēļ arī civilam sektoram tuvākā laikā arvien vairāk vēl būs jāatkāpjas otrā vietā. Par visu pāri jāpaceļas tikai vienam lozungam: uzvaru par katru cenu!

Kādā veidā Latvijas saimniecība var sekmēt šos kopīgos svarīgos kara saimniecības mērķus un kādi ir mūsu īpatnējie pašreizējie un tuvākās nākotnes uzdevumi saimnieciskā laukā? Lai varētu mūsu tagadējo saimniecisko stāvokli, darbības iespējas un uzdevumus pareizi saprast, tad vispirms nepieciešams gūt kaut īsu vispārēju pārskatu par saimniecisko attīstību un notikušām pārvērtībām pagājušos 12 mēnešos. Pie mums samērā plaši izplatīts uzskats, ka sakarā ar vairāku svarīgu saimniecības nozaŗu pārņemšanu un ar dažādām formālām un faktiskām monopolsabiedrībām un Ģenerālkomisāra uzticības pārvaldes (Treuhandverwaltung) aktīvitāti uzticības pilnvarnieku (Treuhänder) iecelšanā pārējos rūpniecības un tirdzniecības uzņēmumos, latviešu patstāvīgas darbības iespējas saimnieciskā laukā arvien vairāk sašaurinās un līdz ar to pašreizējā saimnieciskā politika un politiskā situācija ir mums nelabvēlīgāka kā pagājušā vasarā un rudenī.

Kāds tad bija mūsu faktiskais stāvoklis gadu atpakaļ? Lai objektīvi izprastu divu tautu attiecības, simpatiju vai antagonisma cēloņus, jā mēģina iejusties arī otras puses subjektīvā notikumu uztverē. 1918./19. g. mazo tautu brīvības un neatkarības mīlestība, kā arī kaŗavīru spars un veiksmē, radīja Austrum- un Dienvidaustrumeiropā daudzas patstāvīgas valstis, to starpā Latvijas republiku. Šajā patriotisma uzplūdu laikmetā

mazās tautas tomēr uz laiku aizmirsta svarīgo priekšnoteikumu, bez kuŗa tik labvēlīga attīstības gaita nebūtu domājama. Eiropas kontinentā noteicošie spēki — Vidus- un Austrumeiropas lielvalstis — sevišķu izņēmuma apstākļu dēļ bija kļuvušas tik nevarīgas, kā nekad vēl pēdējos gadu simteņos. Bez tam toreizējais uzvarētāju bloks — Anglija un Francija — cerēja nodrošināt savas egoistiskās intereses, atšķirot Padomju Savienību no Vācijas ar t. s. «sanitāro kordonu», t. i. Baltijas valstīm un Poliju. Šis bloks bija ieinteresēts, lai kordonā ietelposās valstis būtu Vācijai nelabvēlīgi noskaņotas. Toreiz antantes vadītās Eiropas austrumu telpā varēja rasties tikai viņai draudzīgas valstis, vai pretējā gadījumā tās nemaz nebūtu radušās, un šo telpu būtu paturējusi savā varā Padomju Savienība.

Praksē kordona pastāvēšana pirmajos gados bija pakalpojums arī Vācijai, jo toreizējā sociāldemokratu un citu kreiso elementu vadītā Vācijas republika bija samērā pieejama tuvināšanai ar Padomju Savienību un židiskā marksisma ideoloģijas inficējumam. Tagad cīņas priekšpostenis ar šo inficējumu bija Baltijas valstis, un šī cīņa risinājās visumā veiksmīgi. Sekmīgi veidojās arī Baltijas valstu un Vācijas saimnieciskās attiecības. Pēdējās galu galā ir arī priekšnoteikums politiskām attiecībām. Mums tomēr jāsaprot arī Vācijas uztvere, kas nevarēja aizmirst to lomu, kāda bija Antantes valstīm Baltijas valstu neatkarības iznīcināšanas atbalstīšanā, un kas tādēļ radzījās uz Baltijas valstīm ar zināmu neuzticību.

Latvju un vācu tautu tuvināšanos neveicināja arī tādi svarīgi fakti, kā agrārreforma, kas pati par sevi saimnieciski un politiski bija nepieciešama. Tikai tā varēja nostiprināt zemes saimniecību, ievērojami kāpināt lauksaimniecības produkciju un sociāli nostiprināt zemes dzīvā spēka kodolu — zemniecību. Neapšaubāmi vācu minoritāti agrārreforma tomēr skāra visai sāpīgi, tāpat kā latvju nostiprināšanās citās saimniecības nozarēs. Jāsaka tomēr, ka visi minētie apstākļi nav nekāda tā īpatnēja Baltijas telpas parādība, bet vērojama visur tur, kur rodas sociālās pretestības starp vairāk vai mazāk statistiskā stāvoklī nonākušām saimnieciski valdošām aprindām, ja tās sastāda minoritāti un ar lielu dinamiku apveltītiem mazas tautas plašiem slāņiem, kas ir majoritātē. Šādas pretišķības parasti pārsviežas no tīri saimnieciskas plāksnes nacionālā resp. politiskā plāksnē un līdz ar to rada grūti pārvaramus šķēršļus šādu tautu tuvināšanās piekritējiem.

Bez šiem pretišķību iemesliem atzīmējamas arī mūsu politiskās kļūdas. Mēs nepratām pienācīgi novērtēt lielos vācu kaŗavīru nopelnus Latvijas aizsargāšanā no boļševiku viļņa 1919. gada pavasarī un Rīgas atbrīvošanā. Nepareizi izprasts nacionāls pašlepnums pierakstīja saņiegumus un nopelnus tikai sev. Vēsturiskos notikumus gan visas tautas parasti cenšas fiksēt rakstītajā vēsturē tādā veidā, lai tos vislabāk varētu izlietot par nacionālās audzināšanas līdzekli. Bet ja tas notiek uz citu tautu nopelna rēķina, tad zināmos apstākļos tas var kaitēt pašu interesēm.

Ja maza kultūras tauta ir ilgu laiku atradusies vairāk vai mazāk latentā stāvoklī, tad pirmā labvēlīgā situācijā, kāda radās mums pirms nepilniem 25 gadiem, tās dināmisks spēki attīsta ārkārtēju enerģiju un īsā laikā kā saimniecības, tā kultūras laukā dod tādus sasniegumus, ko citas mierīgā plūsmē atrodošās tautas sasniedz gadu simteņos. Nedrīkstam tomēr šeit aizmirst atkal vienu svarīgu apstākli. Tas iespējams tikai izmantojot arī citu tautu kultūras un tehnikas sasniegumus. Nav Eiropā tīri patstāvīgu, norobežotu atsevišķu tautu kultūru, bet ir kopēja āriskās Eiropas kultūra, kuŗas izveidošanā galvenie nopelni piekrīt lielajām vācu un romāņu tautām. Kopējos kultūras pamatsasniegumus izmantojot, katra atsevišķa tauta rada savus vērtīgus, īpatnējus sasniegumus — savu nacionālo kultūru, kas no jauna apaugļo un pavairo kopējās kultūras bagātības.

Liels labums bija tas apstāklis, ka mūsu nacionālā kultūra nevienā savā posmā nav bijusi slaviski orientēta. Tādēļ mums viegli nākās izmantot un iedzīvināt vācu kultūras vērtības, kas neapšaubāmi mums lielā mērā palīdzējušas pasargāties no ieslīkšanas un izkušanas austrumu bezpersonīgajā masā. Ja mazajām latvju un igauņu tautām gadu simteņu brāzmainās politiskās vētrās izdevies nosargāt sevi no negatīvas austrumu un dienvidu ietekmes un tādā kārtā uzturēt sevi kā neapšaubāmu Eiropas sastāvdaļu, tad tur bez mūsu veselīgā, āriskā tautas instinkta un pašu kultūras īpatnējiem sasniegumiem bagātīgo tautas gara mantu u. c.

veidā, lieli nopelni ir arī vācu kultūras ietekmei.

Mūsu piederība pie Eiropas āriskās kultūras loka, mūsu saskare ar vācu kultūru ir labākais priekšnoteikums varbūtējo agrāko kļūdu atzīšanai un tagadējai neviltotai sadarbībai ar Lielvāciju, kā Jaunās Eiropas cēlāju. Šajā ziņā mēs no sirds pievienojamies vārdiem, kuŗus teica Reichskommissar's Lohse's kungs savā 19. jūnija uzrunā valmieriešiem: «Caur gadu simtiem mēs esam gājuši kopā, bet esam bijuši arī ienaidnieki. Tas nav nesis svētību ne jums, ne mums. Tādēļ turu par pareizāku zem pagātnes novilkt stripu un sākt jaunu, labāku dzīvi.»

Daudzu tautu plašākām aprindām ir tendences pārvērtēt savu īsto geopolītisko un attiecīgai situācijai atbilstošo starptautisko svaru. Tas vispilgtāk jaunākajā vēstures posmā ir izpaudies poļu tautā, kuŗas valstij jau savā pamatuzbūvē bija daudzas neveselības pazīmes, jo tai gandrīz pilnīgi trūka katrai tautai nepieciešamā mugurkaula — veselīgas, spēcīgas un saimnieciski neatkarīgas zemniecības un pilsonības. Tās samērā šaurie augšējie slāņi sastāvēja no līdz ekstāzei nacionālistmā pārkairinātas muižniecības un ierēdniecības, bet vidusslāņu lomu gandrīz pilnīgi aizstāja žīdi, kuŗus poļu vadošās aprindas gan ārēji it kā ļoti nīda, bet kuŗi tajā pat laikā kā koruptīvo ierēdniecību tā muižniecību saimnieciski pilnīgi turēja savā varā. Miljoniem plašās žīdu masas Polijā un to ilgā kopdzīve ar poļu tautu ir bijušas palīdzīgas izveidot poļu rakstura spilgtās negatīvās īpašības — pārspīlēto uzpūtību un lielo iedomību, jo abas šīs

īpašības labvēlīgos apstākļos spilgti izpaužas arī žīdu tautā.

Parasti tautu plašie slāņi pēc sava rakstura savos politiskos uzskatos ir konservatīvi, t. i. tie tagadnes un pat paredzamos nākotnes notikumus mēro ar skolā un sabiedriskā audzināšanā mantotiem politiskiem uzskatiem, kurus tautas idejiski vadošām aprindām ilgākā vai īsākā ietekmes periodā tiem izdevies iepotēt. Līdz ar to kļūst saprotams, kādēļ īstiem vadošiem politiķiem ir stingri jātur savās rokās tautas politiskā stūre un valsts kuģis starptautiskā satiksmē bieži jāvada arī pretēji plašo masu gribai, riskējot kļūt nepopulāriem un pat ienīstiem, ja to prasa tautas labklājība nākotnē, kurā dabīgi plašās aprindas nespēj pārredzēt. Vēstures spilgti piemēri mums māca, ka daudzus labākos diplomātus un tautas interešu sargātājus tālākai nākotnei viņu laika biedri nav sapratuši un daudzkārt nopēlušī, kamēr vēstures perspektīvāniecīga vērtība bijusi tiem, kurus viņu darbības laikā katrs sapratis un slavējis.

Versaļas miera līguma radītā politiskā līdzsvara sistēma Eiropā sāka grīļoties līdz ar nacionālsociālistiskās kustības nākšanu pie varas 1933. gadā. Nākošajos gados Vācijas saimnieciskās un politiskās attīstības rūpīgiem vērotājiem pamazām kļuva skaidrs, ka šeit uz spēcīgas saimnieciskās bāzes aug varens politisks un militārs spēks, kas nesamierināsies ar Versaļā radītām važām, jo vairāk tādēļ, ka pretinieku spēki šo tautu ieslīgšanas dēļ seklā materiālā ikdienībā un sociālās ķildās relatīvi kļuva arvien vājāki.

Tā kā visas pazīmes rādīja, ka Versaļas sistēmas garanti, neskatoties uz lielajām pārmaiņām faktisko spēku samērā, no savām Vācijas varu un dzīvības intereses ierobežojošām privilēģijām labprātīgi neatteikties, tad jau 1936., 1937. un sevišķi 1938. gadā kļuva skaidrs, ka neizbēgami birst jauns pasaules karš, kurā paredzamo izcelšanās momentu saprotams nebija iespējams tieši noteikt.

Tālredzīgākiem vērotājiem bija tikpat skaidrs arī tas, ka šinī karā agri vai vēlu ieraus arī mazās Baltijas vastis, jo mūsu specifiskais politiskais svars ar 5,5 milj. iedzīvotāju un vājo apbruņojumu bija pārāk niecīgs faktors, lai spēlētu līdzsvara lomu starp vareno Viduseiropu un milzīgajiem austrumiem. 1934. g. maijā mūsu žurnālistu delegācijai atgriežoties no studiju ceļojuma pa Padomju Savienību šo rindīņu rakstītājam Latvijas preses biedrībā sniegtajā pārskatā par vērojumiem austrumos bija izdevība norādīt uz turienes lielajām saimnieciskām un militārām iespējamībām un neapšaubāmi ātri augošo saimniecisko spēku, kaut arī tas notika uz plašo masu dzīves standarta rēķina un koncentrējās tikai noteiktos rūpniecības virzienos. Dažas dienas vēlāk notikušais 15. maija apvērsums un sekojošā iekšpolitiski straujā pārkārtošanās neatlicināja valdošām politiskām aprindām laiku starptautisko apstākļu rūpīgam novērtējumam. Vēl dažus gadus pirms kara sākšanās, ņemot vērā straujo starptautisko notikumu risināšanos, Vāciju varēja interesēt nostāja, kādu ieņemtu patstāvīgās Baltijas valstis. Tas bija pēdējais brīdis; kad mūsu tāpat kā mūsu kaimiņu valstu vadība

ar sabiedrisko uzskatu un starptautiskās orientācijas maiņu varēja nodibināt labas attiecības ar vācu tautu un tās vadību un līdz ar to aiztaupīt komūnisma gada šausmas.

Neapstrīdot pēdējo patstāvības gadu lielos sasniegumus saimniecības un kultūras laukā, jākonstatē, ka ārpolitikā un sabiedrisko uzskatu veidošanā attiecībā uz citām tautām tika pielaista smaga kļūda, kuŗu pat pēc padomju militāro bazu ierīkošanas pie mums 1939. g. oktobrī nemēģināja nopietni labot. Tādēļ 1940. g. 17. jūnija iebrukums mūs pārsteidza pilnīgi nesagatavotus. Gadiem ilgi nekas nebija darīts, lai nodibinātu ciešāku politisku kontaktu ar Vāciju, tādēļ nav brīnums, ka arī komūnistu valdīšanas gadā mūsu lielās emigrantu aprindas, kuŗas pie tam par nožēlošanu arī vēl savstarpēji nebija sapratušās, nevarēja vairs neko darīt, lai panāktu Vācijā lūzumu mums par labu.

Pagājušā gada jūnija un jūlija dienās, kad mūsu tauta vienprātīgi un ar vislielāko sajūsmu sagaidīja vācu atbrīvotājus, viņiem par mums gan bija priekšstats, ka esam noteikti naidīgi noskaņoti komūnismam un smagi no tiem cietuši, bet cik esam un gribam būt lojāli pret vāciešiem un aktīvi atbalstīt viņus lielajā cīņā, tas jautājums, augstāk apskatītās vēsturiskās attīstības dēļ, bija atklāts. Pēc vācu toreizējām domām šeit bija gan spēcīga, strādīga un lojāla vecā zemniecība, radikāla vāciem naidīga strādniecība un anglofila inteliģence, kas pie tam komūnisma gadā tik stipri iznīcināta, ka nez vai vairs spēs izpildīt tautas vadītājas lomu. Tādēļ varēja saprast, ka arī mēs tikām ie-

skaitīti Austrumzemē, kā viens no komūnisma atbrīvotiem Padomju Savienības apgabaliem.

Tā tad pirmajos mēnešos pēc komūnistu padzīšanas, neskatoties uz daudzu optimistu ne ar ko nepamatotām rožainām cerībām, mēs varējam justies kā cilvēki, kas tikko pārdzīvojuši smagu zemestrīci un sēž bez padoma uz savu sagrauto māju drupām, pārdomādami no kuŗa gala un kādā veidā sākt savas izpostītās dzīves atjaunošanu.

Sākās aktīva sadarbība ar vācu, sākumā militārās un vēlāk civilās pārvaldes pārstāvjiem, kuŗi, tīri dabīgi, sākumā vēroja mūs ar zināmu neuzticību un visus, daudz maz svarīgākos jautājumus vēlējās kārtot paši, jo viņi mūs agrāk nepazina.

Ļstu draudzību un uzticību, sevišķi tautu starpā, nevar nodibināt dažās nedēļās vai mēnešos. Tā prasa daudzus lietišķus pierādījumus un pašreizējās draudzības, sevišķi kuŗa laikā, kad visiem jāliek tik daudz uz spēles. Patstāvīgās valsts laikā lielajā politikā nokavēto varējām tagad atgūt tikai ar individuālu rīcību saimnieciskā un sabiedriskā laukā, ar visiem spēkiem un pašreizējās draudzības sekmējot kuŗa saimniecības realizēšanu.

Šādas individuālas sadarbības labās praktiskās iespējas raksturo sekojošais piemērs. Jau ar pag. gada 2. jūliju pie mums sāka darboties latviešu apgādes un izdalīšanas pārvalde, bet ar jūlija vidu ar līdzīgām, bet tikai ar daudz plašākām un noteicošām tiesībām Wirtschafts-kommando Riga. Šādā savstarpējas nepazīšanās periodā tik svarīgu operatīvu iestāžu parallēla, kaut arī pēc iespējas saskaņota darbība izrādījās

par lielu traucekli tekošo saimniecisko jautājumu kārtošanai. Neskatoties uz skeptiķu brīdinājumiem, ka nav iespējama cieša laba sadarbība starp divu tautu pārstāvjiem, sevišķi vēl starp latviešiem un vāciešiem, uz sabiedriski līdztiesīgas bāzes un pie tam vēl īpatnējos kara saimniecības apstākļos, vācu Wirtschaftskommando vadība riskēja ielaisties šādā eksperimentā. Attiecīgo pārkārtojumu rezultātā no abām minētām iestādēm ar vācu civīlās pārvaldes darbības sākumu radās Ģenerālkomisāra galvenā saimniecības nodaļa kā vācu civīlās pārvaldes tiešais augstākais saimniecisko dzīvi kārtojošais orgāns ar nelielu atbildīgo ierēdņu skaitu un Sadales un apgādes direkcija, kuŗa pamazām dabīgas attīstības ceļā uzņēmas kārtot ne tikai apgādes un preču un materiālu apsaimniekošanas jautājumus, bet arī visu citu svarīgāko saimnieciskās politikas jautājumu sagatavošanu un latviešu saimniecisko interešu pārstāvniecību.

Kopējā darbā vācu un latvju atbildīgie saimnieciskie darbinieki mācījās viens otru pazīt un vērtēt un praktiskā darbā izrādījās, ka viens otru sarežģītos kara saimniecības apstākļos ļoti labi papildina. Vācijas kara saimniecības speciālistiem labi noderēja mūsu lietpratēji, kas labāk pazina savas zemes īpatnējos apstākļus.

Raksturīgi, ka šāda sadarbība drīz vien radīja savstarpējas uzticības atmosfēru, kas domstarpību gadījumā ļāva atrisināt tās lietišķās pārrunās, uz klausot un objektīvi vērtējot latviešu lietpratēju domas.

Nepieciešamais priekšnoteikums šāda veida sekmīgai sadarbībai bija lielā uzticības dāvāšana latvju iestādes vadībai, neierobežojot tās iniciatīvu. Cita veida sadarbība, piem., tīru vācu iestāžu dibināšana latvju jautājumu kārtošanai, kaut arī tās sastāvētu līdz 95% no latvju darbiniekiem, nav devušas sekmīgus panākumus, jo šāda veida iestādēs latvju darbinieki pārvēršas tikai par tīri tehnisku spēku, bez pašierosmes un patstāvīgas aktivitātes.

Noteikumi jaunās Latvijas zemes pārvaldes dibināšanai Ģenerālkomisāra iestāžu uzraudzībā paredzēja, ka saimniecības jautājumu kārtošanu var arī pilnīgi izņemt no zemes pārvaldes kompetencēm. Ja pie mums tas nav noticis un nodibināta Saimniecības ģenerāldirekcija, tad te sava loma bijusi iepriekšraksturotās sadarbības labvēlīgam vērtējumam.

Kādēļ bija nepieciešama šāda centrāla saimnieciska orgāna radīšana? Praktiskās dzīves pieredze kara laikā ne tikai pie mums, bet arī daudzās citās valstīs ir pierādījusi, ka dažādās saimniecības nozares nekad nav tik cieši savā starpā saistītas kā tieši kara saimniecības apstākļos. Dažkārt ļoti svarīgas produkcijas programmas realizēšanā var rasties gandrīz nepārvarami šķēršļi, kuŗus iespējams novērst tikai pārredzot un piesaistot palīgā vairākas citas nozares. Piemēram, miera laika apstākļos caur darba pārvaldēm praktiski gāja tikai tā nelielā darba spēka daļa, kas pati neatrada iespējamību novietoties darbā. Šodien ne tikai katras rūpniecības produkcijas realizēšana, bet arī katrs svarīgāks pasākums lauksaimniecībā un mežsaimniecībā ne mazāk cieši

saistīts un atkarīgs no darba spēka apgādes caur darba pārvaldēm. Saskaņota rīcība nepieciešama arī attiecībā uz transportu un dažādu ražošanas līdzekļu un materiālu apgādi, kas arī skaņ ne mazāk lauksaimniecību un mežsaimniecību kā rūpniecību un tirdzniecību. Tādēļ nav brīnums, ka šodien faktiski izejvielu apgādātājas un regulētājas iestādes faktiski vada un plāno arī rūpniecības produkciju. Vācijā caur četrgades plāna iestādēm visa saimniecība ir saistīta vienā kompleksā un priekšgalā šeit stāv ministru prezidents reichsmaršals Hermann Goering's, kas līdz ar to ir visas saimniecības augstākais vadītājs.

Jāņem vēl vērā, ka kara saimniecības apstākļos katrā svarīgākā jautājumā ir jārēķinājas ar veselu rindu kompetentu amatpersonu dažādās iestādēs un tādēļ pienācīgi ātru atrisinājumu var panākt tikai iesaistot augstākās instances. Saimniecības ģenerāldirekcijas uzbūve ir piešķaņota Ģenerālkomisāra uzraudzības iestāžu struktūrai, konkrētā gadījumā saimniecības galvenai nodaļai. Tas lielā mērā atvieglo principiālo u. c. svarīgāko jautājumu kārtošanu. Arī Igaunijā saimniecības un transporta zemes direktoram Dr. Wendt'am bez saimniecības ir pakļautas arī vēl finanses, bankas un transporta regulēšana, un šāda koncentrācija tur praktiskā darbā izrādījusies par ļoti lietderīgu.

Ņemot vērā plašos pienākumus un daudzās pakļautās iestādes, ģenerāldirektora darbam jāaprobeņojas tikai ar principiālo norādījumu došanu, darba saskaņošanu un svarīgāko saimniecības pamatjautājumu kārto-

šanu. Bez tam administratīvās iestādes jāpārkarō tā, lai tās maksimāli atbilstu kara saimniecības prasībām, lai to priekšgalā stāvētu mūsu spējīgākie, labākie un enerģiskākie speciālisti, jo tikai tajās nozarēs, kur mēs paši attīstam vislielāko darba aktivitāti un izmantojam maksimālās iespējas, mēs iegūstam arī kara saimniecības apstākļos iespējami lielāko rīcības patstāvību. Ar to mēs ne tikai vairojam cieņu pret mūsu iestādēm un tautu, bet arī dodam iespēju vācu uzraudzības iestādēm samazināt savu darbinieku skaitu līdz mīnimam un attiecīgos speciālistus izlietot svarīgākiem uzdevumiem. Arī lielais darba roku trūkums visās nozarēs prasa no mums, lai visus darbus racionalizētu tā, kā tie prasa pēc iespējas maz darbinieku. Ja mūsu līdzdalībai šai Eiropas likteņa karā šodien pirmā kārtā jāizpaužas saimnieciskā frontē, tad būsīm arī mūsu uzdevumu cienīgi un pierādīsim, ko šinī ziņā spēj latvietis.

Saimniecības ģenerāldirekcija pusotra mēneša laikā ir jau izdarījusi sekojošus svarīgākos pārkarōjumus un jaunievedumus.

Pārvēršot līdzšinējo Lauksaimniecības ģenerāldirekciju par galveno direkciju, tās patstāvīgās rīcības iespējas nav nebūt mazinātas, bet tās darbību jaunā galvenā direktora vadībā paredzēts pēc iespējas aktivizēt, uzturot ciešāku kontaktu kā līdz šim ar laukiem un attīstot visplašāko lauku pašdarbību. Šim nolūkam notiek centrā pārkarōšanās, pārgrupējot darbiniekus no pašlaik mazāk svarīgām uz operatīvām daļām. Ar 1. jūliju uzsāk darbību arī jaundibi-

nātais Agrārpolitikas departaments, kas rūpēsies par lauksaimniecības biedrībām un visiem lauksaimnieku pašdarbības jautājumiem. Ar labiem panākumiem jau darbojas Lauksaimniecības padome, kuŗā bez redzamākiem Lauksaimniecības akadēmijas mācības spēkiem, ietilpst lauksaimniecības ražojumu tirgus kārtošana un lauku apgādes centrālo organizāciju vadība un paredzēts vēl piesaistīt pa diviem priekšzīmīgākiem lauksaimniekiem no katra apgabala. Padome apspriež aktuālos lauksaimniecības jautājumus, lai tos, pēc vispusīgas pārbaudes, censtos realizēt.

Jaundibinātā mezsaimniecības un kokrūpniecības galvenā direkcija bez mežu departamenta un transporta uzņēmuma ietilpst arī kokrūpniecības centrāle, kas palīdzēs visus šīs nozares jautājumus ātrāk, elastīgāk un labāk kārtot.

No vācu civilās pārvaldes ar 1. jūliju jaundibinātā darba departamenta kompetencē pārnāk darba spēka apgādes un novietošanas jautājumi. Darba departaments, kuŗa izpildorgani ir darba pārvalde Rīgā un darba biroji provincē, darbosies Ģenerālkomisāra darba politikas un darba spēka novietošanas nodaļas uzraudzībā.

Tirdzniecībā, rūpniecībā un apgādes un izdalīšanas aparātā reorganizācija vēl nav izdarīta. Šeit tikai jāatzīmē, ka pārkārtots Dabas bagātību pētīšanas institūts, pievienojot tam hidroloģijas un meteoroloģijas daļas un pārdēvējot to par Dabas bagātību un klīмата pētīšanas institūtu. Pašlaik uzsāk darbību arī jaundibinātais saimniecības pētīšanas institūts un sekmīgi darbojas jau konsultantu padome saimnieciski juridisko rīkojumu un iesniegumu projektu izstrādāšanai, kuŗā ietilpst mūsu redzamākās universitātes un tiesu autoritātes.

Noslēgumā, atgriežoties pie raksta sākumā uzstādītiem jautājumiem par mūsu stāvokli un izredzēm, varam teikt, ka ļoti daudz vēl atkarājas no mūsu tautas turpmākās aktīvās līdzdalības darbā un kaŗā, bet pēdējā gada laikā mēs pamazām, ar lojālu, neatlaidīgu aktīvu darbu esam pānākuši pie vācu pārstāvjiem šeit svarīgu psiholoģisku lūzumu par labu mums, kas, cerams, pamazām izpaudīsies arī pozitīvās, konkrētās formās. Mēs esam pierādījuši, ka nesam tikai zemnieku tauta ar vāji sagatavotu pusinteliģenci, bet ka mūsu inteliģences līmenis nestāv zemāk par Vakareiropu, pie kuŗas mēs esam piederējuši un arvien piederēsim.

AUFGABEN UNSERER WIRTSCHAFT.

«Lettland ist ein Bestandteil Europas; es ist niemals Mitglied der Union der Räterepubliken gewesen und wird auch niemals ein solches werden» — dies ist eine der allerwichtigsten Feststellungen in der feierlichen Deklaration der lettischen Selbstverwaltung vom 17. Juni d. J., welche im Zusammenhange mit der Forderung Molotows, die ehemaligen Baltischen Staaten nach dem Kriege in die Union der Räterepubliken einzuverleiben, publiziert wurde. Mit dieser Deklaration übergibt offiziell die lettische Selbstverwaltung im unbegrenzten Vertrauen ihr Volk und ihre Zukunft in die Hände des Führers und der Großdeutschen Wehrmacht, welche es vor einem Jahre von einem völligen Untergang in den Klauen des Bolschewismus gerettet haben.

Das erste Mal seit zwei Jahren war eine feierliche Erklärung des höchsten Organs des lettischen Volkes durch den deutschen Rundfunk und die deutsche Presse der ganzen Welt bekanntgegeben worden, und es ist zu hoffen, daß damit endlich auch denjenigen von der schamlosen Sowjetpropaganda Geblendeten die Augen aufgetan sein werden, welche denken, daß das lettische Volk anderer Meinung sein könnte.

Ist nun die Zukunft des lettischen Volkes unlösbar mit den Geschicken des neuen Europa verbunden, so ist es selbstverständlich, daß die Grundfragen unserer Wirtschaft dieselben sind, wie diejenigen des von Deutschland geführten übrigen Europa. Weniger als je können wir jetzt eine isolierte Wirtschaft schaffen; die Ergebnisse unseres Wirtschaftsgebarens sind nur ein kleiner Bestandteil der von Deutschland geleiteten europäischen Kriegswirtschaft.

Die zurzeit wichtigsten wirtschaftlichen Aufgaben wurden von dem Staatssekretär des Großdeutschen Wirtschaftsministeriums Dr. Landfried während der in Hannover abgehaltenen wirtschaftspolitischen Tagung

der Gaue Südhannover und Braunschweig umrissen.^{*)} Im Mittelpunkt der mannigfaltigen wirtschaftlichen Fragen stehen die wichtigsten Leitaufgaben: richtiger Einsatz der Arbeitskräfte gemäß dem jetzigen Stadium der Kriegswirtschaft, Versorgung mit Rohstoffen und Regelung des Transportwesens. Das Transportwesen steht unter diesen Aufgaben an erster Stelle. Seit Kriegsbeginn hatten die Staatseisenbahnen Großdeutschlands gewaltige Aufgaben zu lösen. Ihr rollendes Material war in intensiver Weise nicht nur in Deutschland, sondern auch in den eroberten Gebieten, deren Raum denjenigen Großdeutschlands mehrfach übersteigt, eingesetzt. Die Wirtschaft muß in jeder möglichen Art das Verkehrsministerium bei der Lösung seiner Arbeiten unterstützen und unbedingt dafür Sorge tragen, daß alle Transporte unterbleiben, die im Rahmen der Kriegswirtschaft nicht von entscheidender Bedeutung sind. Es muß alles getan werden, um Güter erster Notwendigkeit möglichst beschleunigt zu transportieren. Dies gilt an erster Stelle für Steinkohlentransporte, die schon in den Sommermonaten bewältigt werden müssen. Die Wirtschaft muß der Eisenbahn behilflich sein die ihr gestellten Aufgaben zu lösen, indem sie die Ein- und Ausladung der Güter beschleunigt und Ausladungsarbeiten auch während der Sonntage sicherstellt. Jeder Volksgenosse muß den Verbrauch von Waren aller Art nach Möglichkeit maximal einschränken, und ebenso müssen die Hausfrauen auch den Gas- und Stromverbrauch einschränken.

Was die Rohstoffanlieferungen aus den besetzten Ostgebieten anbetrifft, so macht sich die deutsche Wirtschaft darüber keine falschen Illusionen und ist einem irrealen Optimismus abgeneigt. Die Ausbeutung der Naturschätze im Osten erfordert viele unternehmungslustige Wirtschaftler, Ingenieure

^{*)} „Völkischer Beobachter“ vom 5. Juni 1942.

und Facharbeiter. An diesem Werk können auch andere Staaten Europas teilnehmen, welche gegen Deutschland nicht feindselig eingestellt sind. Im Aufbau Osteuropas kann die Idee der Wirtschaftsgemeinschaft Europas praktisch realisiert werden. Daß das deutsche Auswärtige Amt und das Ostministerium diesen Fragen eine besondere Aufmerksamkeit zuwenden, das haben am besten die unlängst erfolgten Besuche der wirtschaftlichen Delegationen Dänemarks und insbesondere Hollands bestätigt.

Alle Unternehmungen wirtschaftlichen Charakters, alle diesbezüglichen Umgestaltungen müssen nur ein Ziel haben — solche Zustände zu schaffen, daß der Kampf so lange andauern kann, wie es zur Sicherung des Endsieges erforderlich ist. Deshalb wird der zivile Sektor in der nächsten Zeit noch mehr an die zweite Stelle zurücktreten müssen. Über alles muß ein gemeinsamer Grundgedanke stehen: Sieg um jeden Preis.

In welcher Art kann nun die Wirtschaft Lettlands diese gemeinsamen wichtigen Ziele der Kriegswirtschaft am besten fördern, und was für besondere Aufgaben sind jetzt und in der nächsten Zukunft in unserer Wirtschaft zu lösen? Um die jetzige Lage unserer Wirtschaft, die Wirkungsmöglichkeiten und Aufgaben richtig verstehen zu können, müssen wir zuerst einen kurzen allgemeinen Überblick über die Entwicklung der Wirtschaft und ihre Veränderungen in den verfloßenen 12 Monaten gewinnen. Bei uns hat die Anschauung ziemliche Verbreitung gefunden, daß im Zusammenhange mit der Übernahme einiger wichtigen Wirtschaftszweige durch verschiedene formelle und faktische Monopolgesellschaften, sowie durch die Aktivität der Treuhandverwaltung des Generalkommissars, welche sich in der Einsetzung von Treuhändern in den übrigen Industrie- und Handelsunternehmen auswirkt, die selbständigen Betätigungsmöglichkeiten der Letten auf wirtschaftlichem Gebiet immer begrenzter werden und somit die jetzige Wirtschaftspolitik und politische Situation für uns ungünstiger ist als im vorigen Sommer und Herbst.

Wie war nun unsere faktische Lage vor einem Jahre? Um die Beziehungen zweier Völker, die Gründe für Sympathie oder Anta-

gonismus, objektiv verstehen zu können, muß man auch für die subjektive Auffassung der Ereignisse der anderen Seite Verständnis haben. Die Freiheitsliebe und Unabhängigkeitsbestrebung kleiner Völker, verbunden mit der Energie und dem Geschick ihrer Soldaten, führten in den Jahren 1918/19 zur Gründung vieler selbstständiger Staaten in Ost- und Südosteuropa, darunter auch zur Gründung der lettländischen Republik. Nun vergassen aber diese kleinen Völker in der Hochflut des Patriotismus zeitweilig eine wichtige Voraussetzung, ohne die ein so günstiger Gang der Ereignisse undenkbar war. Die bestimmenden Kräfte des europäischen Kontinents — die Großstaaten Mittel- und Osteuropas — waren wegen besonderer Ausnahmereisen so machtlos geworden, wie noch nie seit Jahrhunderten. Außerdem hoffte die damalige Entente der Siegerstaaten — England und Frankreich — ihre egoistischen Interessen zu schützen, indem sie Deutschland von der Union der Räterepubliken durch einen s. g. «Sanitären Kordon», d. h. die Baltischen Staaten und Polen, trennte. Die Entente war daran interessiert, daß die Staaten, aus welchen sich der Kordon zusammensetzte, Deutschland gegenüber ablehnend eingestellt sein sollten. Damals konnten in dem von der Entente geleiteten Ostraum Europas nur ententefreundliche Staaten sich bilden; sonst wäre ihre Bildung ausgeschlossen gewesen und diesen Raum hätte die Union der Räterepubliken in ihrer Gewalt behalten.

Tatsächlich war das Bestehen des Kor-dons in den ersten Jahren keineswegs ungünstig für Deutschland. Die damalige deutsche Republik, welche von Sozialdemokraten und anderen linken Gruppierungen geleitet wurde, war verhältnismäßig zugänglich für eine Annäherung an Räterußland und eine Infektion durch die Ideologie des jüdischen Marxismus. Jetzt wurden die Baltischen Staaten zum Vorposten des Kampfes gegen diese Infektion, und dieser Kampf war im Großen und Ganzen erfolgreich. Auch die Wirtschaftsbeziehungen zwischen Deutschland und den Baltischen Staaten entwickelten sich erfolgreich. Letzten Endes sind aber die Wirtschaftsbeziehungen eine Vorbedingung der politischen Beziehun-

gen. Wir müssen aber auch die Einstellung Deutschlands verstehen. Deutschland konnte die Rolle, welche die Entente bei den Kämpfen um die Unabhängigkeit der Baltischen Staaten spielte, nicht übersehen und betrachtete darum diese Staaten mit einem gewissen Mißtrauen.

Die Annäherung des deutschen und des lettischen Volkes wurde auch von solchen wichtigen Faktoren, wie die Agrarreform, obwohl sie an sich wirtschaftlich und politisch notwendig war, nicht gefördert. Nur die Agrarreform konnte das Wirtschaftsleben des Landes sichern, die landwirtschaftliche Erzeugung wesentlich heben und den Kern der Lebenskraft des Landes — die Bauernschaft — sozial festigen. Es ist aber klar, daß die deutsche Minorität durch die Agrarreform, sowie durch das Vordringen der Letten in anderen Wirtschaftszweigen, schmerzhaft berührt wurde. Man muß jedoch feststellen, daß alle diese Erscheinungen nicht als spezifische Eigentümlichkeiten des baltischen Raumes zu betrachten sind. Derartige ist überall festzustellen, wo sich soziale Differenzen zwischen führenden Wirtschaftskreisen, welche eine mehr oder weniger statische Lage erreicht haben, doch eine Minorität bilden, und den sich in der Majorität befindlichen weiten Schichten eines kleinen aber hochdynamischen Volkes ergeben. Derartige Differenzen werden gewöhnlich von einer rein wirtschaftlichen auf eine nationale bzw. politische Basis übertragen, womit schwer zu überwindende Widerstände für die Anhänger einer Annäherung der Völker entstehen.

Ausser diesen Ursachen der Differenzen sind auch unsere politischen Fehler nicht zu vergessen. Wir verstanden es nicht die großen Verdienste der deutschen Soldaten bei der Beschützung Lettland vor der bolschewistischen Flut im Frühling 1919 und der Befreiung Rigas genügend zu würdigen. Ein falsch verstandener nationaler Selbststolz buchte die Errungenschaften und die Verdienste nur für sich. Zwar pflegen in der Regel alle Völker historische Ereignisse in der geschriebenen Geschichte in einer solchen Weise zu fixieren, daß diese am besten für eine nationale Erziehung verwendet werden können. Geschieht dies aber

auf Kosten der Verdienste anderer Völker, so kann es in gewissen Lagen den eigenen Interessen nur schaden.

Wenn ein kleines Kulturvolk lange Zeit in einem mehr oder weniger latenten Zustand gelebt hat, so wirken sich die dynamischen Kräfte bei der ersten günstigen Situation, wie sich eine solche uns vor knapp 25 Jahren bot, mit einer ausserordentlichen Energie aus und schaffen in kurzer Zeit sowohl in der wirtschaftlichen als auch in der kulturellen Entwicklung Werte, die von anderen, in ruhiger Entwicklung sich befindlichen Völkern erst in Jahrhunderten erreicht werden. Auch hier darf man aber einen wichtigen Umstand nicht vergessen. Eine solche Entwicklung ist erst möglich, wenn die kulturellen und technischen Errungenschaften anderer Völker mit benutzt werden. In Europa gibt es keine ganz selbständige, vollständige voneinander abgegrenzte Kulturen einzelner Völker, sondern es gibt nur eine gemeinsame Kultur des arischen Europas, an deren Ausbau der Hauptverdienst den deutschen und romanischen Völkern gebührt. Unter Ausnützung eines Gemeinschatzes der Kultur schafft jedes Volk seine kostbaren und eigenen Werte — seine nationale Kultur, die wiederum den Gemeinschatz befruchtet und mehrt.

Es war für uns sehr günstig, daß unsere nationale Kultur in keiner ihrer Phasen slawisch orientiert gewesen ist. Wir hatten es deshalb leicht, die Werte der deutschen Kultur uns einzuverleiben und zu benützen, was uns auch unbestreitbar von dem Versinken und der Auflösung in der gestaltlosen Masse des Ostens bewahrt hat. Wenn es den kleinen Völkern der Esten und Letten in den politischen Wirbelstürmen der Jahrhunderte gelungen ist sich von dem negativen Einfluß des Ostens und Südens abseits zu halten und sich damit als einen unbestreitbaren Teil Europas zu erhalten, so ist dafür außer dem gesunden arischen Instinkt des Volkes und den eigenen Kulturwerten, wie der reiche Schatz an Volksüberlieferungen in Dichtung und Brauch, in hohem Masse auch dem Einfluß der deutschen Kultur zu danken.

Unsere Zugehörigkeit zum arisch-europäischen Kulturkreis, unsere Berührung mit der deutschen Kultur sind die besten Vorbedingungen für die Erkenntnis möglicher früherer Fehler und für die jetzige unverfälschte Zusammenarbeit mit Großdeutschland als dem Gestalter des Neuen Europa. In dieser Hinsicht bekennen wir uns vom Herzen zu den Worten des Reichskommissars Herrn Lohse, die er in seiner Ansprache vom 19. Juni ds. Jrs. an die Bevölkerung des wolmarschen Kreises formuliert hat: «Jahrhunderte sind wir zusammengegangen; wir sind auch Feinde gewesen. Das brachte weder ihnen, noch uns Segen. Ich halte es deshalb für richtig, unter das Gewesene einen Strich zu machen und ein neues besseres Leben anzufangen.»

In den führenden Kreisen vieler Völker besteht die Tendenz die geopolitische und einer gegebenen Situation entsprechende internationale Wichtigkeit ihrer Völker zu überschätzen. In der neuesten Geschichte wurde ein derartiges sprechendes Beispiel von dem polnischen Volk gegeben. Der polnische Staat wies schon in seinem Grundaufbau viele Merkmale der Ungesundheit auf. Ihm fehlte das jedem Volke notwendige Rückgrat — ein gesundes, kraftvolles und wirtschaftlich unabhängiges Bauern- und Bürgertum. Seine zahlenmäßig begrenzte Oberschicht wurde von nationalistisch bis zur Extase überreizten Großgrundbesitzern und Beamten gebildet; die eigentliche Mittelschicht wurde nach aussen von Juden repräsentiert, welche zwar von der herrschenden Schicht scheinbar gehaßt wurden, doch in der Praxis sowohl den Großgrundbesitzer als auch die korrupte Beamtschaft in der Tasche hatten. Die nach Millionen zählenden Judenmassen in Polen und ihr langes Zusammenleben mit dem polnischen Volke waren behilflich, die negativen Eigenschaften des polnischen Volkes — den überspannten Eigendünkel und den prahlerischen Stolz — zu entwickeln, denn beide dieser Eigenschaften sind in günstigen Umständen auch für das jüdische Volk charakteristisch.

Gewöhnlich sind die breiten Massen eines Volkes in ihren politischen Anschauungen ihrem Charakter nach konservativ einge-

stellt, d. h. sie bewerten Geschehnisse der Vergangenheit und der zu erwartenden Zukunft nach Maßstäben, welche ihnen in der Schule und in der gesellschaftlichen Erziehung gewonnenen politischen Anschauungen entsprechen, die von den ideell führenden Schichten während einer längeren oder kürzeren Beeinflussungszeit eingeeimpft werden konnten. Damit wird es verständlich, daß echte, führende Politiker das Ruder der Politik des Volkes fest in den Händen halten und das Staatsschiff im internationalen Verkehr oft auch gegen den Willen der breiten Massen lenken müssen. Dabei muß Unpopularität, selbst Haß in den Kauf genommen werden, wenn es das Wohlergehen des Volkes in der Zukunft fordert, denn letzteres kann ja die breite Masse nicht übersehen. Beispiele in der Geschichte beweisen uns, daß viele der besten Diplomaten und Hüter der Interessen der Volksgemeinschaft von den Zeitgenossen nicht verstanden und vielfach getadelt worden sind; dagegen ist in der Perspektive der Geschichte der Wert derjenigen, die während ihrer Tätigkeit von jedem verstanden und gelobt worden sind, oft gering gewesen.

Das durch den Versailler Vertrag geschaffene System des politischen Gleichgewichts in Europas begann mit dem Zeitpunkt der Machtübernahme durch den Nationalsozialismus im Jahre 1933 zu schwanke. In den folgenden Jahren wurde es sorgfältigen Beobachtern der wirtschaftlichen und politischen Entwicklung Deutschlands allmählich klar, daß hier eine gewaltige politische und militäre Macht auf kraftvoller wirtschaftlicher Basis sich bildet, welche sich mit der Knebelung durch den Versailler Vertrag nicht einverstanden sein wird, umso mehr als die Kräfte des Gegners durch die Versumpfung in engen materiellen Interessen und sozialen Streitigkeiten immer schwächer wurden.

Da alle Anzeichen darauf hinwiesen, daß die Garanten des Versailler Systems trotz der großen Veränderungen im tatsächlichen Kräfteverhältnis, von ihnen, die Macht und die Lebensinteressen Deutschlands einschränkenden Privilegien freiwillig nicht lossagen werden, so wurde es schon in den Jahren 1936 und 1937, insbesondere aber

1938 klar, daß ein neuer Weltkrieg unabwendbar ist, wenn auch der Zeitpunkt des Kriegsausbruchs natürlich nicht vorauszusagen war.

Für jeden weitsichtigen Beobachter war es ebenso klar, daß in diesem Krieg früher oder später auch die Baltischen Staaten einbezogen werden, denn unser politisches spezifisches Gewicht mit 5,5 Mill. Einwohner und der schwachen Bewaffnung war viel zu gering, um eine Gleichgewichtstellung zwischen dem mächtigen Westen und dem unübersehbaren Osten einzunehmen. Der Verfasser dieser Zeilen hatte im Mai 1934 die Gelegenheit nach der Rückkehr von einer Studienreise in der Sowjetunion mit der Delegation unserer Journalisten einen Vortrag im Verein der lettischen Presse zu halten und auf die großen wirtschaftlichen und militärischen Möglichkeiten der Räteunion, sowie auf deren unleugbar schnell anwachsende wirtschaftliche Macht hinzuweisen, wenn sie auch auf Kosten des Lebensstandards der Massen durch Konzentrierung der Industrie in einigen wenigen Richtungen erreicht wurde. Der wenige Tage später stattgefundene Umsturz des 15. Mai und die dem letzteren folgende fieberhafte innenpolitische Umgestaltung liess den führenden politischen Kreisen keine Zeit zur sorgfältigen Beobachtung und Wägung der internationalen Ereignisse. Noch einige Jahre vor dem Beginn des Krieges hätte Deutschland, im Hinblick auf die rapide Entwicklung der internationalen Ereignisse, an der Stellungnahme, welche die unabhängigen Baltischen Staaten einnehmen würden, interessiert sein können. Das war der letzte Augenblick, in dem die Führung unseres und der Nachbarstaaten durch eine Umstellung der internationalen Orientierung und der öffentlichen Meinung gute Beziehungen mit dem deutschen Volk und dessen Führung herstellen und somit uns die Schrecken des Bolschewistenjahres ersparen konnte.

Die großen Errungenschaften der letzten Unabhängigkeitsjahre im wirtschaftlichen und kulturellen Leben sind nicht zu bestreiten; man muß aber feststellen, daß in der Außenpolitik und der Schulung der öffentlichen Meinung schwere Fehler zugelassen wurden, welche man selbst nach Einrich-

tung der Sowjetstützpunkte im Jahre 1939 nicht ernstlich zu bessern versuchte. Deshalb überraschte uns der Einfall am 17. Juni 1940 völlig unvorbereitet. Da jahrelang nichts getan worden war, um einen engeren politischen Anschluß an Deutschland zu finden, so konnte es nicht verwundern, daß auch während des Kommunistenjahres unsere zahlenmäßig nicht großen Emigrantenkreise nichts tun konnten, um in Deutschland einen Stimmungsumschwung zu unseren Gunsten zu erreichen, umso mehr als diese Kreise bedauerlicherweise zu keiner rechten Verständigung untereinander gelangen konnten.

In den Tagen des Juni und Juli des vorigen Jahres, als unser Volk einig und mit der größten Begeisterung die deutschen Befreier erwartete, hatten diese von uns etwa die Vorstellung, daß wir zwar dem Kommunismus gegenüber unbedingt feindlich eingestellt sind und unter ihnen schwer gelitten haben, doch wie weit wir loyal gegenüber den Deutschen sein und ihren großen Kampf aktiv unterstützen wollen — diese Frage verblieb wegen des erwählten geschichtlichen Entwicklungsgangs offen. Nach der damaligen Meinung der Deutschen waren im Lande ein kräftiges, fleißiges und loyales Bauerntum, eine radikale deutschfeindliche Arbeiterschaft und eine anglophile Intelligenz vorhanden, die letztere dazu noch im Kommunistenjahre so stark dezimiert, daß es fraglich erschien, ob sie als Führer des Volkes noch gelten könnte. Man konnte deshalb verstehen, daß auch wir in das Ostland als eins der vom Kommunismus befreiten Gebiete der Räteunion eingegliedert wurden.

Es ergibt sich daraus, daß wir in den ersten Monaten nach der Verjagung der Kommunisten, ungeachtet der durch nichts begründeten rosigen Hoffnungen mancher Optimisten, uns nur in der Rolle von Menschen fühlen konnten, welche eben ein schweres Erdbeben überlebt haben, auf den Ruinen ihrer zerstörten Häuser sitzen und nachdenken, wie und in welcher Richtung mit dem Wiederaufbau des zerstörten Lebens zu beginnen ist.

Wir boten unverzüglich unsere Dienste zur Zusammenarbeit mit den Vertretern erst

der Wehrmacht und später der Zivilverwaltung an. Es ist verständlich, daß dieselben uns Anfangs mit einem gewissen Mißtrauen beobachteten und die Regelung aller einigermaßen wichtigen Fragen sich selbst vorbehielten, denn sie kannten ja uns von früher kaum.

Eine echte Freundschaft und Vertrauen, besonders zwischen Völkern, läßt sich nicht in einigen Wochen oder Monaten erreichen. Sie erfordert viele sachliche Beweise und Selbstaufopferung, besonders in Kriegszeiten, wenn so viel auf dem Spiele steht. Das während der Unabhängigkeit in der großen Politik versäumte ließ sich jetzt nur in individueller Kleinarbeit auf wirtschaftlichem und gesellschaftlichem Gebiet nachholen, indem die Realisierung der Kriegswirtschaft mit allen Kräften und Aufopferung gefördert wurde.

Die guten praktischen Resultate solcher individuellen Zusammenarbeit wurde durch das folgende Beispiel charakterisiert. Schon seit dem 2. Juli des vorigen Jahres setzte bei uns die Tätigkeit der lettischen Verteilungs- und Versorgungsverwaltung ein. Mitte Juli wurde das Wirtschaftskommando Riga — eine Dienststelle mit parallelen, jedoch viel umfassenderen und bestimmenden Funktionen — organisiert. Während der ersten Zeit, als die Seiten sich noch nicht kannten, erwies sich die parallele, wenn auch nach Möglichkeit übereingestimmte, Tätigkeit so wichtiger operativen Behörden beim Ordnen der laufenden wirtschaftlichen Aufgaben als recht beschwerlich. Ungeachtet der Warnungen der Skeptiker, dass eine enge und gute Zusammenarbeit zwischen den Vertretern zweier Völker, insbesondere der Deutschen und der Letten, auf einer gesellschaftlich gleichwertigen Basis und unter den spezifischen Umständen der Kriegswirtschaft unmöglich sei, riskierte die Führung des Wirtschaftskommandos auf dieses Experiment einzugehen. Nach den entsprechenden Umgruppierungen entstanden mit der Aufnahme der Tätigkeit der Zivilverwaltung aus beiden obengenannten Behörden die Hauptabteilung Wirtschaft beim Generalkommissar in Riga, als das direkte höchste Organ der deutschen Zivilverwaltung zur Regelung des Wirtschaftslebens, mit einer beschränkten Anzahl von

führenden Beamten, und die Verteilungs- und Versorgungsdirektion, welche allmählich im Gange ihrer natürlichen Entwicklung nicht nur die Regelung der Versorgung sowie Waren- und Materialbewirtschaftung übernahm, sondern auch für die Vorbereitung aller anderen wichtigeren Fragen der Wirtschaftspolitik und die Vertretung der wirtschaftlichen Interessen der Letten Sorge trug.

In gemeinsamer Arbeit haben sich die deutschen und lettischen verantwortlichen Wirtschaftsführer kennen und achten gelernt; die praktische Zusammenarbeit erwies, daß in den Zeiten der Kriegswirtschaft sie sich gegenseitig recht gut ergänzen. Die Spezialisten der deutschen Kriegswirtschaft konnten unsere Fachleute, welche die Eigentümlichkeiten des Landes besser kannten, recht gut verwenden. Es ist charakteristisch, daß eine derartige Zusammenarbeit bald eine Atmosphäre der gegenseitigen Vertrauens schaffte, welche ermöglichte etwaige Meinungsverschiedenheiten in sachlichen Besprechungen zu lösen, wobei die Meinung der lettischen Fachleute erhört und objektiv gewertet wurde.

Eine unerläßliche Vorbedingung zu einer derartigen erfolgreichen Zusammenarbeit war das Vertrauen, welches der Leitung der lettischen Behörde geschenkt wurde; ihre Initiative wurde nicht eingeschränkt. Zusammenarbeit anderer Art, so z. B. die Bildung rein deutscher Behörden zur Regelung der lettischen Fragen, war nicht so erfolgreich, wenn auch in solchen Behörden bis zu 95% lettische Angestellte arbeiteten; in Behörden diesen Typs sind ja die lettischen Angestellten nur technische Kräfte, ohne eigene Initiative und Selbstständigkeit.

Die Bestimmungen über die Gründung der lettischen landeseigenen Verwaltung unter der Aufsicht des Generalkommissars sahen vor, dass die Ordnung der wirtschaftlichen Fragen auch völlig aus den Kompetenzen der landeseigenen Verwaltung herausgelöst werden kann. Wenn bei uns dies nicht geschehen ist und eine Generaldirektion der Wirtschaft gegründet wurde, so hat hier auch die günstige Bewertung der oben umrissenen Zusammenarbeit ihre Rolle gespielt.

Warum war die Gründung eines solchen Zentralorgans der Wirtschaft notwendig? Die praktischen Erfahrungen während des Krieges nicht nur bei uns, sondern auch in anderen Staaten haben bewiesen, daß die einzelnen Wirtschaftszweige niemals so eng miteinander verbunden waren, als in den Zeiten der Kriegswirtschaft.

So manches Mal wird die Realisierung eines wichtigen Erzeugungsprogramms durch fast unüberwindbare Schwierigkeiten gehemmt, welche nur dann abzuwenden sind, wenn man mehrere andere Wirtschaftszweige übersehen und in das Programm einschalten kann. Zum Beispiel: in Friedenszeiten wandte sich an die Arbeitsämter nur derjenige unwesentliche Teil der Arbeitssucher, welche keine Gelegenheit zum selbständigen Arbeitseinsatz fanden. Heutzutage ist nicht nur die Realisierung des Industrieprogramms, sondern auch jedes wichtige Unternehmen in der Land- oder Forstwirtschaft von der Beschaffung von Arbeitskräften durch Arbeitsämter eng verknüpft und abhängig. Ein Zusammenwirken ist auch bei dem Transport sowie der Beschaffung von verschiedenen Erzeugungsmitteln und Materialien notwendig, da diese Fragen ebenso die Landwirtschaft und Forstwirtschaft, wie den Handel und die Industrie gleich stark berühren. Deshalb ist es nicht verwunderlich, daß heute die Behörden für die Versorgung und Regulierung der Rohstoffe faktisch auch die Industrieproduktion planen und leiten. In Deutschland ist die gesamte gewerbliche Wirtschaft durch den Vierjahresplan zusammengefaßt, dessen Durchführung der Ministerpräsident Reichsmarschall Hermann Göring leitet, womit er als der oberste Führer der Gesamtwirtschaft zu betrachten ist.

Man muß auch in Betracht ziehen, daß während der Kriegswirtschaft man in jeder einigermaßen wichtigen Frage mit einer ganzen Reihe zuständiger Amtspersonen in verschiedenen Behörden rechnen muß und deshalb eine schnelle Lösung nur durch Einschalten höherer Instanzen zu erreichen ist. Der Aufbau der Generaldirektion der Wirtschaft ist der Struktur der Aufsichtsbehörden des Generalkommissars im gegebenen Fall der Hauptabteilung Wirtschaft, angepaßt. Dadurch wird die

Regelung der prinzipiellen und anderen wichtigen Fragen bedeutend erleichtert. Auch in Estland sind dem Landesdirektor der Wirtschaft und des Transports Dr. Wendt außer der Wirtschaft auch das Finanzwesen, Banken und Transportregulierung unterstellt und die Konzentrierung hat sich in der Praxis sehr bewährt.

Wenn man die umfangreichen Pflichten und die vielen unterstellten Behörden in Betracht zieht, so muß sich die Tätigkeit des Generaldirektors auf die prinzipiellen Anordnungen, die Gleichschaltung des Arbeitsganges und die Regelung der wichtigsten prinzipiellen wirtschaftlichen Fragen beschränken. Außerdem müssen die wirtschaftlichen Behörden in solcher Weise umorganisiert werden, daß sie den Forderungen der Kriegswirtschaft maximal entsprechen, und daß an ihrer Spitze unsere besten, energischsten und fähigsten Fachleute stehen, denn nur in den Zweigen, wo wir die größte Arbeitsaktivität entwickeln und alle Möglichkeiten maximal ausnützen, können wir die unter Umständen der Kriegswirtschaft möglichste Selbständigkeit des Handelns erreichen. Wir mehren dadurch nicht nur die Achtung gegen unsere Behörden und unser Volk, sondern geben auch den deutschen Aufsichtsbehörden die Möglichkeit die Zahl ihrer Beamten bis zum Minimum einzuschränken und so die betreffenden Fachleute für andere wichtige Ziele zu verwenden.

Ebenso fordert der fühlbare Mangel an Arbeitskräften in allen Zweigen von uns, daß alle Arbeitsvorgänge rationalisiert werden und das Mindestmaß an Arbeitskräften erfordern. Wenn auch unsere Teilnahme an diesem für Europa schicksalsschweren Kampf vorläufig nur vorwiegend in der Wirtschaftsfront auswirkt, so wollen wir unserer Aufgaben würdig sein und beweisen, was ein Lette in dieser Hinsicht leisten kann.

Die Generaldirektion der Wirtschaft hat in anderthalb Monaten folgende wichtige Umgruppierungen und Neugestaltungen durchgeführt.

Durch die Umgestaltung der früheren Generaldirektion der Landwirtschaft in die Hauptdirektion der Landwirtschaft sind ihre

Möglichkeiten des selbständigen Handelns keineswegs vermindert; es ist vorgesehen, ihre Tätigkeit unter der Leitung des neuen Hauptdirektors nach Möglichkeit zu aktivieren, indem der Kontakt mit dem Lande noch verstärkt und eine weitmögliche Selbstbetätigung der Landwirte erreicht werden soll. Zu diesem Zweck wird im Zentrum eine Reorganisation vorgenommen, indem die Angestellten von z. Zt. weniger wichtigen auf die operativen Hauptabteilungen umgruppiert werden. Am 1. Juli nimmt das neugegründete Departement der Agrarpolitik seine Tätigkeit auf, der für die landwirtschaftlichen Vereine und alle anderen Fragen der Selbstbetätigung der Landwirte sorgen wird. Gute Erfolge hat der schon arbeitende Landwirtschaftsrat erzielt, in welchem außer den führenden Lehrkräften der landwirtschaftlichen Akademie auch die Führung der zentralen Organisationen der Landwirtschaftsversorgung und Verwertung der landwirtschaftlichen Erzeugnisse vereinigt sind. Es ist vorgesehen noch je zwei der besten Landwirte eines jeden Gebiets hier einzuschalten. Der Rat erörtert die aktuellen Fragen der Landwirtschaft, um diese nach sorgfältiger Prüfung zur Realisation vorzustellen.

In die neugegründete Hauptdirektion der Forstwirtschaft und Holzindustrie wurde außer dem Forstdepartement und dem Transportunternehmen auch die Zentrale der Holzindustrie eingeschaltet, wodurch es möglich sein wird alle Fragen dieses Zweiges schneller, elastischer und besser zu regeln.

Das von der Zivilverwaltung am 1. Juli neugegründete Arbeitsdepartement übernimmt die Aufgaben der Beschaffung der Arbeitskräfte und deren Einsatz. Das Arbeitsdepartement, dessen Zweigstellen die

Arbeitsverwaltung in Riga und die Arbeitsbüros in der Provinz sind, arbeitet unter der Aufsicht der Abteilung Arbeitspolitik und Arbeitseinsatz des Generalkommissars.

Eine Reorganisierung des Handels, der Industrie und des Verteilungsapparats ist noch nicht vorgenommen. Hier muß bemerkt werden, daß strukturelle Änderungen im Institut zur Erforschung der Bodenschätze vorgenommen sind, indem hier die hydrologische und die meteorologische Hauptabteilungen eingegliedert und die Behörde zum Institut zur Erforschung der Bodenschätze und des Klimas umbenannt wurde. In diesen Tagen wird das Institut der Wirtschaftsforschung seine Tätigkeit aufnehmen; es funktioniert schon der Konsulentenrat, welcher unsere bekanntesten Autoritäten der Universität und des Gerichtswesens vereinigt und sich mit der Projektierung wirtschaftlich-juridischer Verfügungen und Eingaben befaßt.

Rückgreifend auf die hier am Anfang gestellten Fragen über unsere Stellung und Aussichten können wir sagen, daß noch vieles von dem künftigen aktiven Mitwirken unseres Volkes an der Arbeit und am Kriege abhängt. Wir haben jedoch im Laufe des letzten Jahres durch loyale, unablässige aktive Arbeit bei den deutschen Vertretern im Lande eine wichtige psychologische Wendung zu unseren Gunsten erreicht, welche sich hoffentlich auch in positiven konkreten Formen auswirken wird. Wir haben bewiesen, daß wir kein Bauernvolk mit einer schwach ausgebildeten Halbtelligenz sind, sondern daß unsere Intelligenz keineswegs auf niedrigerem Stande steht, als diejenige Westeuropas, zu dem wir gehört haben und gehören werden.

Inž. J. Švanks,
Rūpniecības departamenta direktors.

LATVIJAS RŪPNIĒCĪBAS ORGANIZĀCIJAS JAUTĀJUMI.

Pēc tirdzniecības un rūpniecības 1935. g. skaitīšanas 49774 rūpniecības un amatniecības uzņēmumos bij. Latvijas brīvvalstī strādāja 162209 personas vai 13,6% no visiem nodarbinātiem. Šai skaitā ietilpst 5312 rūpniecības uzņēmumi ar 5 un vairāk strādniekiem vai mechanisku dzinēj spēku, kuos strādāja 93 800 strādnieku.

Rūpniecības nozīme pastāvīgi auga, kā tas redzams no pārskata par rūpniecības uzņēmumiem ar 5 un vairāk strādniekiem vai ar mechanisku dzinēj spēku.

Gads	Uzņēmumu skaits	Nodarbināto skaits	Gada apgrozījums milj. latu
1933	3788	70 400	312
1935	5312	93 800	405
1937	5717	111 900	637
1938	5977	117 200	699
1939	6067	117 500	728

Rūpniecības attīstību veicināja vispārējais uzplaukums zemē, valsts plānveidīga iejaukšanās rūpniecības uzņēmumu vadībā un aktīva līdzdalība jaunu uzņēmumu dibināšanā. Arī lauksaimniecības ražojumu cenu celšanās pasaules tirgū un soļi rūpniecības ražojumu importa un devīžu saimniecības regulēšanā palīdzēja attīstīties svarīgām rūpn. nozarēm.

cības regulēšanā palīdzēja attīstīties svarīgām rūpn. nozarēm.

Rūpniecība galvenā kārtā darbojās vietējo vajadzību apmierināšanai, jo 1938. g. tikai 17% no rūpn. ražojumu vērtības eksportēja, bet 83% patērēja vietējo vajadzību apmierināšanai. Pārtikas, koku, papīra un linu rūpniecības nozares, kas apstrādāja vietējās izejvielas, deva 94% rūpn. preču eksporta vērtības. Pārējām nozarēm, kas apstrādāja ievestas izejvielas, bija tikai vietēja nozīme, kaut arī daži ražojumi, piem., radio aparāti, mākslīga zīda audumi u. c. pamazām sāka iekarot sev vietu arī ārzemju tirgū.

Rūpniecības veidošanā vienmēr svarīga ir bijusi darba spēka problēma, jo arī lauksaimniecībā pastāvīgi sajūtams darba roku trūkums. Pēdējos gados katru pavasari vajadzēja ievest ap 45000 laukstrādnieku. Rūpniecībai bija jāmeklē jaunas attīstības iespējas ražošanas racionālīzācijā un darba spēka labākā izmantošanā.

Rūpniecības veidošanā tika tad ieturēti sekojoši rūpniecības politikas principi: 1) attīstīt nozares, kas apstrādā lauksaimniecības un mežsaimniecības ražojumus un citas vietējās izejvielas; 2) pārējās rūpniecības nozares pieskaņot vietējā tirgus

Latvijas rūpniecības struktūra 1938. g.

Rūpniecības nozares	Uzņēmumu skaits	Nodarbināto skaits	Apgrozījums milj. latu
Metallu apstrādāšana un mašīnu būve . . .	758	19 760	88,5
Pārtikas un baudvielu rūpniecība	1 877	18 305	194,2
Tekstilrūpniecība	412	17 650	93,5
Kokrūpniecība	1 172	16 448	76,6
Būvniecība	530	11 844	53,7
Keramikas rūpniecība	213	7 321	29,1
Apģērbu un apavu rūpniecība	368	6 413	26,1
Ķīmiskā rūpniecība	186	5 523	52,7
Pārējās nozares	461	13 935	93,7
Kopā	5 977	117 199	699,1

vajadzībām, pirmā kārtā attīstot tādas nozares, kurām izejvielu ieviešana bija izdevīgāka nekā gatavo ražojumu imports vai kuŗu preču vērtības galveno daļu sastādīja kvalificētais darba spēks un kas varēja pastāvēt bez muitas vai importa aizsardzības. Ja arī dažreiz šos principus nevarēja ievērot un saimnieciskās autarkijas tendences devušas iespēju rasties mākslīgi veidotām rūpniecības nozarēm, tomēr var teikt, ka vispār rūpniecības veidojums bija piešķaņots zemes saimnieciskām prasībām.

Tikai pamazām, pēc ievērojamāku kapitālu uzkrāšanās, attīstījās arī lielāki rūpniecības uzņēmumi. Daudzi uzņēmumi izauguši no mazām darbnīcām, kuŗu īpašnieki parādījuši teicamu ierosmi un aroda zināšanas.

Tādi uzņēmumi bija, piem., Valsts elektrotehniskā fabrika, zīda austuve «Rīgas audums», konfekšu un biskvītu fabrika «V. Ūuze», būvuzņēmums «L. Neiburgs», velosipēdu fabrika «G. Erenpreiss» u. t. t.

Pastāvot liberālai rūpniecības politikai, tomēr atsevišķas rūpniecības nozares attīstījās nevienmērīgi un dažreiz pretēji vispārējām interesēm; rūpniecība un amatniecība pārāk koncentrējās Rīgā, bet provincē bija jūtams sīkrūpniecības un amatniecības trūkums. Rūpniecības kapitāli ieplūda žīdu rokās, reizēm radās neveselīga konkurence un darba spēka nesaimnieciska izmantošana.

Vēlākos gados, sevišķi sākot ar 1936. g., valdība uzsāka ļoti aktīvu līdzdarbību rūpniecības attīstīšanā, noteica stingru koncesiju sistēmu, reglamentēja darba režīmu un nodarbināto skaitu. Ar racionālizācijas palīdzību ievadīja ražojumu racionālizāciju, standartizāciju un normālizāciju. Valsts noteica atļauju sistēmu izejvielu un mašīnu importam, aktīvi piedalījās uzņēmumu financēšanā un jaunu uzņēmumu dibināšanā.

Pēc uzņēmumu lieluma, vairums uzņēmumu pieskaitāms sīkrūpniecībai un amatniecībai. 1935. g. no 49774 reģistrētiem rūpniecības un amatniecības uzņēmumiem tikai 334 uzņēmumos bija nodarbināti vairāk par 50 strādnieku. Tomēr galvenā nozīme piekrita šiem lielākajiem uzņēmumiem, jo to produkcija sastādīja 58%. Pārējo sīkrūpniecības un amatniecības uzņēmumu tautsaimnieciskā nozīme izpaudās galvenā

kārtā dažādu individuālu darbu, pakalpojumu un remontu darbu veikšanā.

Zīņas par rūpniecībā ieguldītiem kapitāliem atrodamas tikai par rūpn. akciju sabiedrībām. 1939. g. 1. janv. darbojās 298 rūpn. akcijsabiedrības, ar 135,9 milj. latu pamatkapitāla. Rūpniecībā ieguldīto kapitālu kopsumma varēja būt ap 800 milj. latu. Lai gan lielākā daļa šo kapitālu piederēja lojāliem pilsoņiem un valstij, tomēr žīdi bija pratuši iekarot rūpniecībā stipras pozīcijas. No 47 921 vienpersonīga uzņēmuma 4996 uzņēmumi (10,4%) piederēja žīdiem, kaut gan žīdu skaits sastādīja tikai apm. 5%. Faktiski žīdu iespaids rūpniecībā bija vēl lielāks, jo tiem relatīvi vairāk piederēja lielāki uzņēmumi. Visvairāk žīdi bija iespedušies tieši ienesīgākajās nozarēs. Piem., ādu rūpniecībā 66%, apģērbu, apavu rūpniecībā 41%, papīrrūpniecībā 35%, tekstilrūpniecībā 30%, ķīmiskā rūpniecībā 23% nodarbināto strādāja žīdu uzņēmumos.

Lai ievirzītu rūpniecības attīstību tautsaimnieciski pareizā gultnē un paceltu tās saimnieciskās un tehniskās spējas, izvēlējās divus ceļus.

1) Privātās ierosmes veidā veicināja uzņēmumu savstarpēju vienošanos tā saucamo uzņēmumu kopu veidā, kas rūpētos par labāku saimniekošanu savā nozarē.

2) Ar valsts kapitāla līdzdalību valdība dibināja lielākus uzņēmumus katrā nozarē vai arī ieguva valsts kapitālam noteicošo lomu privātos uzņēmumos. Ar šiem uzņēmumiem, kas no tiesiska viedokļa bija dibināti parasto privāto akcijsabiedrību veidā, valdība varēja samērā viegli realizēt savas saimn. politikas mērķus un reizē efektīvi kontrolēt pārējos uzņēmumus. Tomēr šādu lielāku saimnieciski spēcīgu uzņēmumu radīšanu varēja izdarīt tikai valsts ar saviem kapitāliem, jo privātu kapitālu nebija. Ar Latvijas Kredītbankas un Vispārējās lauksaimniecības bankas palīdzību īsā laikā valsts iepludināja ievērojamus kapitālus gandrīz visās rūpniecības nozarēs, nodibinot apm. 60—70 jaunas sabiedrības, piem., ādu rūpniecībā a/s «Ādu un vilnas centrāli», gaļas rūpn. «Bekona eksportu», kūdras rūpniecībā — a/s «Kūdra», tekstilrūpniecībā — a/s «Latvijas kokvilna», finieru rūpniecībā — a/s «Latvijas bērzs» u.t.t.

Prakse rādīja, ka akcijsabiedrību forma bija izdevīgākā, jo valsts kapitālu varēja izmantot gandrīz tikpat racionāli un elastīgi kā privātā uzņēmumā, pie kam valsts kā uzņēmuma īpašnieks vai kā galvenais akcionārs varēja realizēt savus rūpniecības politikas mērķus.

Veselīgākā gultnē ievirzīto rūpniecības attīstību pārtrauca boļševiku ienākšana 1940. g. 17. jūnijā un jau 25. jūlijā boļševiku valdības izdots likums par lielo rūpniecības uzņēmumu nacionālizāciju. Lai gan likumam bija pievienots 804 nacionālizējamo uzņēmumu saraksts un likums paredzēja tikai sarakstā minēto uzņēmumu nacionālizāciju, tomēr dzīvē šī akcija ātri pārsniedza šīs robežas.

Likumā nospraustās robežas nacionālizācijas komisijas apzināti pārkāpa un līdz ar likumā paredzētiem objektiem nacionālizēja arī īpašnieku personīgo mantu, ēkas, tirdzniecības uzņēmumus un pat citiem piederošas ēkas, mašīnas, darba rīkus un materiālus, kam bieži vien nebija nekādu sakaru ar nacionālizējamo rūpniecības pasākumu. Nacionālizācijas komisijas sastādīja uzņēmuma pārņemšanas aktu, ko lika parakstīt arī bijušam īpašniekam vai uzņēmuma vadītājam. Citos gadījumos, kad tas bija izdevīgi, īpašnieka parakstu uzskatīja par nesaistošu. Tamdēļ uzņēmumu nacionālizācijas aktus nevar uzskatīt par mantas nodošanas-saņemšanas aktiem parastā nozīmē. Kādā instrukcijā bija gan bijušam īpašniekam dotas tiesības griezties pie finanču ministra, vēlāk, no 1940. g. sept. pie rūpniecības tautas komisāra, un lūgt atcelt komisiju nelikumīgo rīcību. Tomēr tikai 2—3% sūdzību tika ievērotas. Var droši teikt, ka ievērojamu daļu mantisko vērtību pieskaitīja nacionālizējamam objektam bez pietiekoša juridiska pamata.

Sākumā bija gan paredzēts nacionālizējamo objektu sarakstā ieskaitīt tikai rūpniecības pasākumus ar 20 un vairāk strādniekiem. Vēlāk šo principu neievēroja un nacionālizēja arī mazākus un pavisam sīkus pasākumus, bet poligrafiskās rūpniecības uzņēmumus pat visus bez izņēmuma. Pretēji padomju teorētiskiem ieskatiem par kooperāciju, kas nepieskaitīja kooperatīvos īpašumus valsts mantai, toreiz jau nacionāli-

zēja arī visas pienotavas, no kužām gan daļu ar sevišķu Tautas komisāru padomes lēmumu vēlāk atkal denacionālizēja. Papildus «lielo uzņēmumu» pirmajam sarakstam publicēja vēl vairākus papildsarakstus, ar ko nacionālizējamo rūpniecības uzņēmumu skaits palielinājās līdz 1000.

Faktiskā ekspropriācija turpinājās arī pēc oficiālo sarakstu publikācijas. Daudzās papildu akcijās pat grūti saskatīt kādu principu. Tā skāra arī mazos un vismazākos rūpniecības, un pat amatniecības uzņēmumus, sevišķi ja tiem bija labākas mašīnas vai lielāki izejvielu krājumi. Ir gadījumi, kad uzņēmuma pārņemšanu var izskaidrot tikai ar vēlēšanos uzņēmuma īpašniekam atņemt viņa eksistences avotu vai atņemt vērtīgākās mantas. Ar to šī rīcība pilnīgi zaudēja tiesisko izskatu un gadījumos, kur pat neievēroja nacionālizācijas formu pārvērtās par vienkāršu mantas bezatlīdzības atsavināšanu.

Valsts pārņēma uzņēmumus parasti pēc bilances. Lai radītu iespēju bijušo īpašnieku pilnīgi ruinēt, uzņēmuma parādu nodokļus nemaksāja vis uzņēmums, bet lika tos samaksāt bijušam īpašniekam.

Pēc pirmās oficiāli publicēto rūpniecības uzņēmumu nacionālizācijas, «nacionālizācijas» turpinājās līdz pat 1941. g. jūnijam, pie kam atsavināmo uzņēmumu sarakstu nekur npublicēja. Pēc notikušajām papildatsavināšanām un uzņēmumu plašākas pārkārtošanas palika ārpus trestos apvienotiem uzņēmumiem vēl apm. 1400 uzņēmumi, kužus iedalīja tā saucamos rajonu rūpniecības kombinātos.

Kā nacionālizētos privātos uzņēmumus, tā valsts autonomos uzņēmumus un kooperatīvos uzņēmumus ar kopīgu nosaukumu «sociālistiskie uzņēmumi» apvienoja t. s. *trestos*, kužos iekļāva vienas vai vairāku radniecīgu nozaļu uzņēmumus. Tresti boļševiku izpratnē bija viena saimnieciskijuridiska vienība ar vairākām fabrikām, kas parasti darbojās pēc atsevišķiem statūtiem. Šie tresti bija pakļauti rūpniecības komisāriātiem, kādu bija pavisam pieci: vietējās, vieglās, mežu, pārtikas un gaļas un piena rūpniecības komisāriāti. Bez trestos apvienotiem rūpn. uzņēmumiem pastāvēja vēl sekojošas rūpniecības organizācijas:

1) atsevišķi lielāki uzņēmumi, kas bija tieši padoti vietējam vai arī Vissavienības komisāriātam, piem., Superfosfāta fabrika, Vairogs, Tosmāre u. c.;

2) zivju rūpniecības pārvalde, kas apvienoja 3 konservu fabrikas, tīklu fabriku un 53 zvejnieku arteļus;

3) apgādes un sadalīšanas trestī ar atsevišķām bazēm. Šādi trestī bija pie katra rūpniecības komisāriāta, un to uzdevums bija sagādāt izejvielas un sadalīt gatavos ražojumus;

4) t. s. VAPP — Valsts apgādniecību un poligrafiskās rūpniecības pārvalde, kas apvienoja poligrafijas uzņēmumus, izdevniecības un grāmatu veikalus;

5) Rajona rūpniecības pārvalde un tai padotie rūpn. kombināti. Kombinātos apvienoja no privātiem atsavinātos sīkrūpnie-

cības un amatniecības uzņēmumus, pie kam viena rajona kombinātā apvienoja visdažādāko rūpniecības nozaļu uzņēmumus.

6) Ražošanas kooperācijas organizācijas birojs pārzināja amatnieku arteļus, kas radās, atņemot amatniekiem mašīnas un darba rīkus un piespiežot viņus iestāties ražošanas arteļos

Raibo rūpniecības uzņēmumu organizāciju papildināja nedaudzi privāti amatniecības uzņēmumi, par kuŗu pastāvēšanu neviena iestāde nerūpējās.

Smagais pēc Padomju savienības parrauga veidotais rūpniecības pārvaldes aparāts jau pašā sākumā radīja tik lielus traucējumus, ka nebija iespējams domāt par uzņēmumu saskaņotu un sekmīgu vadību.

Pārvaldes aparāta lielo birokratizēšanos rāda sekojoši skaitļi par 1941. g. maiju.

Komisāriāta nosaukums	Pakļautos uzņēmumos nodarbināto strādnieku		Uzņēmumu tehniskais un administr. personāls kopā ar komisāriāta, trestu un bazu personālu	
	skaits	%	skaits	% no strādnieku skaita
Vietējā rūpniecība	19 417	100	5 765	29,7
Vieglā "	27 976	100	5 734	20,5
Mežu "	12 645	100	5 079	40,2
Pārtikas "	8 134	100	4 506	55,3
Gaļas un piena "	4 025	100	5 741	142,6
Kopā	72 197	100	26 825	37,2

1939. g. rūpniecības uzņēmumos nodarbināja 76480 strādniekus un tikai 12105 pārējos darbiniekus. Bolševiku laikā turpretim vērojams liels administratīvā un tehniskā personāla pieaugums — apm. 14 500 cilvēku. Tas nespēja dot nekādu pozitīvu saimniecisku efektu un uzskatāms par pilnīgi neproduktīvu darba spēka izmantojumu.

Līdz ar plašajām pārvērtībām daudzi amatnieki, sīktirgotāji un citu arodu pārstāvji palika bez darba, un 1940/41. g. ziemā izcēlās plašs bezdarbs. Sekojot stupidai industriālizācijas tezei, atbrīvojušos darba spēku mākslīgi centās iesaistīt rūpniecībā. No 1940. g. oktobra līdz 1941. g. maijam rūpniecībā iesaistīja vēl apm. 31000 cilvēku. Pa lielākai daļai tie bija neapmācīti un

rūpniecībai maz piemēroti strādnieki un amatnieki.

Birokrātiski izveidotā plānsaimniecība uzņēmumiem atņēma katru ierosmi ražot labāku precī, pieskaņot to tirgus vajadzībām un rūpēties par tās novietošanu tirgū. Arī rūpes par uzņēmuma darbības finansiāliem rezultātiem un izejvielu sagādi piekrita trestiem un komisāriātiem. Radās ar ierēdņiem pārpildītas centrālās iestādes, kas, nepārredzēdamas ražošanas norisi, nespēja veikt plašos pienākumus. Blakus tām palika uzņēmumi, kas bija zaudējuši katru veselīgu ražošanas stimulu un kuŗu ražošanas spējas varēja uzturēt tikai ar rupjas politiskas propagandas un čekas draudu palīdzību. Ja ražojumu kvalitāte vēl nenoslīdēja līdz tam zemajam līmenim,

kāds līdzīgos apstākļos sen jau pastāvēja Krievijā, tad nenoliedzami nopelni te pieder latviešu strādnieku intelligēnci, ražošanas tradīcijām un darba mīlestībai.

Vislielāko ļaunumu boļševiki nodarīja sīkrūpniecībai un amatniecībai. Atsavīnātiem rūpniecības kombinātos un arteļos ietilpinātiem sīkuzņēmumiem vēl bija iespēja darbību turpināt, bet pilnīgi neiespējami tas kļuva nedaudziem privātiem amatniekiem; viņiem nebija iespējas sagādāt sev izejvielas un bija uzlikti nesamaksājami augsti nodokļi. Dzīvot nespējīgi bija arī rajonu rūpniecības kombinātos apvienotie uzņēmumi, kas agrāk varēja pastāvēt tikai pateicoties īpašnieka nenogurstošam darbam un ierosmei. Daudzo apm 1400 sīko rajonu rūpniecības uzņēmumu, piem., kalēju darbnīcu, lauku dzirnavu ierēdnieciskai apsaimniekošanai vajadzēja noorganizēt grāmatvedību un uzraudzību, iekārtot centrālizētu materiālu un darba rīku apgādi, centrālizētu pasūtījumu sadalīšanu, plānošanu vai algu izmaksu. Protams, ka praksē tas bija pilnīgi neiespējami; vienā kombinātā bija apvienoti līdz 100 uzņēmumi, kas bija izkaisīti līdz 70 km attālumā, un katrā uzņēmumā bija nodarbinātas tikai pāris personas. Kombināti nevarēja tikt galā ar saviem saimnieciskiem un administratīviem uzdevumiem, un jau sākumā tiem bija paredzams sabrukums, kāds vēlāk arī faktiski iestājās. Straujā sīkrūpniecības un amatniecības iznīkšana radīja smagas sekas, jo kļuva gandrīz neiespējami apmierināt iedzīvotāju vajadzības pēc dažādiem remontu darbiem un pasūtījumiem.

Pēc Latvijas atbrīvošanas no boļševiku varas 1941. g. jūlijā nekavējoties noorganizējās rūpniecības pārvalde, vēlāk departaments, kas uzņēmās gādību par boļševiku pamestajiem rūpn. uzņēmumiem. Pārtikas rūpniecības uzņēmumus pieskaitīja atsevišķam Pārtikas nodrošināšanas departamentam. Abi departamenti pārņēma agrāko piecu rūpniecības komisāriātu funkcijas. Ievērojot norādījumu līdz jaunā tiesiskā stāvokļa noskaidrošanai Austrumu apgabala novados pagaidām uzturēt spēkā boļševiku radīto organizācijas sistēmu, trestu pārvaldes aparāti turpināja darboties, gan ar ievērojami samazinātu darbinieku skaitu, un pārzināja atsevišķus rūpniecības uzņēmumus.

Jau pirmajās dienās bija jāizdara uzņēmumu mantas inventārizācija un kaŗa zaudējumu noskaidrošana. Ievācot ziņas no visiem uzņēmumiem, izrādījās, ka kaŗa zaudējumi bija apmēram 100 milj. rubļu, kas no uzņēmumu bilanču kopsūmmas 390 milj. rubļu sastādīja 25%. No tiešas kaŗa darbības rūpniecības uzņēmumi bija cietuši samērā maz, un lielāko zaudējumu summu sastādīja boļševiku laupīšana un postījumi. Svarīgs uzdevums bija rūpniecības atslogošana no liekā un nepiemērotā administratīvā personāla. Pēc pārkārtojumiem neproduktīvo darbinieku skaitu izdevās samazināt no 26 825 maijā līdz 17 159 darbiniekiem 1941. g. jūlija beigās.

Vēl tālāka pārkārtošana bija saistīta ar visas uzņēmumu vadības un uzraudzības sistēmas maiņu pašos pamatos. Steidzams darbs bija grāmatvedības, mantas uzraudzības un revīziju noorganizēšana. Uzņēmumos novietoja piemērotus grāmatvedības darbiniekus, lai tie ātrāk savestu kārtībā boļševiku jucekliģā stāvoklī pamesto grāmatvedību. Lai atvietotu pārāk smago un apstākļiem pilnīgi nepiemēroto boļševiku grāmatvedības sistēmu, jau sākumā iesāka jaunas grāmatvedības iekārtas izveidošanu pēc agrāk pazīstamās vācu grāmatvedības parauga, ko ar labām sekmēm dažos uzņēmumos lietoja jau agrākos gados. Jaunizveidotā grāmatvedības sistēma tagad pastāv jau vairākās rūpniecības nozarēs. Līdztekus izstrādāta vienveidota uzņēmumu iekšējās saimniecības dokumentācijas shēma, kuŗu paredzēts piemērot, tiklīdz grāmatvedība būs nostādīta uz jauniem pamatiem. Saziņā ar Statistikas pārvaldi izstrādāta kopēja uzņēmumu darbības pārskatu shēma, lai ziņu vākšanu uzņēmumos ievirzītu plānveidīgā gultnē un uzņēmumus atslogotu no dažāda gadījuma rakstura ziņu sniegšanas.

Boļševiki iznīcināja agrāk pastāvējušos rūpniecības uzņēmumu revīzijas institūtus — zvērinātos revidentus un sabiedrību revīzijas komisijas. To vietā revīzijas funkcijas pārņēma Valsts kontroles komisāriāts, komūnistu partijas vīru, arodbiedrības u. c. organizācijas. Ja neskaita dažus vecus lietpratējus Valsts kontrolē, viss pārējais revīziju personāls sastādījās no šādam pienākumam nesagatavotām un nepiemērotām personām. Tādēļ pēc 1941. g. 1. jūlija nācās

revīzijas organizāciju veidot pilnīgi no jauna. Jaunajā revīzijas aparātā iesaistīja piedzīvojušus, labi sagatavotus lietpratējus. Revidentu nozīme bija sevišķi liela uzņēmumu grāmatvedības un saimniecības instrūēšanā; tikai ar neatlaidīgu darbu izdevies uzņēmumu grāmatvedību un dokumentāciju sakārtot. Ievērojot pirmajā laikā nenokārtotu kreditsaimniecību, bija jā rūpējās arī par maksājumu līdzekļu izlīdzināšanu un to sagādi finansiāli vājākiem uzņēmumiem. Uzņēmumu finanču saimniecība sakarā ar nestabilitāti algu un cenu jautājumos sākumā bija sarežģīta. Uzņēmumu budžetus tamdēļ bija iespējams izstrādāt tikai divu mēnešu periodiem.

Pēc agrāko Apgādes iestāžu likvidācijas apgādes un izdalīšanas pienākumus uzņēmās jaun dibinātā Apgādes-izdales direkcija.

Pirmajos mēnešos ierosinātie rūpniecības pārkārtošanas principi vēlāk sāka noskaidroties un turpmākajā gaitā Valsts komisārs 1941. g. 17. okt. izdeva svarīgo rīkojumu par amatniecības, sīkrūpniecības un mazumtirdzniecības izveidošanu, kam 1941. gada 23. dec. sekoja Ģenerālkomisāra pirmais izpildnoteikums par sīkrūpniecības un amatniecības jaunizbūvi. Rīkojuma mērķis nav tikai uzņēmumu atdošana atpakaļ bijušiem īpašniekiem, bet, kā to pats rīkojuma virsraksts rāda, veidot uz privātiem pamatiem pilnīgi no jauna visu sīkrūpniecību un amatniecību. Tamdēļ uzņēmumus neatdod bijušiem īpašniekiem vienīgi uz īpašuma tiesību pamata, bet prasa, lai uzņēmuma ieguvējs būtu arī personīgi un arodnieciski piemērots, lai uzņēmumam būtu nodrošināts kredīts, piemērota vadība un lai jaunveidotais uzņēmums būtu sabiedrībai vajadzīgs. Ar to rīkojums iegūst plašu tautsaimniecisku nozīmi, jo tas skar ražošanas pārkārtojumu veselās rūpniecības nozarēs.

Tik radikāls rūpniecības un amatniecības pārkārtojums, protams, bija saistīts ar daudziem complicētiem jautājumiem, kas prasīja skaidrību privātizācijas pamatprincipos, lai privātizācijas akciju varētu ievadīt. Ciešā sadarbībā ar Ģenerālkomisāra saimniecības daļu izdevās priekšdarbus tik tālu veikt, ka šī gada februārī privātizācijas darbu varēja iesākt. No rīkojuma un izpildnoteikumu tekstiem redzams, ka pirms privātizācijas

lēmuma jānoskaidro rinda dažādu dažreiz sarežģītu jautājumu. Tādēļ izpildnoteikumos paredzēti sevišķi sīkrūpniecības un amatniecības pilnvarnieki, kuriem piekrīt izšķirt jaunā privātā uzņēmēja personīgo un arodniecisko piemērotību. Lai dažādu tehnisku iemeslu un formālītāšu dēļ neaizkavētos sīkrūpniecības uzņēmumu nodošana privātās rokās, jau pirms galīgā privātizācijas lēmuma privātizējamus uzņēmumus nodod pieprasītājiem fiduciārā pārvaldīšanā, ja nav šaubu par pieprasītāja personu un uzņēmuma privātizācijas iespēju.

Līdz š. g. maija sākumam vērtību uzņemšanas darbi nobeigti 418 uzņēmumos, kas reizē ar vērtēšanu nodoti bijušiem īpašniekiem privātā apsaimniekošanā.

Pārtikas rūpniecības nozarē privātizācijas principi noskaidrojās tikai pēdējā laikā, un tamdēļ viss privātizācijā iesaistītais pārvaldes aparāts aizņemts galvenā kārtā ar šīs nozares uzņēmumu privātizēšanu.

Noskaidrojamo jautājumu komplekss ir prāvs. Pastāvot satiksmes grūtībām, jāreķinās ar zināmu laiku līdz lietu nokārtošanai. Jāatzīmē, ka pat privātizācijai vissvarīgākais īpašumu tiesību jautājums pārmaiņu laikā ir tiktālu sarežģījies, kā istā īpašnieka noskaidrošana prasa rūpīgu analīzi.

Tomēr ir cerības tuvākā laikā nodot privātās rokās visus tos uzņēmumus, kas atbilst privātizācijas rīkojuma nosacījumiem; turpmākai kārtošanai paliks sarežģītākie gadījumi, kas prasa sevišķus lēmumus vai dažādu blakus apstākļu sīkāku noskaidrojumu.

Reizē ar privātizācijas pirmā posma noslēgšanos, atrodot jaunu, uz privātsaimnieciskās valdīšanas vai citu tiesību principiem pamatotu apsaimniekošanas veidu tiem sīkrūpniecības un amatniecības uzņēmumiem, kas līdz šim privātizācijai nebija pakļauti, radīsies pilnīga iespēja sīkrūpniecību un amatniecību atbrīvot no boļševiku sistēmas radītā birokratiskā stinguma un likvidēt mākslīgi radītos un nesaimnieciskos rajonu rūpniecības «kombinātus».

Paralēli sīkrūpniecības privātizācijai kārtojās arī pagaidām valsts rokās paturētu lielāko uzņēmumu liktenis.

Ir jau sen atzīts un pārbaudīts princips, ka valsts ar savu smago aparātu ir slikts

uzņēmumu apsaimniekotājs; valsts uzdevums ir ar vispārējām direktīvām vadīt savā iekšējā darbībā patstāvīgus un sava saimnieciskā darba rezultātā tieši ieinteresētus uzņēmumus.

Arī privātā saimniecībā nav sekmīga lielāku sagrupējumu darbība, ja uzņēmumam norādījumi jāsaņem no centra un tam ņemta iespēja attīstīt ierosmi ražošanas mērķu sasniegšanai. Tamdēļ, veidojot jaunus sagrupējumus pēc privātsaimniecības principiem, vislielākā vērtība pievēršama pareiza sadarbības veida atrašanai starp ražošanas vietām un uzraudzības iestādi.

No piedzīvojumiem ir skaidrs, ka centrālās iestādes loma ir pozitīva un produktīva tikai tad, ja centrālā iestāde pati nepilda saimniekošanas funkcijas un par galveno uzdevumu uzskata atsevišķu, uz veselīgas pašierosmes un saimnieciskas sacen-

sības pamatiem nostādīto uzņēmumu pareizu vadīšanu, pieskaņojot to valsts saimniecības politikas mērķiem un uzdevumiem. Tādēļ turpmākiem centieniem rūpniecības organizēšanā jāiet šinī virzienā, lai šīs loģiskās un vienkāršās attiecības starp iestādēm un ražojošiem uzņēmumiem noskaidrotu un izkoptu. Šai ziņā ir nepieciešams tieši tagad, kad uzvaras izcīnīšanai ir no svara, lai katra darba roka būtu lietderīgi izmantota, ar vislielāko rūpību pārbaudīt visu rūpniecības sistēmu, cenšoties izslēgt visas tās iestādes, kas šīs vienkāršās un loģiskās attiecības sarežģī un traucē, un novietot atbrīvojušos darbiniekus tieši pašā ražošanā, kur vēl joprojām sajūtams ass darba roku trūkums.

Ar tādu vienkāršas saimniecības formu, kas vislabāk saskan arī ar latviešu mentalitāti, tauta vispilnīgāki varēs izdarīt saimnieciskus pakalpojumus savai zemei un jaunajai Eiropai.

PĀRTIKAS DEVU SADALĪŠANAS TEHNIKA KAĶĀ LAIKĀ.

KaĶa saimniecĶbas apstākļos visai mĶsu saimniecĶskai dzĶvei jāvadās no jauniem principiem un no jauniem uzdevumiem. BrĶvās saimniecĶbas politikai vajadzēja atkāpties kaĶa saimniecĶbas disciplĶnas priekšā. Vadošām iestādēm, kā aplenkta cietokšņa komandantam ar stingru roku un visiem lĶdzekļiem jārūpējas, lai viņu rĶcĶbā esošo pārtiku sadalĶtu vienmērĶgi un taisnĶgi visam cĶņas laikam. Šāda politika ir jo sevišķi svarĶga tamdēļ, ka pašreizējo kaĶu izcĶna nevien armĶjas frontē, bet veselās tautas, kas pakļautas saimniecĶskam un kaĶa aplenkumam.

Jāatceras Reichsministra Dr. Goebbels'a vārdi: «KaĶā visas preces un pārtikas lĶdzekļi pieder visai tautai. Tamdēļ tie sadalāmi vienmērĶgi un taisnĶgi. Kas pret šo pamatprincipu noziedz, tas kaitē visas tautas apgādei.»

Sevišķi pārtikas apgādes jautājumos kaĶa saimniecĶbas politika prasa, lai visas pārtikas vielas izņemtu no privāto raĶotāju un privāto krāĶumu turētāju rĶcĶbas, nododot tās kā kopĶgu saimniecĶsku labumu visas tautas vajadzĶbu apmierināšanai. KaĶa laikā valsts nes atbildĶbu par savu iedzĶvotāju taisnĶgu apgādi un rūpējas par savas tautas dzĶvā spēka saglabāšanu; tanĶ pašā laikā valstij jāmobilizē visi saimniecĶskie spēki un jākāpina šo spēku izmantošana kaĶa saimniecĶbas stiprināšanai.

Tamdēļ arī saprotams, ka visiem krāĶumiem un produkcĶjai jābĶt valsts rĶcĶbā, jo tikai šādā ceļā iespējams veikt visas tautas vienveidĶgu un ilgstošu apgādi, nodrošinot armĶjas vajadzĶbas un valsts saimniecĶbas stabilitāti.

ŠinĶ sakarĶbā redzam daudzos likumus un rĶkojumus, kas pārkārto veselās saimniecĶbas nozares, kā arī tiem sekojošos noteikumus par preĶu krāĶumu un produkcĶjas sistematisku apsaimniekošanu un sadalĶšanu. Ikvienam tautas loceklim pareizi jāizprot vadošo iestāžu rĶcĶba un jāierobeĶojas patērĶnā. Nevienš nevar un nedrĶkst at-

teikties nest upurĶs, kādus no viņa tautas prasa cĶņa par uzvaru un tautas nākotni.

Pārtikas saimniecĶbas laukā pie mums izdoti sekojoši svarĶgāki noteikumi:

1) 1941. g. 16. sept. «RĶkojums par piena un tauku saimniecĶbu» (izd. Austrumu apgabalu valsts komisārs Lohse; publ. «Tēviņa» 1941. g. 20. sept.) un tam sekojoši izpildnoteikumi nosaka, ka pārtikas nodrošināšanai un pienotavu sviesta raĶas kāpināšanai piena raĶotājam visi piena daudzumi, kas nav vajadzĶgi raĶotāja saimniecĶbā tās locekļu vai mājlopu uzturēšanai, jānodod pienotavās vai kreĶotavās. No piena nodošanas pienākuma atbrĶvoti vienĶgi piena raĶotāji vairāk nekā 8 km attālumā no tuvākās piena nodošanas vietas; piena vietā jānodod pašu raĶoti piena produkti, kā sviests, krēĶjums, siers u. c.

Nododamie daudzumi tomēr nevar bĶt mazāki par 70 kg sviesta vai šim daudzumam atbilstoša cita piena produkta no katras slaucamas govĶ gadā. Visu piena produktu patērĶņš ir normēts, izdalot tos uz kartiņām vai arī pašraĶotājam nosakot patērĶņa normas, kādas atļauts atskaitĶt no obligāti nododamā piena vai sviesta daudzuma.

JāpiezĶmē, ka pirms šīs vispārĶgās kārtības nodibināšanas piena produktu apsaimniekošanā vietējās kaĶa iestādes (Wirtschaftskommando Riga) izdevuĶas jau 1941. gada 11. augustā rĶkojumu, ar kuŗu pilnĶgi aizliegta krēĶjuma un putu krēĶjumu pārdošana privātpersonām, ēdienu veikaliem un viesnĶcu uzņēmumiem.

2) 1941. g. 16. sept. «RĶkojums par lopu un gaļas saimniecĶbu» (izd. Austrumu apgabalu valsts komisārs Lohse; publ. «Tēviņa» 1941. g. 20. sept.) un tam sekojošie izpildnoteikumi nosaka, ka, lai nodrošinātu raĶošanu un pareizu sadalĶšanu, lopu un gaļas tirgus kārtošana nodota vienai centrālai organizācijai — Bekona Eksportam. SaimniecĶbas drĶkst pārdot kaujamos lopus, gaļu vai gaļas izstrādājumus tikai šai organizācijai vai tās pilnvarotiem. Lopu kaušana mājās

atļaut tikai a) lauku saimniecībām saimniecības uzturāmo personu uzturam, b) lauksaimniecībā pastāvīgi nodarbinātiem (darba spēkam) savas ģimenes uzturam, c) visiem pārējiem lopu turētājiem savas mājsaimniecības uzturam, bet vienīgi tad, ja kaujamais lops turēts vismaz 6 mēnešus šīs saimniecības kūtī, d) institūtiem, slimnīcām, darba nometnēm u. c., ja tie tur un bažo lopus. Lopu kaušanai mājās vajadzīga vietējās pašvaldības atļauja.

Gaļas un tās izstrādājumu patēriņš normēts, izsniedzot to pēc kartiņām vai arī pašražotājiem nosakot zināmas patēriņa normas, saskaņā ar kuŗām noteikts, cik ilgam laikam jāiztiek ar kauto lopu.

Bez tam noteiktas 2 bezgaļas dienas nedēļā, kuŗās viesnīcu uzņēmumi u. tml. nedrīkst izsniegt patērētājiem gaļas maltītes.

3) 1941. g. 14. okt. «*Rīkojums labības saimniecības nozarē*» (izd. Austrumu apgabalu valsts komisārs *Lohse*; publ. «*Tēvija*» 1941. g. 21. okt.) un tam sekojoši izpildnoteikumi nosaka, ka maizes apgādes nodrošināšanai ražotāji-lauksaimnieki drīkst labību un pākšaugus pārdot tikai centrālajai organizācijai — Labības pārvaldei vai tās pilnvarotiem. Lauksaimniekiem, kā arī dzirnavām aizliegts pārdot maltus produktus tieši patērētājiem.

Ražotājiem uzlikts par pienākumu nodot visu viņu ražoto maizes labību (rudzus, kviešus, griķus), atskaitot vienīgi to maizes labību a) ko izlieto cilvēku pārtikai ražotāja saimniecībā, b) ko izlieto sēklai un c) kas nododama kā deputāts vai tml. Ar atsevišķiem rīkojumiem stingri regulēts arī maizes labības izmaluma un maizes piecepuma procenti.

Maizes un miltu, kā arī to izstrādājumu t. s. barības līdzekļu patēriņš ir stingri normēts — pēc kartiņām vai arī pašražotājiem, atbrīvojot tikai noteiktu daudzumu maizes labības no obligātā nodošanas pienākuma.

4) 1941. g. 15. okt. «*Rīkojums par zivju nodošanu*» (izd. ģenerālkomisāra Rīgā uzdevumā Dr. *Kemna*; publ. «*Tēvija*» 1921. g. 21. okt.) aizliedz zvejniekiem pārdot zivis tieši tirgotājiem vai patērētājiem.

5) 1941. g. 21. nov. «*Rīkojums par olu un mājputnu saimniecību*» (izd. Austrumu apgabala valsts komisārs v. *Fründt's*; publ. «*Tēvija*» 1941. g. 2. dec.) un tam sekojošie

izpildnoteikumi aizliedz pārdot kaujamus mājputnus un olas patērētājiem, kas nepieder ražotāja saimniecībai vai pastāvīgi nedzīvo ražotāja pagastā. Kā mājputnus, tā olas atļauts pārdot tikai vienai organizācijai — Latvijas piensaimnieku centrālajai savienībai. Olām noteikta obligāta nodeva, no katra dējēja mājputnu laukos vai pilsētās.

Olas izdala pēc kartiņām; kauto mājputnu sadalīšana patērētājiem pagaidām vēl nav nokārtota.

6) 1942. g. 20. aprīļa «*Noteikumi par augļu un sakņu savākšanu*» (izd. Austrumu apgabalu valsts komisāra v. *Burmeisters*; publ. «*Rīk. Vēstn.*» 1942. g. 15. maijā) nosaka, ka augļus, saknes, meža ogas un sēnes ražotāji vai vācēji drīkst pārdot tikai Dārzkopības saimniecības centrālēm («*Turība*»).

Pilsētās pārtikas preču sadalīšana pēc noteiktām normām tomēr uzsākta jau pirms šiem rīkojumiem. No kara pirmām dienām veikaljiem bij dots norādījums izsniegt katram pircējam preces tikai noteiktos ierobežotos daudzumos. Arī kartiņu sistēma pastāv jau p. g. septembra sākumā (sviestam un gaļai).

Par taisnīgāko veidu plaša patēriņa, sevišķi pārtikas, preču sadalīšanai starp patērētājiem izrādījusies kartiņu sistēma, kuŗu pēc vajadzības papildina ar atļauju kārtību.

Kartiņu sistēma kā kara laika svarīgs saimniecības ierocis populāritāti ieguvusi jau pirmajā pasaules karā, kad ar lieliem panākumiem tā pastāvēja Vācijā un mazākā mērā arī citās valstīs. Otram pasaules karā izceļoties, kartiņas bija viens no pirmiem soļiem iedzīvotāju nodrošināšanai ar pārtiku, un tautā nodibinājusies pārliecība, ka kartiņas ir pareizākais līdzeklis taisnīgai preču sadalei ierobežotas saimniecības apstākļos.

Kartiņas pie mums pastāv jau no 1939. g., drīz pēc kara izcelšanās. Latvija tomēr neņēma karā aktīvu dalību, tādēļ arī normēšanai bij pakļauti tikai nedaudzi produkti (cukurs, ziepes un degvielas), ciktāl tas bij nepieciešams latvju tautas saimniecisko spēku saglabāšanai un uzturēšanai.

Ar 1941. g. otro pusi mūsu saimniecība pakāpeniski pārkārtota pilnīgā kara saimniecībā, lai visus saimnieciskos spēkus ieslēgtu

kopējā cīņā par uzvaru. Šī pāreja tomēr nenozīmēja vienkāršu pārslēgšanos no vienas saimniekošanas sistēmas otrā. — Tanī pat laikā bij jācinās ar saimnieciskiem sarežģījumiem un traucējumiem, ko izsauca iepriekšējais boļševiku valdīšanas gads un kara postījumi. — Ražošanas līdzekļu trūkums, zemnieku izdzīšana no mājām, neapkoptie lauki, pilnīgi iznīcinātais transports, iznīcināta privātā iniciatīva rūpniecībā un tirdzniecībā jūtami ietekmēja pārtikas produktu ražošanu un iedzīvotāju apgādes iespējas. Vadoties no šiem apstākļiem un kara saimniecības prasībām, patērētāju apgādei ar plašā patēriņa mantām jau pašā saimnieciskās dzīves jaunūzbuves sākumā bij jānodibina stingra kārtība plašā patēriņa preču sadalīšanā.

Mūsu tagadējai kartiņu sistēmai ir dažas īpatnības, un tā izveidota ciešā saskaņā ar prasībām, kādas tai uzstādījusi valdošā saimniekošanas kārtība. Jau agrāk minēto apstākļu dēļ produktu krājumi nebija stabili, vai arī to piegāde pilsētām radīja nepārvaramas grūtības; nebija iespējams noteikt izsniedzamos produktu daudzumus uz priekšu. Tamdēļ arī iedzīvotājiem izsniedza «mēmās kartiņas», uz kuņu kuponiem nav izsniedzamo daudzumu un izsniegšanas laika apzīmējuma.

Piešķirto devu lielumu un izsniegšanas termiņus paziņo presē, norādot arī uz kuponu, kāds derīgs devas saņemšanai.

Ar Ģenerālkomisāra Rīgā š. g. 11. aprīļa Paziņojumu par jaunām pārtikas devām civīliedzīvotājiem Latvijas ģenerālapgabalā («Rīk. Vēstn.» 1942. g. 58. num.) pārtikas devas Latvijas iedzīvotājiem noteiktas ilgākam laikam uz priekšu, sakarā ar ko mūsu kartiņu sistēmu būs iespējams pieskaņot zināmā mērā Lielvācijas kartiņu sistēmai. Uz kuponiem apzīmēs saņemamo preci, daudzumu un saņemšanas laiku, atstājot tomēr dažus «mēmus» kuponus to mantu izsniegšanai, kas regulāri netiek normētas, piem., iesala ekstraktam u. c.; kartiņas paredzēts apmainīt katru mēnesi.

Ar šo kārtību ievērojami atvieglots tirgotāju darbs, preces izsniedzot un norēķinus kārtojot, jo katrs kupons būs kā pārdevuma čeks, uz kuņa apzīmēta tā vērtība un derīguma laiks.

Mūsu kartiņu sistēmas pamatā tomēr paliek *apgādes grāmatiņa*, kas izsniegta višiem iedzīvotājiem un atspoguļo katra iedzīvotāja apgādi ar normētām vai citāda veida ierobežojumiem pakļautām mantām. Apgādes grāmatiņā ieraksta: 1) visas kartiņas, kas izsniegtas iedzīvotāja apgādei ar normētām mantām, 2) visas atļaujas, kādas izsniegtas ierobežojumiem pakļauto mantu iegādei, 3) vienreizēju devu, piem., 40 kg kartupeļu vai citu ražojumu izsniegšana bez kartiņu kuponiem, 4) pircēja reģistrēšana noteiktā veikalā vai citā vietā zināmas mantas, piem., papīrosu saņemšanai, 5) sodi par pārkāpumiem racionēto mantu iegādē vai sadalīšanā u. tml.

Ar kartiņām iedzīvotājiem nodrošināta vienlīdzīga un taisnīga pirmās nepieciešamības priekšmetu saņemšana. Pastāv plašākas iedzīvotāju grupas, kuņu patēriņš normāli atšķiras no pārējo iedzīvotāju patēriņa, piem. bērni, pieauguši, smaga darba strādnieki u. tml., tādēļ pārtikas piešķirumi atsevišķos gadījumos ir dažādi un iedzīvotājiem izsniegtas dažāda veida pārtikas kartiņas. Līdz šim pārtikas kartiņas sadalīja pilsētu iedzīvotāju, lauku iedzīvotāju un žīdu kartiņās; tās (izņemot žīdu kartiņas) savukārt sadalīja bērnu un pieaugušo kartiņās (I sadalīšanas periodā kartiņu iedalījums bija šāds: bērni līdz 10 g. un pārējie; II periodā — bērni līdz 10 g., jaunieši no 10 līdz 20 gadiem un pārējie; III periodā — mazbērni līdz 3 g., bērni no 3 līdz 14 gadiem un pārējie). Turpmāk pārtikas kartiņu sadalījumā paredzēts ievērot līdzīgus principus, papildinot tos vēl ar iedzīvotāju iedalīšanu pēc izpildāmā darba — smaga, vissmagā un ilga vai naktsdarbu strādniekos. Sākumā pilsētnieku kartiņas saņēma visi pilsētu iedzīvotāji un tie piepilsētu iedzīvotāji, kas pārtikas produktus iepērk pilsētu veikalos; lauku kartiņas saņēma visi pārējie lauku iedzīvotāji. Atšķirībā no šīs kārtības lauku kartiņas tagad saņem tikai lauku iedzīvotāji — pašražotāji un viņu saimniecībās nodarbinātie laukstrādnieki, deputatnieki un tml.; pārējie lauku iedzīvotāji, kas neiegūst racionētos pārtikas produktus no paša apsaimeņkotas lauksaimniecības rakstura saimniecības vai nesaņem pārtiku no lauku saimniecības pēc darba līguma, saņem pilsētnieku pārtikas kartiņas. Jaunās pilsēt-

nieku pārtikas kartiņās, saskaņā ar jau noteiktām devām, ievēro vēl sīkāku sadalījumu pēc vecuma grupām; mazbērni līdz 3 g., bērni no 3 līdz 6 gadiem, jaunieši no 6 līdz 18 gadiem un normālpatērētāji vecāki par 18 gadiem. Smagā, vissmagā, ilgā un nakts darbu strādnieki saņem piedevu kartiņas pārtikas papilddevas saņemšanai.

Pēc Lielvācijas prakses šādas piedevu kartiņas izsniedz strādniekiem, bet, ja darba vietā pastāv kopvirtuve, tad no strādnieka var prasīt, lai tas obligāti piedalās kopgaldā un nodod tur savu piedevas kartiņu.

Tiem iedzīvotājiem, kas vēlas ēst ārpus mājas — ēdienu namos, kafējnicās vai tml., dota iespēja iemainīt kartiņu kuponus pret produktu *taloniem*. Taloni ir it kā sīknauda; uz tiem apzīmēti saņemamie daudzumi mazākās vienībās un to derīgums nav norobežots ar noteiktu termiņu. Tamdēļ iedzīvotājiem iespējams ar ierobežošanu vienā nedēļā pārņemt produkta patēriņu uz vēlāku laiku, kaut gan arī talonus periodiski izņem no apgrozības.

Tādā kārtā ar iedzīvotāju diferencēšanu pēc sīkākām gadu grupām, ar piedevu kartiņām strādniekiem un maiņas taloniem radīta kārtība, kas dod iespēju piemēroties pat individuālām iedzīvotāja vajadzībām. Šī piemērošanās atsevišķu patērētāju prasībām izveidota vēl tālāk, jo zināma iedzīvotāju daļa var saņemt bez parastām kartiņām vēl dažas īpašas kartiņas, piem. pilnpiena kartiņas izsniegtas bērniem līdz 14 g., zīdītājām, grūtniecēm un slimniekiem pēc ārsta apliecības; ziepju piedevu kartiņa — ārstiem u. c. slimo un zīdaiņu kopšanā nodarbinātiem. Tāpat sevišķiem gadījumiem, lai neizskaustu dažas tautā iesakņojušās parašas, piem., kāzām piešķir nelielas papildu devas, kas saņemamas ar Pārtikas nodrošināšanas departamenta vai tā pilnvaroto pašvaldības iestāžu atļaujām.

Pārtikas sadalīšana pēc kartiņām visplašāk izkopta pilsētās, jo pilsētu iedzīvotāji gandrīz visus pārtikas līdzekļus saņem tikai normētos daudzumos. Pat tādus produktus kā kartupeļus, ko kārtēji neizsniedz pēc kartiņām, praktiski tomēr normē, atļaujot veikaljiem izsniegt zināmus daudzumus ar ierakstu apgādes grāmatiņā. Laukos, sevišķi lauku iedzīvotājiem pašražotājiem, pārtikas sadalīšana ar kartiņām norobežojas

tikai ar tiem ražojumiem, ko viņi paši neražo. Tamdēļ arī lauku kartiņas paredzētas galvenā kārtā tikai cukura un ziepju iegādei. Tie lauku iedzīvotāji, kas nav pašražotāji un nav arī darba līguma attiecībās ar pašražotāju, pielīdzināti apgādes ziņā pilsētu iedzīvotājiem un saņem arī pilsētnieku kartiņas.

Pašražotāju apgāde ar pārtiku tomēr nav neierobežota. Kaļa saimniecībā visi krājumi un produkcija pieder tautai, un ražotājs nevar rīkoties ar iegūtiem produktiem pēc savas gribas.

Arī pašražotājiem ir noteiktas patēriņa normas, kuļu sadalīšanā piemērota dažāda kārtība. Piem., gaļas patēriņā katrai saimniecībai-pašražotājam pastāv sīks gaļas patēriņa norēķins (kartītes veidā), no kuļa redzama saimniecības apgāde ar gaļu kaušanas vai piepirkšanas ceļā, kā arī gaļas pārdevumi. Norēķinā bez tam uzrādīts personu skaits saimē un tiem pienākošais gaļas daudzums. Līdzīga kārtība pastāv arī pilsētu iedzīvotājiem-gaļas pašražotājiem, kam pa pašapgādes laiku atņemtas gaļas kartiņas vai nogrieztas no kartiņām attiecīgs daudzums gaļas kuponu, izdarot atzīmi apgādes grāmatiņā, cik ilgā laikā nav tiesības lietot gaļas kartiņu.

Gaļas deva lauku pilsētu pašapgādniekiem noteikta vienāda lieluma (800 g) un vairākkārt pārsniedz parasto kartiņu devu.

Sviesta patēriņš pašražotājiem normēts tādā veidā, ka no obligātās sviesta nodevas (70 kg gadā no katras slaucamas gov) atļauts atskaitīt jeb nenodot zināmu daudzumu (1 kg) mēnesī katram saimes loceklim. Ja pašražotāja saimniecības patēriņam pienākošais sviesta kopdaudzums ir lielāks par saimniecības sviesta ražu resp. obligātās nodevas apmēru, tad iztrūkumu var saņemt no pienotavas.

Olu patēriņš pašražotājiem nav normēts, bet katram vistu turētājam jānodod mēnesī zināms daudzums olu no katra putna, atstājot putnkopja paša patēriņam tikai atlikumu.

Maizes patēriņš pašražotāju saimniecībā norobežots ar zināmu daudzumu maizes labības (13,5 kg) mēnesī, kas atskaitāms no obligātās nodevas. Atskaitījumu izdara par

katru saimniecības uzturamo mājas iedzīvotāju, ieskaitot arī paredzamos izpalīgus.

Kaut gan lauku iedzīvotāju pašražotāju patēriņš ierobežots, šī iedzīvotāju grupa pārtikas apgādes ziņā tomēr atrodas labvēlīgākā stāvoklī nekā pilsētnieki. Bet arī šai kārtībā redzams stingras un taisnīgas sadalīšanas princips, jo lauksaimniecībā nodarbinātās personas gandrīz bez izņēmuma pieskaitāmas vissmagā darba strādniekiem, kam arī pilsētās piešķirtas īpašas pārtikas piedevas.

Atļauju kārtība. Pārtikas devu izsniegšanā iedzīvotājiem, kartiņu sistēma un pašražotāju apgādes kārtība atsevišķos gadījumos papildināta ar pārtikas preču iegādes atļaujām. Piešķirto pārtikas devu iegādei atļaujas izsniedz galvenā kārtā krogaldū vajadzībām. Piem., iestādes, kā slimnīcas, patversmes, zīdaiņu nami u. tml., savu iemītņieku uzturam iegādājas pārtiku nevis ar katra atsevišķa iemītņieka kartiņām, bet gan ar kopīgu atļauju, kuŗā piešķirtās devas aprēķinātas saskaņā ar uzturamo personu skaitu. No personām, kuŗām izsniegta pārtikas kartiņas, iestādei šīs kartiņas jāietur un kuponi jānogriež.

Gadījumos, kad pārtika piešķirta kā papildus deva kārtējai deļai, piem., strādnieku vai skolu krogaldiem, no dalībniekiem pārtikas kartiņas nav jāietur.

Ar atļaujām pārtikas devas sadala arī sevišķām vienreizējām vajadzībām (piem., kāzām) vai slimību gadījumos, kā pārtikas piedevas. — Technisku atvieglojumu dēļ šīs atļaujas izdotas īpašu pārtikas talonu veidā pēc jau iepriekš apskatīto maiņas talonu parauga.

Norēķināšanās kārtība. Pārtikas devu izdalīšana patērētājiem pa sīkām vienībām, kādas noteiktas ar kartiņu kuponiem vai taloniem, saistīta ar stingru norēķināšanās kārtību. Šie sīkie dokumenti ir pierādījums, ka prece patiešām nonākusi patērētāja rokās; pēc tiem var pārliecināties, vai pārtikas sadalīšana gājusi savu pareizo gaitu.

Par patērētājam izsniegto precī saņemtie kartiņu kuponi (uzlīmēti uz īpašām kuponu lapām), taloni un atļaujas no mazumtirdzniecības veikala aizplūda uz piegādātāju un no tā savukārt piegādātāju kārtībā līdz ražotājam vai krājumu turētājam, kur tie palika kā norēķins par krājumu likumīgu sada-

lišanu. Pēc š. g. 11. maija «Noteikumiem par norēķināšanās kārtību tirdzniecībā ar racionētiem pārtikas produktiem Latvijas ģenerālapgabalā — laukos un pilsētās» («Rīk. Vēstn.» 1942. g. 82. num.), norēķināšanās kārtībā paredzētas lielas pārmaiņas. Kuponi, taloni un patērētājam izsniegtās atļaujas kā norēķinu dokumenti neiet vairs līdz ražotājam; mazumtirdzotājam tie jānodod Rīgā — Pārtikas nodrošināšanas departamentam, bet pārējās vietās — vietējām pašvaldībām apmaiņai pret preču iegādes atļaujām preces saņemšanai no vairumtirdzotāja vai ražotāja. Vairumtirdzotājiem savukārt no mazumtirdzotājiem saņemtās iegādes atļaujas jāņemina jau minētās iestādēs pret vairuma iegādes atļaujām, kas derīgas preču iegādei no ražotāja vai krājumu turētāja. Šai kārtībai, kas veidota pēc Lielvācijas parauga, ir tā priekšrocība, ka atsevišķam norēķinu dokumentam nav vairs jāiet caur vairākām rokām no patērētāja līdz pat ražotājam. Pēc līdzšinējās kārtības tirdzotājs nodeva kartiņu kuponus u. c. norēķinu dokumentus preces piegādātājam tieši, saņemot no tā jaunas mantas u. t. t., kamdēļ tirdzotājiem šī jaunā kārtība rada lielas neērtības, jo tā saistīta ar lieku laika patēriņu, gaidot iestādēs uz kuponu pieņemšanu un atļauju izsniegšanu.

Šis apgrūtinājums, pastāvot patreizējam darba roku trūķumam, ir visai liels un var nelabvēlīgi ietekmēt patērētāju apgādi ar vajadzīgām mantām, jo tirdzotājiem atliks mazāk laika mantu, sevišķi neracionēto produktu sagādei.

Mazumtirdzotājam no patērētājiem saņemtie kartiņu kuponi noder nevien norēķinam par izsniegto precī; pēc tiem vadošās tirdzniecības organizācijas spriež par veikala pircēju skaitu. Praksē pat izveidojusies tāda kārtība, ka dažos svarīgākos nenormētos pārtikas produktus, kā sāli u. c., iedala veikaliem atkarībā no pircēju skaita, ņemot par pamatu, piem., ieņemto cukura kuponu skaitu, reģistrētās pilnpiena kartiņas u. c.

Pircēju piesaistīšana noteiktam veikalam. Jautājums par patērētāju piesaistīšanu noteiktam veikalam cieši saistīts ar pārtikas devu sadalīšanas kārtību. Izstrādājot pirmās pārtikas kartiņas pie mums 1939. g. rudenī («Iepirkšanās zīmes»), stingri tika izturēts princips, ka kartiņa pierakstāma no-

teiktam veikalam un vienīgi kartiņā uzrādītais veikals drīkstēja izsniegt pret to mantas. Zinot katra veikala noņēmēju skaitu, sadalošām organizācijām bija dota mēraukla, kā apgādāt šos veikalus ar mantām.

Racionējot pārtikas produktus pag. rudenī (1941.), šāda kārtība nebija vajadzīga, jo tirdzniecība bija koncentrēta samērā nedaudzās rokās — patērētāju biedrībās un valsts tirdzniecības uzņēmumos, kas savu veikalu tīklu apgādāja pēc vajadzības. Sakarā ar to iedzīvotāju apgāde ar normētiem pārtikas produktiem arī no tīri tehniskā preces izsniegšanas viedokļa līdz šim noritējusi bez traucējumiem.

Atsevišķu mantu sadalīšanai tomēr vajadzēja piesaistīt pircējus noteiktam veikalam. Tas darīts saldumiem, pilnpienam un tabakai.

Saldumu veikaliem atļauts pierakstīt sev tikai tādu skaitu pircēju, kāds atbilst veikalam nozīmētā saldumu kontingenta izdalīšanai — pircēji savu devu var saņemt pēc kartiņām veikala noteiktā dienā.

Pilnpiena pircēju piesaistot veikalam, pircējs nodod tirgotājam pilnpiena kartiņas pasūtījuma zīmi, pasūtot sev tādā veidā zināmu daudzumu pilnpiena noteiktam laikam (parasti 4 nedēļām). Veikals ar pasūtījuma zīmes pieņemšanu ir saistījies pircēju apgādāt zināmā laikā ar pilnpienu.

Tabakas preču saņemšanai noteiktā veikalā piesaista tādus pircējus — smēķētājus (vīriešus vecākus par 20 gadiem), kas piešķirto devu nesaņem darba vietā. Tabakas sadalīšanai kartiņas nepastāv, un to izsniedz pēc reģistrēto pircēju sarakstiem, kuŗos pircējam par saņemšanu jāparakstās.

Jautājums par pircēju plašāku piesaistīšanu veikaliem tomēr paceļas arī neracionēto preču sadalīšanai starp patērētājiem.

Vācijas lielākās pilsētās ar labām sekmēm pastāv t. s. «pircēju kartiņa» (Kundenkarte), vai arī «saimniecības kartiņa» (Haushaltskarte), ar kuŗām pircējs var pierakstīties, piem., zivju iegādei vienā veikalā, kartupeļu iegādei — otrā, mājputnu iegādei — trešā u. t. t. Veikali savus pircējus ieraksta īpašos sarakstos, par ko atzīmē arī pircēja vai saimniecības kartiņas. Pircējus ar prēcēm apmierina atkarībā no krājumiem un pircēja daudzuma, ievērojot pircēju kārtas numurus vai citu līdzīgu kārtību.

Ar katru dienu paplašinās privāto tirgotāju skaits, kādēļ veikalu apgāde ar vajadzīgām mantām vairs nebūs tik koncentrēta; tāpat ar sagaidāmo sakņāju, dārzāju, ogu vai sēņu neracionēto produktu asortimenta palielināšanos pircēju vai saimniecības kartiņai arī pie mums būtu svarīga nozīme. Šādā ceļā vienveidīgas un taisnīgas mantu sadalīšanas principu, kāds ievērots normēto mantu sadalīšanā, piemērotu arī neracionēto pārtikas produktu sadalīšanai. Bez tam, pircēju piesaistīšana veikaliem nenormēto ražojumu iegādei palīdzētu izskaust profesionālos rindā stāvētājus un pircējus, nodrošinot brīvas tirdzniecības preču sagādes iespējas arī darbā saistītiem iedzīvotājiem.

Pārtikas sadalīšana pēc stingrām normām skaŗ visus iedzīvotājus kā pilsētās, tā laukos, un ar to saistīti daži upuŗi katra patērētāja personīgā dzīvē. Iedzīvotājiem tomēr jāapzinās šī personīgā upuŗa nepieciešamība visas tautas labā un svarīgais uzdevums kuŗa saimniecībā.

RĪGAS AIZJŪRAS TIRDZNIECĪBA 1801.—1913. G.

Kopš savas dibināšanas Rīga vienmēr bijusi svarīga Baltijas jūras osta un ievērojams tirdzniecības centrs.

Mūsu gadsimteņa sākumā Rīga bija kļuvusi par pirmo jūras tirdzniecības pilsētu Krievijā, pārsējot tirdzniecības apgrozījumu ziņā Pēterpili un Odesu. Šāds stāvoklis bija sasniegts pakāpeniskā attīstībā, kurā vērojami četri posmi, kas atšķiras ar nevienādu tirdzniecības apgrozījumu pieauguma tempu.

No 19. gadsimteņa sākuma līdz Krimas kaņam (1853.—56.) Rīgas jūras tirdzniecības apgrozījumi aug ar tādu pašu intensitāti kā visas Krievijas ārējā tirdzniecība. Šajā laikā Rīgas jūras tirdzniecība ir 10—14% no Krievijas ārējās tirdzniecības. Pieejamās ziņas gan nav sevišķi drošas, jo plašā kontrabanda traucē salīdzinājumu.

Otrais posms vērojams no Krimas kara līdz zeltā maksājamo muitu noteikšanai 1877. gadā. Šajā posmā Rīgas tirdzniecības apgrozījumi gan aug strauji, bet visas Krievijas ārējās tirdzniecības apgrozījums pieaug vēl straujāk; Rīgas loma Krievijas kopējā ārējā tirdzniecībā noslīd līdz 6—10%.

Līdz 1892. gadam Rīgas tirdzniecība pārdzīvo stagnācijas periodu. Arī visas Krievijas ārējā tirdzniecība apgrozījumu ziņā šajā laikā neaug, un attiecība starp Rīgas un visas Krievijas tirdzniecību šai laikā paliek tāda pati kā iepriekšējā.

Ar jaunu sparū Rīgas aizjūras tirdzniecības pieaugums sākas ceturtajā posmā, kas turpinās līdz pasaules kaņam 1914. g. Šajā posmā Rīgas aizjūras tirdzniecība attīstās daudz straujāk nekā visas Krievijas tirdzniecība un, sasniedzot 10—14% no pēdējās apmēriem, Rīga izvirzās par Krievijas ievērojamāko ostu. Rīgai ir Krievijas mērogā vislielākais apgrozījums ārējā tirdzniecībā; tai neapstrīdami pieder pirmā vieta eksportā, un tā sīvi sacenšas ar Pēterpili pirmās vietas dēļ arī importā.

Raksturoto četrus posmus nevienādu tirdzniecības apgrozījumu pieauguma intensi-

tāti izskaidro mainīgā politiskā un saimnieciskā konjunktūra, Krievijas saimniecības politika, satiksmes tehnikas attīstība un Rīgas tirgotāju prasme pielāgoties jaunajiem apstākļiem.

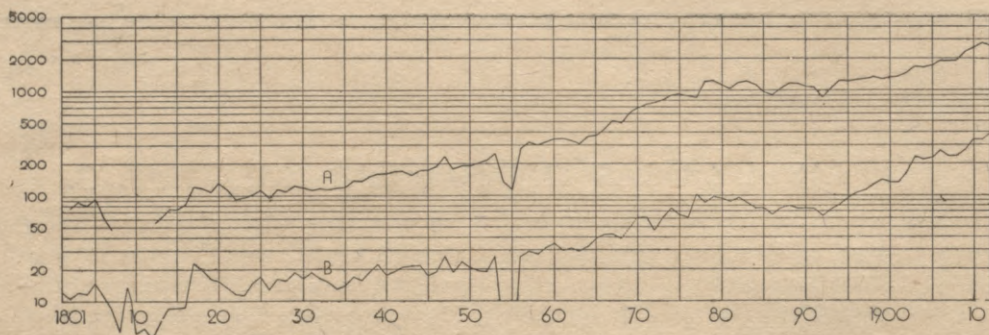
Šī apcerējuma nolūks parādīt galvenos faktoros, kas ietekmēja Rīgas jūras tirdzniecību apzīmētajos četros posmos.

Deviņpadsmitā gadsimteņa sākumā kā visas Krievijas, tā Rīgas tirdzniecības attīstības virzienu nosaka lielie politiskie notikumi. Napoleona un Anglijas saimnieciskā cīņa Rīgas tirdzniecību sāka ietekmēt kopš 1803. g. Sevišķi jūtama šī ietekme kļuva 1807. g., kad Tilzītes mierā Krievija no Francijas ienaidnieka pārvērtās par Francijas sabiedroto un iekļāvās Napoleona kontinentālajā sistēmā. Sekas bija ievērojams ārējā tirdzniecības līmeņa pazeminājums. Nespējot nest lielu saimniecisko slogu, ko uzlika kontinentālā sistēma, Krievija sāka mīkstināt kontinentālās sistēmas režīmu un atļāva ievest koloniālpreces neitrāliem amerikāņu kuģiem, kā arī lietot krievu karogu svešiem, pat angļu kuģiem. Šādas Krievijas saimnieciskās politikas sekas bija Napoleona 1812. gada kaņagājiens pret Krieviju.

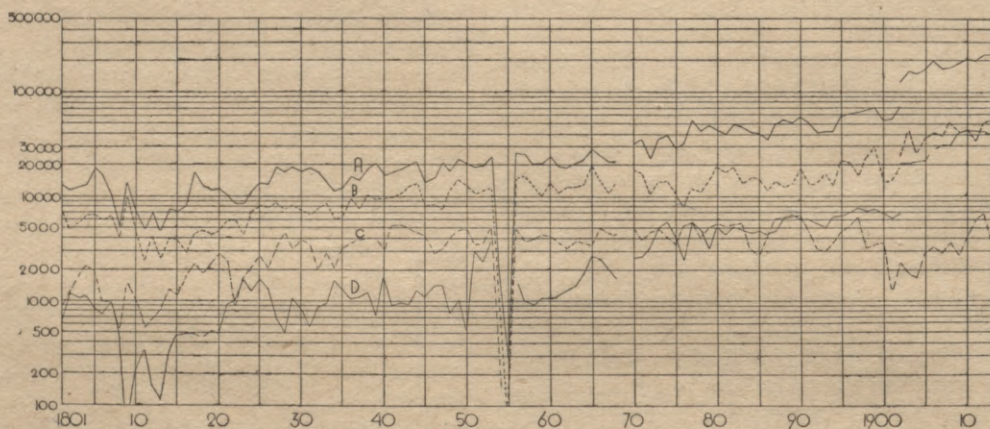
Rīgai kontinentālās sistēmas rezultāts bija ārējās tirdzniecības apmēru sašaurināšanās, maksājumu grūtības, ūtrupes un konkursi, kas vēl turpinājās deviņpadsmitā gadsimteņa trīsdesmitajos gados¹⁾.

Krievijas un Rīgas ārējās tirdzniecības uzplaukumu kavē nevien starptautiskie sarežģījumi un kaņš, bet arī Krievijas muitas politika. Vēl 18. g. s. Rīgai bija savas sevišķas muitas, bet 19. g. s. tā jau pilnīgi iekļauta kopējos Krievijas muitas nolikumos.

Kaut gan 1801. g. manifestā Aleksandrs I solīja brīvu netraucētu tirdzniecību, tomēr viņa valdīšanas sākumā izstrādātie muitas tarifi stāv tālu no tirdznieciskā liberālisma, un augstas muitas apgrūtinā nevien importu, bet arī eksportu. 1810. g. t. s. «neitrālās

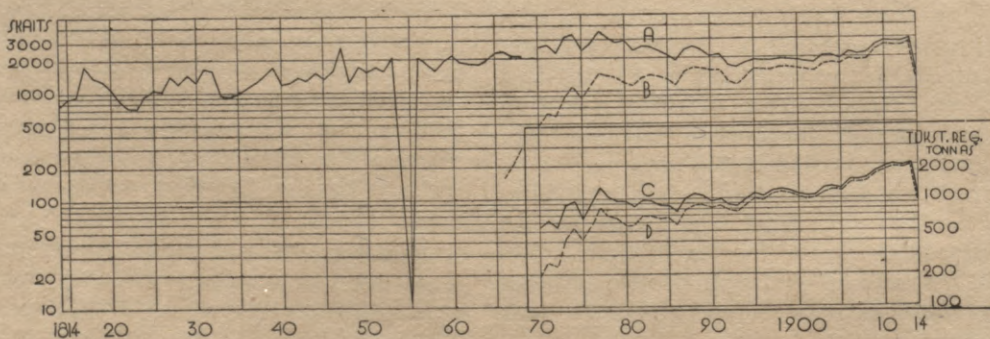


Krievijas ārējās tirdzniecības un Rīgas aizjūras tirdzniecības apgrozījumu salīdzinājums 1801.—1912.:
 A — Krievijas ārējās tirdzniecības apgrozījumi; B — Rīgas aizjūras tirdzniecības apgrozījumi (miljonos rubļu). Skaitliskos datus sk. 36./37. lpp.



Rīgas eksporta svarīgāko preču grupu daudzumu indeksi (sverot ar 1861. gada cenām 1801.—1902., bet ar 1912. g. cenām 1903.—1913.):

- A — kopdaudzums
- B — šķiedras (līni un kaņepāji)
- C — sēklas (linsēklas un kaņepes)
- D — koki



Rīgas ostā ienākušie kuģi 1814.—1914. A — kuģu kopskaits. B — tvaikoņu skaits. C — kuģu reģistra tonnas (1000). D — tvaikoņu reģistra tonnas (1000). Semilogaritmiskās grafikas — vertikālā virzienā lineāri vienādi attālumi rāda procentuāli vienādas pārmaiņas.

tirdzniecības statūts» iet vēl tālāk un, lai panāktu aktīvu tirdzniecības bilanci, pavisam aizliedz daudzu preču ieviešanu. Vispār importu šis statūts ierobežo ar 3 sauszemes muitas punktiem un 7 ostām: Pēterpili, Rēveli, Rīgu, Liepāju, Odesu, Feodoziju un Taganrogu²⁾. Kā tiešas statūta sekas Rīgas tirdzniecībā šajā laikā imports aug absolūti un relatīvi, sasniedzot 1811. g. 39,5% no Rīgas ārējās tirdzniecības apgrozījumiem. Kopējie Rīgas aizjūras tirdzniecības apgrozījumi 1807. līdz 1808. un 1810.—1816. gadam turpretim ir viszemākie gadsimteņa pirmajā pusē un nesasniedz 10 miljonus sudraba rubļu. Tā kontinentālā sistēma un pēc tam kaŗš sašaurināja tirdzniecības apgrozījumus.

Grūtības, ar kādām Rīgas saimniecībai jācīnās 19. s. sākumā³⁾, tomēr izraisa arī divas Rīgas tirdzniecībai pozitīvas parādības.

Pirmkārt, 1816. g. nodibinās Rīgas biržas komiteja pēc ārzemju tirdzniecības kameru parauga⁴⁾.

Otrkārt, sabrūk gadsimteņiem vecā saistītās tirdzniecības kārtība, kas Rīgas namniekiem nodrošināja starptirdzniecības monopoli Rīgai pievestiem ražojumiem. Kaut gan šo saistīto tirdzniecību formāli atceļ tikai 1861. g. 30. oktobrī, faktiski tā izbeidzas gadsimteņa sākumā⁵⁾.

Tikai šim viduslaiku mantojumam zūdot, varēja sākties Rīgas ārējās tirdzniecības uzplaukums. Likās, ka šādu uzplaukumu veicinās 1816. un 1819. g. Krievijas muitas tarifi, kas atteicās no iepriekšējo tarifu un statūtu aizlieguma sistēmas, atstājot tikai aizsargmuitas un fiskālā rakstura muitas. Tomēr 1822. g. muitas tarifs atkal atgriežas pie vecās kārtības, un ārējā tirdzniecībā noliedz 300 importa un 21 eksporta preci, pārējās apliekot ar ļoti augstu muitu. Ar šo Krievijas saimniecības vēsturē svarīgo muitas tarifu nodibinātie principi paliek spēkā līdz 1841. g., kaut arī ārējā tirdzniecībā noliegtu preču skaits turpmākās tarifa revīzijās mazinās. 1841. g. atceļ gandrīz visus atlikušos aizliegumus, bet augstās muitas paliek spēkā⁶⁾.

Par spīti augstajām muiām Krievijas ārējās tirdzniecības apmēri aug, pie kam tirdzniecības bilance uzrāda lielu, turklāt augošu aktivitāti⁷⁾. Iemesls šai parādībai bija tas, ka visām augstajām muiām Krievijas

jēlvielas Eiropai bija izdevīgāk pirkt, nekā vest no aizjūras, nemaz nerunājot par mantām, par kuŗām Krievijai praktiski bija monopolis.

Rīgas jūras tirdzniecība aug līdztekus Krievijas tirdzniecības pieaugumam līdz 1844. g. un svārstās no 12 līdz 15% no visas Krievijas ārējās tirdzniecības. Turpmākajos gados Rīgas jūras tirdzniecības loma samazinās. Tā svārstās ap 10% no Krievijas ārējās tirdzniecības. Šo Rīgas lomas samazināšanos nevar izskaidrot ar mainītu tirdzniecības statistikas kārtību, jo kaut gan ar 1841. g. Krievijas ārējai tirdzniecībai sāk piešķaitīt Somiju un ar 1850. g. Poliju, tas nozīmēja tikai 1% resp. 5% no visas Krievijas tirdzniecības. Rīgas tirdzniecību ietekmēja 1841. g. muitas tarifs, kas deva lielāku tirdzniecības brīvību un līdz ar to dažas priekšrocības Krievijas Melnās jūras ostām. Tāda pati ietekme bija arī 1850. g. muitas tarifam, kas pazemināja muitas uz pusi un atcēla praktiski visus atlikušos tirdzniecības ierobežojumus. Tomēr visjūtāmāk Rīgas tirdzniecību ietekmēja tas, ka 1845. g. Krievija savas kuģniecības veicināšanas interesēs paaugstināja par 50% muiņu precēm, ko veda ar svešiem kuģiem, uzliekot šiem kuģiem vēl sevišķu nodevu — 1 sudraba rubli no lasta⁸⁾. Rīgas ostā krievu kuģi nesasniedza ne 15% no kopskaita, un tādēļ šī represija pret ārzemju kuģiem izpaudās relatīvā Rīgas nozīmes mazināšanā.

Jauns posms Rīgas kuģniecībā un ārējā tirdzniecībā sākās 19. g. s. vidū.

Vispirms Rīgas saimniecību ietekmēja Krimas kaŗš 1854. un 1855. g., radot sevišķi zemu tirdzniecības līmeni. Minētajos gados angļu kuģu blokāde apdraudēja Kurzemes jūrmalu un Rīgas jūras līci; tikai nedaudziem kuģiem izdevās izlauzties cauri blokādes lokam⁹⁾.

Krimas kaŗš, atsedzot lielus trūkumus Krievijas valsts saimniecībā un politiskā dzīvē, izraisīja daudzas reformas. Ārējo tirdzniecību šīs reformas ievirzīja brīvākā gultnē. 1857. g. muitas tarifs turpina 1850. g. sāktu ceļu, pazeminot muitas un vienkāršojot formālītaes. Šo virzienu turpina sekojošos desmit gados, un to pastiprina 1868. gada tarifs. Toreizējā krievu ekonomiskā literatūrā bija izplatīts uzskats, ka Krievija ieiet brīvīrtirdzniecības stadijā¹⁰⁾.

Faktiski muitas bija vēl krietni augstas; runāt var gan par mērenu protekcionismu, bet nekādā ziņā par brīvtirdzniecību. Tomēr šis muitas valņu pazeminājums panāca lielu Krievijas ārējās tirdzniecības uzplaukumu. Kopējie ārējās tirdzniecības apgrozījumi gandrīz pieckāršojās. Rīgas ārējās tirdzniecības apgrozījumi nespēj šai straujajai attīstībai sekot, un Rīgas loma turpina lēni samazināties, noslīdot līdz 7—8% no kopējās summas, kaut gan absolūtos skaitļos pieaug arī Rīgas tirdzniecības apgrozījumi.

Rīgas ārējās tirdzniecības relatīvās lomas mazināšanos šai periodā, skaitot Krievijas mērogā, var izskaidrot ar vairākām parādībām. Pirmkārt, ar Anglijas labības likumu pārkārtojumiem un rūpniecības uzplaukumu Rietumeiropā pavērās labs tirgus Krievijas labībai, kas līdz 90% gāja caur Krievijas dienvidostām. Dzimtbūšanas atcelšana (1861. g.) vēicināja lielo Dienvidkrievijas «labības fabriku» rašanos, kas ražoja eksportam.

Otrkārt, moderno satiksmes ceļu izbūve nostādīja Rīgu sākumā neizdevīgākā stākovlī, salīdzinot ar citām lielajām Krievijas ostām. Rīgas ārējā tirdzniecībā svarīgākais bija eksports. Galvenais satiksmes ceļš, pa kuŗu uz Rīgu plūda eksporta preces, bija Daugava. Rīgas tirdzniecības rajons tad arī bija lielāko tiesu Daugavas baseins. Moderno satiksmes ceļu izbūve Krievijā tieši šo svarīgo Rīgas aizmuguri sašaurināja. Šai ziņā mazāk nozīmīgas bija šoseju būves. Pirmo šoseju Krievijā būvēja starp Pēterpili un Maskavu Nikolaja I kronēšanas svinībām. Nākošā bija Ķījevas šoseja, ko būvēja 30-tajos gados. 40-tajos gados būvē Daugavpils—Kauņas šoseju, Rīgas—Taurogas un Maskavas—Nižnijnovgorodas šoseju. Seko Maskavas—Varšavas, Černigovas, Orlas—Kurskas, Pleskavas—Rīgas un vairākas Ķījevas šosejas. Svarīgāka ietekme nekā šoseju būvēm Rīgas tirdzniecībā bija dzelzceļu būvēm Krievijā. Pirmā svarīgākā līnija bija Maskavas—Pēterpils dzelzceļš, ko sāka ekspluatēt 40-tajos gados. Šis dzelzceļš palielināja Pēterpils nozīmi ārējā tirdzniecībā. Tieši Rīgas tirdzniecības aizmuguri šķērsoja 50-tajos gados būvētais Pēterpils—Varšavas dzelzceļš. Tikai pēc tam Rīga tika pie sava dzelzceļa ar 1861. g. atklāto

Rīgas—Daugavpils līniju, ko 60-tajos gados pagarināja līdz Vitebskai un tad līdz Orlai.

Trešais iemesls, kuŗa dēļ Rīgas jūras tirdzniecība nespēja sekot visas Krievija ārējai tirdzniecībai, bija Krievijas muitas politika, kas, paredzot diferenciālmuitas, atbalstīja importu pāri sauszemes robežām. Šo iemeslu Rīgas tirgotāji uzskatīja par galveno¹¹⁾, norādot, ka šī muitas politika veicina kontrabandu.

Trešais raksturīgais posms Krievijas un Rīgas ārējā tirdzniecībā sākās 1877. g. Minētajā gadā Krievija sāka iekasēt muitas zeltā. Ar to muitas paaugstināja par 33%¹²⁾, ievēdumi samazinājās, un Krievijas tirdzniecības bilance, kas iepriekšējos gados bija kļuvusi pasīva, atkal kļuva aktīva. Sākot ar 1877. g. līdz 1892. g. Krievijas ārējā tirdzniecība un Rīgas jūras tirdzniecība spēj saglabāt tikai iepriekšējā posmā sasniegto līmeni. Arī visu Krievijas saimniecisko dzīvi šajā pašā starplaikā raksturo ļoti lēna attīstība. Tirdzniecību un rūpniecību satricina periodiskas krīzes. Pirmā depresija šai posmā sākas 1871./72. g. un turpinās līdz 1876. g. No 1878. g. līdz 1881. g. vērojams atplaukums, kam seko jauna depresija no 1882. līdz 1886. g. Pēc īsa uzlabojuma 1887.—1889. g. seko jauna depresija, kas turpinās no 1890. līdz 1892. g. Kopējais saimnieciskās dzīves attīstību raksturotājs indekss no 1871. līdz 1893. g. kāpj tikai par 3,8% gadā, kamēr sekojošajā periodā 1893.—1913. g. pēc tiem pašiem principiem aplēstais indekss aug gadā par 6,1%¹³⁾. Gluži tās pašas depresijas, kādas konstatējamās Krievijas saimnieciskajā dzīvē, minētajā periodā piemeklē arī Rīgu, ko var vērot pēc celtniecības attīstības līknes Rīgā un pēc laulību skaita svārstībām, kas ir tik jūtīgas pret konjunktūras pārmaiņām¹⁴⁾. Ņemot vērā šo ciešo sakaru starp Krievijas konjunktūru un Rīgas saimnieciskās dzīves svārstībām, kļūst arī saprotams, kāpēc aplūkotajā laikmetā Rīgas ārējā tirdzniecība tik cieši seko Krievijas tirdzniecības līmenim. Istenībā sakars bija vēl ciešāks nekā vienīgi sekošana Krievijas konjunktūras svārstībām. Jau a priori sagaidāms, ka Rīgas jūras tirdzniecība reaģēja arī uz Rietumeiropas konjunktūras svārstībām. 70-tajos un 80-tajos gados Rietumeiropas konjunktūras svārstības saskan ar Krievijas konjunktūras svārstībām.

tūras svārstībām, tādēļ Rīgas saimniecisko dzīvi tās ietekmē divkārši. Patiesībā nemaz nevar izšķirt, kas saimnieciskās dzīves svārstības Rīgā ietekmēja vairāk — Rietumeiropas vai Krievijas konjunktūras svārstības.

Ar 1893. g. Rīgas tirdzniecībā sākas straujš uzplaukums, kas ir daudz ievērojamāks par visas Krievijas ārējās tirdzniecības progresu. Rīgas jūras tirdzniecība līdz pasaules kaņam sasniedz 10—14% no Krievijas ārējās tirdzniecības kopsomas. Bez tam šai periodā notiek arī ievērojams pārkārtojums Rīgas tirdzniecības struktūrā. Kopš Rīgas dibināšanas svarīgākais Rīgas ārējā tirdzniecībā bija jēlvielu eksports. Tagad kopš 19. g. s. 90-tajiem gadiem notiek radikāls pagrieziens tai ziņā, ka sāk pieaugt importa nozīme. Visu 19. g. s. (ja neskaita kontinentālās sistēmas gadus) imports pēc vērtības tikko sasniedz trešo daļu no kopējiem ārējās tirdzniecības apgrozījumiem, bet daudzos gados ir tikai 15%. Rīgas tirdzniecības periodā, kas sākas 19. g. s. beigās un turpinās līdz pasaules kaņam, imports sasniedz un pārsniedz 40% un tuvojas jau pusei no kopējā preču apgrozījuma vērtības.

Tai pašā laikā ievērojami pārkārtojas arī eksports. Visu 19. g. s. svarīgākie eksporta ražojumi bija šķiedras (lini un kaņepāji); otrā vietā nāca linsēklas un kaņepes un trešajā vietā — neapstrādāti un pa daļai apstrādāti koki. Sākot ar Rīgas pieslēgšanu Krievijas dzelzceļu tīklam, ievērojamāku vietu sāk ieņemt arī labības izvedumi, bet šis produkts izvedumos gluži kā agrākos gados raksturīgs ar lielām svārstībām un nenoteiktību izvedamos daudzumos. Divdesmitā gadsimta sākumā izvedumos aug koku lomu un nāk klāt pilnīgi jauni ražojumi — olas, sviests, gaļa un citi lopkopības ražojumi.

Rīgas jūras tirdzniecības lielisko uzplaukumu šajā pirmskaņa periodā lielā mērā izskaidro Rīgas rūpniecības attīstība šai laikā. Rīga šajā laikā izaug par ievērojamu rūpniecības centru. Tas kļuva iespējams daudzu labvēlīgu apstākļu dēļ. Vispirms, Krievijas dzelzceļu tīkla attīstība un tarifu politika nostādīja Rīgu samērā izdevīgā pozīcijā. 1895.—1898. g. valūtas reforma un pāreja uz zelta valūtu deva lielāku drošību ārzemju kapitāla investējumiem. Tā-

pat zemnieku māju iepirkumi Latvijā deva iespēju akumulēties iekšzemes kapitāla investējumiem. Arī agrārie pārkārtojumi deva iespēju daļai agrāko laukstrādnieku doties uz pilsētām fabrikās. T. s. rūpniecības brīvības proklamēšana 1866. g. novāca no ceļa legālos šķēršļus, kas kavēja rūpniecības attīstību. Visa Krievijas jaunā saimnieciskā politika apzinīgi tiecās veicināt rūpniecību, kaut arī šīs politikas pegribēts panākums bija, ka rūpniecība uzplauka tieši valsts nomalēs.

Krievijas Baltijas provincēs par lielāko rūpniecības centru izauga Rīga. Šis apstāklis ir galvenais, kas izskaidro Rīgas tirdzniecības lielisko uzplaukumu.

Piegādājot plaukstošai Rīgas rūpniecībai izejvielas pa jūras ceļu no Rietumeiropas, nevien auga Rīgas nozīme kā importa ostai, bet palētinājās arī fraktis eksportam. Tagad nebija vairs vajadzīgs doties uz Rīgu ar balastu, un līdz ar to Rīgas osta kļuva konkurences spējīgāka, salīdzinot ar pārējām ostām, caur kuņām varēja virzīties Krievijas lauksaimniecības un mežkopības masu produkti¹⁵). Lēto frakšu dēļ uz Rīgu novirzījās arī jaunie Krievijas eksporta produkti — olas, putni, medījumi, ādas un Sibīrijas sviests. Tikai sviests, Ventspils nelegālās dzelzceļa tarifa politikas dēļ, sākot ar 1907. g., novirzījās uz Ventspili¹⁶).

Minēto augstvērtīgo lauksaimniecības produktu loma Rīgas eksportā no apm. 1% eksporta kopvērtības sešdesmitajos gados, pieaug līdz 42,7% 1901.—1905. g. caurmērā un 38,5% 1913. g.

Šo produktu eksportā Rīgai bija svarīga vieta visas Krievijas mērogā. No visas Krievijas olu eksporta caur Rīgu gāja līdz 40%, no sviesta eksporta 1906. g. 60%, no ādu eksporta līdz 50%, no putnu un medījumu eksporta līdz 78% (1913. g.), no gaļas eksporta līdz 35%. Arī sensenajiem Rīgas eksporta ražojumiem visas Krievijas mērogā bija ievērojama loma, piem., caur Rīgu gāja līdz 50% visas Krievijas linu šķiedras eksporta, līdz 40% kaņepāju eksporta un līdz 36% linsēklu eksporta. Turpretim no labības eksporta caur Rīgu negāja pat 3% no kopējā Krievijas eksporta.

Rīgas ārējās tirdzniecības nozīme visas Krievijas ārējā tirdzniecībā laikā, kas mūs interesē, tā tad ir ļoti specifiska. Rīga nav

tikai kļuvusi Krievijas pirmā eksportosta, bet tā ir galvenā eksportosta tieši uzlabotajiem lauksaimniecības produktiem, ar kuriem Krievija varēja sākt piedalīties pasaules tirgū tikai pēc dzimtbūšanas atcelšanas. Šī Rīgas īpatnējā loma bez šaubām

ietekmēja arī Latvijas priekškaļa lauksaimniecību, pamudinot to pievērsties uzlaboto lauksaimniecības produktu ražošanai, kas tik lielisku uzplaukumu piedzīvoja Latvijas patstāvības gados.

Rīgas jūras tirdzniecības un Krievijas ārējās tirdzniecības salīdzinājums 1801.—1914.
(miljonos rubļu)

Papīra rubļi pārlēsti sudraba rubļos.

Gads	Rīgas		Krievijas		Gads	Rīgas		Krievijas	
	imports	eksports	imports	eksports		imports	eksports	imports	eksports
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
1801	1,8	10,3	1839	4,4	17,7	67,9	91,8
1802	1,9	8,5	32,7	45,2	1840	5,1	12,7	76,7	82,5
1803	2,0	10,0	35,6	53,7	1841	5,0	14,0	90,8	89,8
1804	2,0	9,6	33,8	46,8	1842	5,0	15,7	84,6	85,4
1805	2,2	12,7	35,5	55,8	1843	5,2	16,2	75,0	82,6
1806	2,3	9,3	26,0	37,6	1844	5,5	16,3	78,5	93,7
1807	1,8	6,5	18,6	30,0	1845	5,0	12,1	83,2	92,6
1808	2,1	3,1	1846	5,4	13,7	87,0	102,7
1809	3,2	10,5	1847	4,7	22,4	89,2	148,6
1810	1,6	3,4	1848	5,3	13,4	90,8	88,3
1811	2,1	3,3	1849	6,3	17,3	96,3	96,1
1812	0,7	3,8	18,9	34,4	1850	4,8	15,6	93,9	98,4
1813	2,4	4,0	29,8	32,4	1851	5,0	14,5	103,8	97,4
1814	1,9	6,8	27,7	47,5	1852	4,0	14,9	100,9	114,8
1815	2,4	6,2	25,3	48,7	1853	7,2	19,0	102,3	147,7
1816	2,1	6,9	32,3	50,1	1854	2,1	3,3	70,4	65,3
1817	3,8	19,3	45,1	79,5	1855	1,7	0,5	72,7	39,5
1818	5,1	14,9	48,9	69,1	1856	4,0	22,6	122,6	160,2
1819	3,6	12,4	49,8	59,8	1857	5,1	24,6	151,7	169,7
1820	4,7	11,2	68,8	62,2	1858	4,3	23,0	149,4	151,2
1821	3,9	9,8	58,1	56,0	1859	5,7	25,6	159,3	165,7
1822	3,1	8,4	41,6	50,4	1860	5,5	29,2	159,3	181,4
1823	3,6	7,8	42,5	52,7	1861	5,6	24,2	167,1	177,2
1824	3,8	11,1	46,9	54,2	1862	5,3	25,9	152,9	180,4
1825	4,4	12,4	49,3	63,4	1863	6,0	23,3	154,7	154,5
1826	3,9	8,9	48,9	47,5	1864	6,4	25,3	175,3	186,7
1827	4,1	12,1	52,6	61,4	1865	8,0	31,5	164,3	209,2
1828	4,4	11,1	54,7	55,5	1866	7,5	34,4	205,3	222,9
1829	4,6	14,2	60,3	62,5	1867	14,7	27,3	265,3	244,8
1830	4,4	12,0	50,6	67,8	1868	10,3	28,8	260,9	226,6
1831	3,8	15,1	47,6	65,4	1869	342,0	264,4
1832	4,3	12,3	51,4	66,4	1870	23,1	37,1	335,9	360,0
1833	4,6	10,6	51,1	63,9	1871	18,2	43,1	368,5	369,3
1834	3,6	9,3	59,4	59,8	1872	20,2	27,0	435,2	327,0
1835	3,5	10,2	60,7	59,0	1873	19,6	41,3	443,0	364,4
1836	4,1	12,8	64,8	74,8	1874	30,7	43,5	471,4	431,8
1837	4,1	11,5	68,5	69,2	1875	31,6	32,8	531,1	382,0
1838	4,3	14,6	67,6	82,9	1876	25,4	35,6	477,6	400,7

Gads	Rīgas		Krievijas	
	imports	eksports	imports	eksports
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
1877	30,5	70,2	321,0	527,9
1878	33,2	54,2	595,6	618,2
1879	35,9	62,8	587,7	627,8
1880	38,0	55,5	622,8	498,7
1881	34,2	54,1	517,7	506,4
1882	28,4	68,5	566,8	617,8
1883	26,7	58,4	562,2	640,3
1884	24,9	51,3	536,9	589,9
1885	22,9	53,9	435,4	537,9
1886	22,2	42,1	426,5	484,1
1887	19,5	57,5	399,6	617,3
1888	22,2	57,9	386,1	784,0
1889	20,1	53,7	432,0	750,9
1890	21,7	54,8	406,7	692,2
1891	19,8	54,5	371,6	707,4
1892	20,7	41,5	399,5	475,6
1893	26,4	47,0	449,6	599,2
1894	33,1	47,8	553,6	668,8
1895	30,7	65,4	526,1	689,1

Gads	Rīgas		Krievijas	
	imports	eksports	imports	eksports
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
1896	42,1	64,9	585,5	688,6
1897	43,6	66,6	560,0	729,7
1898	58,5	70,3	617,5	732,7
1899	63,4	77,4	650,5	627,0
1900	58,6	73,0	626,4	716,4
1901	55,3	77,3	593,4	761,6
1902	73,8	93,2	599,2	860,3
1903	105,8	129,0	681,7	1001,2
1904	100,1	119,3	651,4	1006,4
1905	90,4	134,8	635,1	1077,3
1906	109,0	160,0	800,7	1094,9
1907	103,9	134,8	847,4	1053,0
1908	109,6	129,4	912,7	998,3
1909	103,0	171,8	906,3	1427,7
1910	144,3	191,8	1084,4	1449,1
1911	147,3	186,8	1161,7	1591,4
1912	145,9	224,9	1171,8	1518,8
1913	184,5	224,9	1374,0	1520,1
1914	112,5	120,6	1098,0	956,1

TABULAS AVOTI.

Rīgas tirdzniecība. 1801—1865: *Beiträge zur Statistik des Rigaschen Handels* (Rīga, 1866). No 1866. gada: *Rigas Handel und Schifffahrt un Rigaer Handels-Archiv*.

Krievijas tirdzniecība. Pokrovskij, *Sbornik sviedienij po istorij i statistiki vplešnel trgovji Rossij I* (Petersburg, 1902).

Vojenno-statističeskij sbornik. Vipusk IV. Rossiija (Petersburg, 1871).

E. Varga, *Mirovije ekonomičeskije krizisi 1848—1935* (Moskva, 1937).

¹⁾ W. Klumberg, *Die Kontinentalperre in ihrer Auswirkung auf Riga* (Rīga, 1926), 25. lpp.

²⁾ V. Wittschewsky, *Rußlands Handels-, Zoll- und Industriepolitik* (Berlin, 1905), 39. lpp.

³⁾ Seit jāpiemin arī Rīgas priekšpilsētu nodedzināšana 1812. g. jūlijā, kad nodega vairāk kā 800 nami un kopējie zaudējumi sasniedza 16,8 milj. rubļu. (Sal. Ulrich Freiherr von Schlippenbach, *Briefe aus Dorpat und Riga* (Hamburg, 1818), 174. lpp.)

⁴⁾ H. v. Stein, *Der Rigasche Börsen-Comité in den Jahren 1816 bis 1866* (Rīga, 1866), 4. lpp.

⁵⁾ Ibid. 5. lpp. Rīgas saistītās tirdzniecības kārtību 17. g. g. aprakstījis G. Jensch, *Der Handel Rigas im 17. Jahrhundert* (Rīga, 1930), 62. un sek. lpp. Par 18. g. s. sk. B. Åbers, «Zemnieku tirdzniecība Rīgā 17. g. s. beigās un 18. g. s. pirmajā pusē», *Latvijas vēstures institūta žurnāls*, 1939., 30. un sek. lpp. U. Handraks maldās, apgalvojot, it kā saistītā zemnieku tirdzniecība būtu zaudējusi savu legālo spēku 18. g. s. otrā pusē. Sk. U. Handrack, *Der Handel der Stadt Riga im 18. Jahrhundert* (Jena, 1932), 90. lpp.

⁶⁾ N. N. Obručev (red.), *Vojenno-statističeskij sbornik* (Peterburg, 1871), 667. lpp.

⁷⁾ Sal. Pokrovskij, *Sbornik sviedienij po istorij i statistiki vplešnel trgovji Rossij I* (Petersburg, 1902).

⁸⁾ Par šī soļa ietekmi uz Somijas kuģniecību sal. A. Engström; «Åbo sjöfartens historia II» (Åbo, 1930), 11. lpp.

⁹⁾ Piemēram, zviedru konsuls 1855. g. 5. martā ziņo savai valdībai, ka 1854. gadā 21 zviedru un 29 norveģu kuģiem izdevies iekļūt Rīgas ostā. Sk. Zviedrijas valsts arhīvs, Kommerskoll. arkiv. Inkonna skrivelser från konsulser.

¹⁰⁾ Sal. piem., Obručev, op. cit. 667. lpp.

¹¹⁾ Sal. H. v. Stein, op. cit. 111. lpp.

¹²⁾ V. Wittschewsky, op. cit. 131. lpp.

¹³⁾ Sal. S. A. Perwuschin, «Versuch einer Theorie der wirtschaftlichen Konjunktoren, auf die Konjunktur-entwicklung der Vorkriegszeit in Rußland angewandt», *Vierteljahrshefte zur Konjunkturforschung. Sonderheit 12*. (Berlin, 1929), 66. un sek. lpp.

¹⁴⁾ Sk. grafisko attēlu Edgars Dunsdorfs, «Dažas Latvijas 19. g. s. otrās puses iedzīvotāju skaita attīstības problēmas», *Latvijas vēstures institūta žurnāls*, 1939., 257. lpp.

¹⁵⁾ B. v. Gernet, *Die Entwicklung des Rigaer Handels und Verkehrs im Laufe der letzten 50 Jahre bis zum Ausbruche des Weltkrieges* (Jena, 1919), 12. lpp.

¹⁶⁾ Ibid., 43. lpp.

VĀCU DZIMTMĀJU ZEMNIEKI.

Laikam gan nav otra iestādījuma, kas tik cieši būtu saaudzis ar nacionālsociālisma būtību un ideoloģiju, kā saauguši vācu zemnieku dzimtmāju (Erbhof) likumi ar visu šo dinamisko kustību. Tādēļ arī dzimtzemnieku jautājumi ir aktuāli nevien miera, bet visos laikos.

Jau 1930. g. 6. martā Adolf'a Hitler'a vēstījumā nacionālsociālistiskai vācu strādnieku partijai par nostāju laucinieku un lauksaimniecības jautājumā uzsvērta izcilā loma, kāda piešķirama laukiem. Savas zemes lauksaimniecības ražotspēju pacelšana atzīta par visas vācu tautas dzīvības jautājumu. Atzīstama nevien zemkopju kā maizes devēju ļoti svarīgā nozīme, bet lauku iedzīvotāji uzskatāmi arī par tautas veselības un par dzīvotgribas neizsīkstošu avotu, kā arī par valsts drošības balstu. Arī partijas programmas pazīstamais 17. paragrafs pirms tam jau prasīja, lai zemes mantojumu lietas tiktu tā kārtotas, lai zemes īpašumi pārāk nesadrūptu un lai lauksaimniecību neapgrūtinātu ar nepanesami smagu parādu nastu.

Tādēļ dabiski, ka tūdaļ pēc nacionālsociālisma nākšanas pie varas valdība enerģiski ķērās pie lauku un zemnieku jautājumu kārtošanas un šo darbu turpina arvien tālāk.

Jau 1933. g. 15. maijā izdots Prūsijas dzimtmāju likums, kuŗu aizstāj tā paša 1933. g. 29. septembra plašāks dzimtmāju likums, kas savos pamatos paliek negrozīts līdz šai dienai. Tas cieši saaudzis ar ministra un vācu zemnieku vadoņa R. Walther'a Darré vārdu (sk. D. grāmatas: *Das Bauertum als Lebensquell der nordischen Rasse, Vom Blut und Boden* u. c.). Pretēji agrāk valdošam romiešu likumu un Napoleona kodeka garam, kas atspoguļojās arī senākajā vācu civilkodekā, zemnieki savā zemes īpašuma tiesību izlietošanā arvien pakļauti savas dzimtas un savas tautas vajadzībām un prasībām. Vadoties no kalpošanas idejas vispārības labā, atsevišķām interesēm un labumam arvien jāpiekāpjas. Sakarā ar šo principiālo uz-

tveri, noraidāma katra tirdznieciska vai peļņaskāra nekustamas mantas izlietošana bezpeļņas ienākumam, apgrūtinot to ar augstiem parādiem vai pārdodot. Līdz ar to jāmaina arī tautsaimnieciskā nostāja pret pašu zemes renti.

Agrākajā liberālistiskajā un tirdznieciskajā uztverē katra lauku māja tika uzskatīta par tādu pat saimniecisku uzņēmumu, kā, teiksim, kāds tirdzniecisks vai rūpniecisks pasākums. Tādēļ arī vecajos (1. I 1900) vācu, kā arī mūsu civillikumos nav sastopami tādi «novecojuši» vārdi kā «zemnieks», «zeme» u. t. l. Tur jūs sastopāt tikai tādus jēdzienus kā «īpašnieks», «pircejs», «pārdevējs» vai «zemes gabals». Lauku jeb zemnieka māja ir tāda pat īpašuma masa, kā katra cita; tā ir tikai «prece» vai «lieta» preču tirgū (sk. Prof. Dr. A. Schürmann — *Deutsche Agrarpolitik* 80. lpp.).

Raksturīgi, ka līdzīgi uz lauksaimniecības ražošanas un dzīves procesiem raudzījās arī boļševiki, kas teica un rakstīja, ka lauksaimnieka ražošana ir tikai īpats rūpniecības ražošanas veids. Ar to arī izskaidrojama viņu cenšanās radīt lielās «labības fabrikas» vai rūpnieciskas lopkopības fermas, kuŗās katra individa saites ar zemi ir vaļīgas un viņa darbs pārvērsts par tādu pat mēchanisku darbu kā lielpilsētas rūpnīcās.

Pretēji minētajām tendencēm 1933. gada 29. septembra dzimtmāju likuma ievadā pateikts: «Vācijas valdība grib nodrošināt vecos vācu mantojumu paradumus, uzturēt zemniekus kā vācu tautas asiņu avotu. Zemnieku mājas mantošanas ceļā jāpasargā no sadrumstalojuma un apgrūtinājuma ar pārāk lieliem parādiem, lai tās ilgstoši paliktu dzimtas un brīvu zemnieku rokās.»

«Jārada veselīgs lauksaimniecisku dažāda lieluma īpašumu sadalījums, jo iespējami lielāks skaits dzīvesspējīgu mazu un vidēju zemnieku māju, kas vienmērīgi sadalīts pa visu zemi ir drošākais pamats tautas un valsts pastāvēšanai.»

Kaut arī šis dzimtmāju likums ir visas vācu agrārpolitikas pamatlikums, tomēr tas

nav izdots tikai zemnieku labā. Tas nav tikai tīri saimnieciskais likums vai likums vienas grupas atbalstam; tā nolūks ir visas nācijas uzturēšana un stiprums. *Nacionālsociālisms tādēļ arī prasa no vācu zemkopjiem: 1) iespējami daudzus un rases ziņā augstvērtīgus cilvēkus, 2) iespējami augstākas pārtikas un jēlvielu ražas, 3) sociāli panešamu cenu un izdevumu līmeni šiem ražojumiem un 4) valstspolitisku nostāju.* Šie četri noteikumi tad arī jāievēro dzimtmājas veidojot vai nododot citās rokās.

Kādas tad ir *dzimtmāju raksturīgākās pazīmes?* Dzimtmāja ir tāds lauksaimnieciskais vai mežkopības nolūkiem izlietots mazs vai vidējs īpašums, kas pieder zemniekam un kas mantošanas ceļā ilgstoši paliek šī zemnieka rokās. Dzimtmāju nolūks ir, atjaunojot un nostiprinot vecos vācu jeb ģermaņu zemnieku mantošanas paradumus, nodrošināt zemnieku ģimenēm viņu zemi un pasargāt to no sadalīšanas un apgrūtināšanas ar parādiem vai pārdošanas tirgū.

Viena no raksturīgākām līdzšinējās t. s. brīvās tirdzniecības lauksaimniecības pazīmēm bija arvien pieaugoša lauksaimniecības parādu nasta. Lauku saimniecības samērā bieži pirkšanas un pārdošanas ceļā gāja no rokas rokā, pie kam tās nereti ieguva lauksaimniecībai pilnīgi sveši elementi, kuŗu nolūks nebija zemi kopt un to celt, bet no tās iegūt labu peļņu un spekulēt ar to. Tāpat lauku mājas apgrūtināja ar liekiem parādiem mantojumu paradumu gadījumos. Līdzmantiniekiem spieda maksāt prāvas summas un diezgan bieži spieda šīs mājas nevienošanās gadījumos pārdot. Arī lauksaimniecības intensīvēšana un uzlabojumi prasīja jaunus izdevumus, ko ar parastajiem neno drošinātiem lauksaimniecības ienākumiem vien segt nevarēja. Uz 1 ha zemes Rietumvācijā iznāca gandrīz 2.000, bet Austrumvācijā pāri par 1.300 RM dažādu kapitālu, bet šī augstā kapitāla intensīvitāte nevis cēla, bet nereti mazināja lauksaimniecības ražotspējas.

Tādā kārtā visi līdzšinējie lauksaimniecības attīstības noteicēji apstākļi to arvien vairāk iedzina parādos, saistīja atkarībā no bankām un no citām kreditiestādēm, vairojot lauksaimniecībai svešu un pat naidīgu personu un grupu ietekmi. Atsvabināties no šīs ietekmes un no šīm važām zemniekiem

nebija nekādas iespējas un izredzes. Nelīdzēja arī nekādi parādu pārjaunojumi, augļu likmju nelieli samazinājumi, piemaksas lauksaimniecības ražojumiem vai tiešas subsidiņas dažu apgabalu (Austrumelbas) lielākajiem lauksaimniekiem. Tie bija tikai ielāpiņi, kas uz laiku aizsedza irstošās lauksaimniecības caurumus, bet nespēja sniegt ilgu un jūtamu uzlabojumu. Tādu varēja sniegt tikai pilnīgs un krass lūzums vai pagrieziens visos lauku dzīves pamatos un zemnieku nostājā, kāda radās ar nacionālsociālisma uzvaru. Tas bija pilnīgi jauns pasaules uzskats, kam lauksaimniekus vajadzēja atsvabināt nevien no kapitāla smacējošiem žņaugiem un no tirgus patīgajām tieksmēm, bet iedvest tiem arī jaunu dzīvošu spēku un pavērt daudz plašākus tautas un valsts likteņus.

Jauno nacionālsociālistisko vācu *dzimtsaimniecību mantošanas tiesību* pamatos likts jēdziens, ka dzimtzemniekam ir tikai viens *pilntiesīgs mantotājs (bērnš)*. Tas nozīmē, ka dzimtmāja nedalīta pāriet tikai vienam pēcnācējam, parasti vecākajam dēlam (majorāts), pieļaujot atsevišķos gadījumos arī pāreju jaunāko dēlu rokās. Zemnieku māja līdz ar to tiek pasargāta no pārdošanas, no samazināšanās savos apmēros un sastāvā, un tā nedrīkst zust no zināmas dzimtas piederīgu rokām. Dzimtai, kuŗa izaugusi dzimtmājā, to vajaga arī paturēt paaudzū paaudzēs, tādā kārtā uzturot ciešas organiskas saites starp cilvēkiem un viņu dzimto zemi un līdz ar to stiprinot un vairojot dzīvošu asins spēku un nozīmi.

Šādi plašāki saprasts dzimtmājas jēdziens nav tikai materiālistiski uztverts lauksaimniecības zemes gabals, ar tanī ieguldītu dažāda veida pamata vai apgrozības kapitālu. Dzimtmājas neatsavināmāi sastāvdaļai piešķaita nevien latviešu zemniekiem senāk labi pazīstamo «dzelzs inventāru», t. i. vajadzīgos lopus, nepieciešamos darba rīkus un ierīces (nedzīvo inventāru), labības un lopbarības krājumus, sēklu, mēslus, dažādas prasības u. tml. Par dzimtmājas neatsavināmu un nepārvietojamu sastāvdaļu uzskaita arī mājsaimniecības iekārtu (traukus), gultas veļu, dzimtas (ģints) vēsturē svarīgas grāmatas un dokumentus, kā atceres lietas, gleznas, pat agrāko ģimenes locekļu vēstules (8. §).

Kas tad lai notiek ar pārējiem dzimtzemnieka ģimenes piederīgiem? — *Dzimtmāju pamatideja ir nevien ar zemi saistīta ģimene, bet arī bērniem bagāta dzimta.* Tagadējos straujās attīstības laikos tā, protams, nevar vairs būt t. s. lielā ģimene, kad vienā mājā dzīvoja un labi sadzīvoja ne tikai saimnieks ar savu tiešo ģimeni, bet arī viņa vecāki, brāļi un citi tuvāki vai attālāki radnieki, kuŗu skaits bija prāvs. Tagad šo vienā mājā sadzīvojošo tuvinieku skaits būs krietni mazāks, bet dzimtmāju likums arī tos pēc iespējas ilgāk gribētu pasargāt no aizplūšanas uz pilsētām un ilgāki saistīt ar dzimtmāju.

Dzimtmāju mantošanas kārtībā priekšroka arvien piešķirta vīriešiem, kas bauda pirmdzimto tiesības. Mantošanas kārtība noteikta sekojoša: 1) zemnieku dēli vai viņu pēcnācēji vīrieši, 2) tēvs, 3) brāļi un viņu pēcnācēji, 4) meitas, 5) mātes, viņu pēcnācēji vīrieši, 6) sievas, pārējie sievieti un viņu pēcnācēji (20. §). Testamentā var gan noteikt, ka sievai paliek pārvaldīšanas tiesības līdz likumīgā mantnieka 25. gadam.

Mantošanas paradumi parasti ļoti cieši saaug ar pārējiem dzīves paradumiem, bet pēdējie ir ļoti dažādi un mainās ļoti lēni. Tādēļ praksē ar šo dažādību jārēķinās un rēķinās; tas it sevišķi jāteic par zemnieka sievu un viņas stāvokli dzimtmājā, kā arī par jaunākiem dēliem un meitām (pūra jautājums u. tml.). Jāpiezīmē gan, ka aprādītā mantošanas kārtība noteikta vienīgi dzimtmājai; turpretim dzimtmājas īpašniekam piederošā manta pilsētās, naudā vai citādā veidā var tikt mantota pēc vispārējiem mantošanas likumiem vai var noteikt testamentā to mantojuma veidu. Nevar būt vairāki īpašnieki vienai mājai, tāpat kā dzimtmāja nevar piederēt juridiskai personai. Testamentā taisītājam arī vispār ir mantnieku izvēles tiesības.

Dzimtmāju likumā noteiktais mantnieks miršanas gadījumā pēc mantojuma apstiprinājuma speciālās tiesu iestādēs pārņem visu dzimtmāju ar visu tās iedzīvi. Pārējiem dzimtzemnieka piederīgiem nav nekādas līdzmantošanas tiesības, tāpat kā nav nekādas tiesības saņemt izmaksas.

Šiem piederīgiem ir gan tiesības līdz savai pilngadībai saņemt uzturu, līdzekļus pie-

mērotai izglītībai un zināmai iedzīvei, bet līdz ar to viņiem jāstrādā visi lauku saimniecības parastie darbi. Tāpat darba nespējas, slimību vai citu dzīves likstu gadījumos viņiem apsolītas arī *patvēruma tiesības* dzimtmājā. Sievai garantēta vecuma maize. Bet dabiski, ka ar to vien dzimtmāju piederīgos pie šīm mājām ilgi saistīt nevar un ka reālos apstākļos var rasties nesaprašanās, neapmierinātība. Tādos gadījumos paredzēts šiem zemnieku pēcnācējiem pašiem tikt pie savas zemes un pie savas saimniecības iekšējās kolonizācijas ceļā, kaut gan līdz šim tādā kārtā ar zemi apgādāta tikai neliela daļa zemnieku piederīgo. Laucinieku aizplūšana pilsētās pēdējā laikā vēl turpinājusies, tādēļ dzimtmāju likums uzskatāms tikai par vienu svarīgu soli cīņā pret urbanizāciju, kam neizbēgami jāseko vairāki citi.

Dzimtmāju mantojuma kārtība krasi lauž agrāko individuālistisko uzskatu par lauku īpašumu un par tā apsaimniekotāju. Par mājas turētāju zināmā mērā uzskatāma visa dzimta (kopība) un pašreizējais zemnieks tikai par locekli savā senču un pēcnācēju rindā. Tikai tādā gadījumā, ja tagadējais zemnieks pilnā mērā pilda visas kopības uzliktās prasības un uzdevumus, viņš var palikt arī uz priekšu par zemnieku un par dzimtmāju īpašnieku. Pats vien viņš nevar vairs izbeigt reiz nodibināto dzimtmāju, jo tā ir ierakstīta dzimtmāju sarakstā, grāmatā jeb rullī, kuŗu ved īpaša tiesa par katru pagastu.

Līdz šim mums parastajam vārdam «lauksaimnieks» apzināti tiek nostādīts pretim vecais vārds «zemnieks», ieliekot tanī gan pavisam jaunu saturu. Dzimtmāju likums (11. §) skaidri pateic, ka tikai *dzimtmāju īpašnieks saucas zemnieks*; turpretim pārējo lauksaimnieku vai mežsaimniecības zemes īpašumu īpašnieki saucas tikai par lauksaimniekiem. Nekādu citu lauku īpašumu nosaukumu nedrīkst būt. Līdz ar to arī skaidri novilkta robeža starp zemniekiem un lauksaimniekiem un nav nekādas neskaidrības šinīs bieži lietotajos jēdzienos, kāda, piemēram, līdz šim valdīja pie mums, kad vārdu «lauksaimnieks» nereti identificēja ar vārdu «zemnieks». Pirmajam parasti ir liberālistiski-kapitālistisks saturs, bet pēdējam zemnieku saimnieciskās kārtas (Stand) saturs.

Dzīmtāju likums zemniekam ierāda savu noteiktu un svarīgu vietu un līdz ar to uzstāda viņam arī noteiktas tiesiskas, rases, tautas, saimnieciskas un paradumu prasības. Par vācu dzimtzemnieku var būt vienīgi Vācijas pavalstnieks, jo pretējā gadījumā dzimtmājas nevarētu kļūt par vācu valsts pamatu. Tāpat par vācu zemnieku var kļūt tikai tāds, kuja dzīslās rit vācu vai tam līdzvērtīgas asinis. Par līdzvērtīgām var tikt uzskatītas tikai tādas tautas, kas kopš vēstures laikiem vienkopus dzīvojušas Eiropā. Turpretim neāriskas un žīdu asinis pilnīgi atņem iespēju skaitīties zemnieku goda rindās. Par āriskās izcelšanās pierādījuma sākuma momentu noteikts 1800. g. 1. janvāris.

Tālāk, no katra zemnieka likums prasa, lai tas būtu juridiski nevainojams, godīgs un lai būtu spējīgs savu saimniecību kārtīgi, nevainojami apsaimniekot. Pretēji sausai, ārēji formālai līdzšinējo likumu pieejai, dzimtmāju likums uzstāda noteiktas ētiskas, paradumu un labas kārtīgas saimniekošanas prasības. Par tām, protams, var spriest tikai paši zemnieki saskaņā ar sava novada dzīves apstākļiem, kādēļ šo jautājumu novērtēšanai un izšķiršanai paredzētas *speciālas zemnieku tiesas* ar speciālistu-juristu līdzdalību.

Pareiza, kārtīga saimniekošana nozīmē nevien lauksaimnieciski tehniski pareizu apsaimniekošanu un priekšrakstu pildīšanu, bet arī finansiāli pareizu un lietderīgu rīcību. Ja kāds zemnieks turpretim nevien ir saimnieciski nolaidīgs un nevīžīgs, bet padevis pat dzeršanai vai parādu taisīšanai, tad speciāla zemnieku tiesa (*Anerbengericht*) zemes zemnieku vadītāja ierosināta var zemniekam atņemt pārvaldīšanas un rīcības tiesības un nodot tās viņa laulātajam, vai citam likumā paredzētajam mantniekam vai pārvaldniekam

(*Treuhänder*). Zemnieks var arī pilnīgi zaudēt savas zemnieka tiesības.

Prasība pēc kārtīgas saimniekošanas nebūt nenozīmē, lai zemnieks pats personīgi pildītu fizisku lauksaimniecības darbu, tā paredz vienīgi patstāvīgu, atbildīgu mājas vadību, kaut arī ar citiem palīgspēkiem. Ilgstoša noma arī nav savienojama ar dzimtmāju, jo tādā gadījumā tā ir tikai kapitāla ieguldījuma veids peļņas nolūkā un pārtrūkst dabiskās saites ar zemi. Turpretim īslaicīga noma vai arī daļas iznomāšana ir pieļaujama. Tāpat lauku māja izlietojama lauksaimnieciskai vai mežkopības darbībai, bet nedrīkst kalpot, piemēram, tīri rūpnieciski-tirdznieciskiem nolūkiem.

Līdzīgi vecajiem Vidzemes vai Kurzemes zemnieku likumiem, vācu dzimtmāju likums paredz *dzimtmāju zemākās (minimālās) un augstākās (maksimālās) robežas*, pie kam šīs robežas ir samērā plašas — no 7½ ha līdz 125 ha. Tas stāv sakarā ar vēlēšanas radīt spēcīgus dzīves spējīgus zemniekus, kuŗu ģimenēm nodrošināta pilnīga iztika un dzimtene, jo runājot ar R. Walther'a Darré vārdiem, — būt zemniekam nozīmē būt brīvam cilvēkam (nevien juridiski, bet arī materiāli). Tomēr ierobežotā zemes platība, ar kādu līdz šim nācās cīnīties Pēcversāļas Vācijai, neļāva dzimtmāju robežas noteikt pārāk augstu, jo tādā gadījumā dzimtmāju kopskaits neiznāktu liels. Noteicot zemāko dzimtmājas robežu 7½ ha, iziets no tā viedokļa, ka šāda lieluma saimniecība var dot iespēju vidējai lauksaimnieku ģimenei iztikt no savas zemes, nerēķinoties ar grozīgajiem tirgus apstākļiem. Protams, šie 7½ ha nav uzskatāmi par sastingušu normu, bet var mainīties atkarībā no vietējiem apstākļiem, kā to rāda turpmākā tabula.

Dzīmtāju skaits un lielums 1938. g. vidū Vācijā vecajās robežās.

Māju lielums	Dzīmtāju skaits	‰‰	Dzīmtāju platība ha	‰‰
Līdz 7,5 ha	20 067	2,9	134 470	0,9
7,5—10 "	99 786	14,6	875 521	5,6
10—15 "	175 444	25,6	2 168 463	13,9
15—20 "	118 741	17,3	2 053 121	13,2
20—25 "	75 696	11,0	1 692 212	10,9
25—50 "	145 057	21,2	4 469 085	31,9
50—75 "	33 120	4,8	1 975 355	12,7
75—100 "	11 320	1,7	964 612	6,2
100—125 "	4 680	0,7	520 397	3,4
pāri par 100 ha	1 086	0,2	208 637	1,3
Kopā*)	684 997	100,0	15 561 837	100,0

*) Bez Austrijas un Sudetu apgabaliem.

Vidējā vācu dzimtmājas kopplatība sasniedz 23 ha un tā tad parasti ir maza vai vidēja saimniecība, bet tā ir ievērojami lielāka nekā, piemēram, Latvijas caurmēra jaunsaimniecība (15—16 ha).

1933. gada Vācijas lauksaimnieku saimniecību skaitīšanā saskaitītas 3 075 000 lauku saimnieciskas un mežkopības saimniecības lielākas par 0,5 ha ar 41 567 000 ha kopplatības*). Tādā kārtā no šīm saimniecībām 22% piederēja jau dzimtmājām, bet no kopplatības 37%. Tie tomēr ir tikai caurmēra skaitļi par visu valsti; atsevišķos novados dzimtmājām ir nesalīdzināmi lielāka relatīva nozīme. Tā, Brēmenes novadā vairāk kā $\frac{2}{3}$ zemes (70%) un 30% visu saimniecību jau piederēja dzimtmājām. Arī Oldenburgā 68% zemes un 36% saimniecību piederēja dzimtmājām. Samērā liela nozīme ir arī dzimtmājām Šlezvig-Holšteīnā (62% zemes), Hanoverā (61%) u. c., turpretim mazāka nozīme tām ir sīksaimnieciskajā Reinas provincē, Hohencolernu zemē vai Bādenē.

Puse visu dzimtmāju atrodas lauksaimnieciskajā Ziemeļrietumvācijā un Bavārijā; turpretim Vācijas austrumos un dienvidrietumos tās mazāk sastopamas. Samērā maz dzimtmāju ir arī lielgruntnieciskajās zemēs kā Austrumprūsijā, Brandenburgā, Pomerānijā un it sevišķi Meklenburgā, kur 22% zemes piederēja dzimtmājām. Vēl mazāk dzimtmājas izplatītas sīksaimnieciskajos apvidos vai novados, kuŗos saimniecību lielums svārstījās starp 7,5 līdz 20 ha. Turpretim 20 līdz 125 ha lielās saimniecības gandrīz jau visas pārvērtušās dzimtmājās, ja tikai kādi ārkārtīgi apstākļi nav aizkavējuši vai traucējuši šo pāreju, jo parasti saimniecības pārvēršas bez traucējumiem par dzimtmājām un tās īpašnieki zemnieka tiesības varēja iegūt pat vēlāk. Tiek veicināta arī dzimtmāju nodalīšana no lielgruntniecībām, ierobežojot starp citu vecus fideikomisu noteikumus.

Dzimtmāju likums skaidri noteicis vācu jauno zemnieku pamatprincipus, ko valsts

un zemnieku vadība uzskata par nepieciešamiem vācu zemnieku nostiprināšanai un atjaunošanai. Ceļš un paņēmieni, kā šo mērķi sasniegt, praksē jāatrod pašiem zemniekiem un to speciālām iestādēm, bet vispirmā kārtā speciālām zemnieku mantojumu tiesu 3 instancēm. Šinīs pēdējās iestādēs naudas devēju un banku intereses nereti nostādītas pašā pēdējā vietā, bet zemes un zemnieku vajadzības pirmajā vietā. Dabiski, ka šāds jaunais stāvoklis ir neparasts un rada asus uzbrukumus no speciālu juristu, kapitāla un no zemes spekulantu puses. Vajadzīga liela dzīves gudrība un takts, lai šādus uzbrukumus atsistu un lai jautājumus atrisinātu saprātīgi, lietderīgi un par labu kopējām tautas vajadzībām.

Arī tagad Lielvācijā, kā to rāda augstāk minētie skaitļi, blakus zemniekiem pastāv lauksaimnieki un blakus dzimtmājām dažāda veida lauku saimniecības. Tomēr ar dzimtmājām radīts stiprs vācu zemnieku balsts, kas dziļi laidis saknes dzimtajā zemē un kam jāuztur dzīvs un spēcīgs tautas asins avots. Polītisku pārvērtību laikos šiem jaunajiem zemniekiem jānodrošina nācīgas stiprums. —

Vācu dzimtzemnieku iestādījums ir spilgts nacionālsociālistiskās kustības izpaudums, kas jo cieši saistīts ar vācu tautu un Lielvācijas pilsoņa tiesībām, tādēļ saprotams, ka tas pilnā mērā var izpausties tikai Lielvācijas robežās. Tomēr šī iestādījuma vadītājas idejas un tā izveidojums praksē neatvairāmi interesē un ietekmē arī citas tautas, jo tas rāda, kā līdzšinējā materiālistiskā liberālistiski-kapitālistiskā uzskata vietā par zemnieku un par lauksaimniecības ražošanu rodas un veidojas cits, pavisam jauns pasaules uzskats. No šī ideoloģiskā un arī no praktiskā agrārpolītiskā viedokļa dzimtmāju un dzimtzemnieku jautājums dzīvi interesē arī latviešu zemniekus, jo tas rāda ceļu no vārdienas rītdienā, no lauksaimnieka uz zemnieku.

*) Pievienoti arī Saaras apgabalu skaitļi pēc 1935. g. skaitīšanas.

PĀRTIKAS SAIMNIECĪBA 1942. GADA PAVASARĪ.

Vācu tautsaimniecības žurnāls «Die Deutsche Volkswirtschaft» savā 1942. g. pirmā aprīļa burtnīcā ievietojis Dr. Kurta Hausmana apskatu: «Die Ernährungswirtschaft im Frühjahr 1942». Ievērojot raksta aktuālo nozīmi, sniedzam to pilnīgā tulkojumā.

Reichsmaršala uzsaukums vācu lauku iedzīvotājiem un pārtikas līdzekļu jauno devu noteikšana pievērsusi lauksaimniecības un pārtikas jautājumus vispārības intereses. Vācu tauta bija paradusi uzskatīt pārtikas nodrošināšanu par pašsaprotamu parādību. Tā tas bija kopš partijas varas iegūšanas līdz kara uzliesmošanai; arī karā sākoties, šis ieskaits maz grozījās. Tomēr visas iedzīvotāju aprindas aktīvi atbalstīja un veicināja vācu lauksaimniecības pirmskara centienus — ievirzīt patēriņa parašas vācu zemes dabiskām dotībām atbilstošā gultnē. Līdzšinējie mūsu pārtikas kara saimniecības panākumi un ienaidnieka blokādes mēģinājumu sabrukumi vedami sakarā ar lauksaimniecības produkcijas sasniegumiem un ar pārtikas apsaimniekošanas un sadales uzņēmumu pūlēm, bet lielā mērā arī ar visas tautas, sevišķi ar vācu nama mātes saprotošo pakļaušanos racionēšanas prasībām.

Nepietiekami nobriedusi tomēr vēl arvien palikusi atziņa par darba nozīmi lauksaimniecībā. Brīdinājumi no lauku pamešanas bioloģiskām un saimniecības sekām — un tādi pēdējos pirmskara un arī sekojošos kara gados jo bieži izskanējuši — nav līdz šim tomēr spējuši novērst izšķirējās grūtības. No otras puses bruņošanās un citas kara vajadzības lauksaimniecībai atrāvušas tālākus spēkus, kādēļ vajadzēja spert sevišķus soļus pietiekama darba spēka nodrošināšanai lauksaimniecībā.

Tas tagad noticis ar rīkojumu par papildu darba spēka ieslēgšanu vācu tautas pārtikas nodrošināšanai, kuŗu Reichsmaršals, kā četrpades plāna pilnvarotais, izdevis un pamatoti apgaismojis savā uzsaukumā vācu lauku iedzīvotājiem.

Pieminētais rīkojums dod darba sagādes pārvaldes un valsts uzturdevējas kārtas

(Reichsnährstanda) iestādēm iespēju mobilizēt visas lāuku un provinču pilsētu vēl pieejamās lauku darbu pratēju darba spējīgās rezerves. Nepietiekošās atsaucības gadījumā paredzētas restrikcijas un jūtami sodi. Šādus spaidu līdzekļus piemēros, ja iepriekšējais apstākļu apgaismojums un brīdinājumi nedotu vēlamos rezultātus. Sagaidāms, ka arī šinī gadījumā apellācija pie nacionālas pienākuma apziņas nepaliks bez atbalss, ja tautas locekļiem paskaidros, cik nopietna nozīme piešķirama viņu līdzdalībai un cik liels ir viņu atbildības apmērs iepretim cīņā ieslēgtai tautas kopai, sevišķi iepretim kara vīram, kas tik dedzīgi un varonīgi cīnās frontē.

Sakarā ar valsts pārtikas nodrošināšanas ministra un valsts darba ministra izdotiem izpildnóteikumiem vietējiem zemniecības vadoņiem visā valstī, ieskaitot ietilpinātos austrumnovadus, saziņā ar pilsētu vecākiem un vietējiem vācu nacionālsociālistu partijas grupu vadītājiem steidzami jāpieteic Darba pārvaldēm visas personas uz laukiem un provinces pilsētās, kuŗas pēc sava vecuma, ģimenes un veselības stāvokļa, kā arī pēc viņu nodarbes veida varētu veikt lauku darbus. Precētām sievietēm, kuŗas bērnu apgādes un mājturības darbu dēļ bieži nevar pieņemt pastāvīgu darba vietu, paredzēta pārejoša rakstura nodarbinātība lauksaimniecībā. Tās atvieglotāšanai paredzēts ierīkot bērnu siles, bērnu dārzus, kā arī noorganizēt savstarpēju kaimiņu izpalīdzēšanos. Darba sagādes pamatā ir vispārējs labums. Pastiprinātā darba sagāde nekalpo atsevišķu zemnieku vai lauksaimnieku privātsaimnieciskām interesēm, bet gan tautas kopībai. Tas izpaudīsies arī darba spēka ievērtējumā un pienācīgā atalgojumā. Valsts uzturdevēja kārtā sevišķi uzdevusi visiem zemniecības vadoņiem stingri raudzīties, lai Reichsmaršala rīkojums netiktu izlietots nevienā gadījumā atsevišķu ciema iedzīvotāju sīkām šīkānēm.

Droši vien vispārēju atzinību gūs noteikums, ka tiem, kas atraujas no novietošanās

darbā, gadījumā, ja viņi ir pašapgādnieki, zudīs pašapgādnieku tiesības. Augstākas pašapgādnieku devas tikai tamdēļ piešķirtas, ka smagais lauku darbs atradis līdzīgu novērtējumu, kā darbs rūpniecībā, kur papildu devas saņem smagā un vissmagākā darba strādnieki.

Iespējamības, kādas sniedz rīkojums par darba sagādi, nekavējoties izmantojamas, jo ilgās un bargās ziemas dēļ tā jau aizkavētie pavasara sējas darbi, kā arī pārtikas

un sēklas kartupeļu apgāde uzstādīja lielas prasības lauksaimniecības darba spēkam.

Ja rūpes par lauksaimniecības produkcijas spēju uzturēšanu bija par pamatu četrgadē plāna pilnvarotā rīkojumam, tad rūpes par taupīgu un taisnīgu pārtikas līdzekļu krājumu sadalīšanu spēlēja izšķiršo lomu pārtikas devu samazināšanai, kas stājusies spēkā 6. aprīlī. Devu samazinājumi atsevišķām patērētāju grupām ir sekojoši:

Nedēļas devas gramos.

<i>Maize</i>	Līdzšinējās devas	Sākot ar 6. 4. 1942
Mazbērniem līdz 3 gadiem	1.100	900
Mazbērniem no 3—6 gadiem	1.100	1.200
Bērniem no 6—10 gadiem	1.700	1.700
Jauniešiem no 10—12 gadiem	2.600	2.600
Normālpāterētājiem virs 20 gadiem	2.250	2.000
Ilg- un naktsstrādniekiem	2.850	2.600
Smagā darba strādniekiem	3.650	3.400
Vissmagākā darba strādniekiem	4.650	4.400
<i>Tauki</i>		
Mazbērniem līdz 3 gadiem	125	125
Mazbērniem no 3—6 gadiem	188	188
Bērniem no 6—14 gadiem	266	266
Jauniešiem no 14—18 gadiem	301	269
Normālpāterētājiem virs 18 gadiem	269	206
Ilg- un naktsstrādniekiem	289	226
Smagā darba strādniekiem	394	306
Vissmagākā darba strādniekiem	738	575
<i>Gaļa</i>		
Mazbērniem līdz 6 gadiem	250	150
Jauniešiem no 6—18 gadiem	400	350
Normālpāterētājiem virs 18 gadiem	400	300
Ilg- un naktsstrādniekiem	600	450
Smagā darba strādniekiem	800	600
Vissmagākā darba strādniekiem	1.000	850

Normālpāterētāju grupā ietilpst tikai apm. 40% vācu tautas. Pārējos 60% sastāda citas patērētāju grupas, kaņaspēks un pašapgādnieki.

Salīdzinot līdzšinējās un jaunās devas, redzams, ka bērni, tāpat kā papilddevas saņemošie smaga darba darītāji, pēc iespējas saudzēti. Tas jo sevišķi jāievēro apstākļos, kad tikai 40% no vācu tautas ietilpst normālpāterētāju grupā, bet 60% sastāda pārējās patērētāju grupas, kā arī kaņaspēks un pašapgādnieki. Runājot par vācu tautas pārtikas apgādi, tamdēļ nav vērā ņemami tikai

normālpāterētāji vien; visu grupu caurmēra deva uzrāda pavisam citādu ainu. Jāuzsver arī, ka kaņa pārtikas saimniecība blakus visu kaņaspēkam piederīgo pietiekamai apgādei sevišķi saudzīgi pietiek jaunai augošai paaudzei un topošām mātēm. Tas izpaužas arī neuzskaitīto pārtikas līdzekļu sadalē.

Ir dabiski tagad trešo kaņa gadu salīdzināt ar pirmo pasaules kaņu. Vispirms, jākonstatē, ka mūsu maizes devas joprojām pārsniedz 1916. un 1917. g. g. maizes devas. Tas sevišķi teicams par piedevām, ko saņem

smagu darbu strādājošie. Arī mūsu maizes kvalitāte šodien neapstrīdami ir labāka nekā pirmajā pasaules kaņā. Sevišķi krasa ir starpība pašreizējo devu un pasaules kaņā laika tauku devu ziņā. Arī pēc 1942. gada 6. aprīļa vācu normālpāterētājs saņem divreiz tik daudz taukus kā 1917. gadā. Smagā un vissmagākā darba strādnieks saņem pat trīs reizes lielākas tauku devas nekā 1917. g. Smagā un vissmagākā darba strādnieku gaļas devas pat pēc to samazināšanas arī ir apm. divreiz tik lielas nekā pasaules kaņā gados. Bez tam tagad apgāde ir daudz vienmērīgāka nekā 1914.—1918. g. g. Toreiz pārtikas līdzekļu devām noteiktās augstākās normas ne visur sasniedza. Piem., pilsētas ar iedzīvotāju skaitu virs 100 000 1916. g. izdalīja gada caurmērā tikai 75 g, 1917. g. tikai 68 g tauku uz iedzīvotāju nedēļā, lai gan no valsts noteiktās augstākās normas paredzēja 1916. g. 115 g un 1917. g. 100 g tauku devas. Valsts noteiktās 250 g gaļas normas uz iedzīvotāju nedēļā 1916. g. beigās pilsētās ar iedzīvotāju skaitu virs 50.000 realizētas tikai 28% apmērā.

Devu samazināšana kļuvusi nepieciešama tamdēļ, ka sakarā ar ļoti nelabvēlīgiem laika apstākļiem pēdējos 2 gados Vācijā, un gandrīz visā Eiropā ievāktas tikai vidusmēra ražas un ka vienlaicīgi sakarā ar kaņā vajadzības ievērojami augušanas.

Pārtikas līdzekļu vajadzību pieaugumam ir dažādi iemesli. Tas vedams sakarā ar kaņaspēka skaitlisko pieaugumu, kuņam sakarā ar tā svarīgo uzdevumu protams jānodrošina labāks uzturs. Kaņaspēka pieaugums savukārt palielina ieroču, municijas un citu kaņā materiālu krājumu vajadzības, kuņū izgatavošana savukārt ir saistīta ar smagā un vissmagākā darba, sevišķi ilg- un naktsstrādnieku skaita pieaugumu. Šinī sakarībā papilddevu saņēmēju skaits, salīdzinot ar pirmo pasaules kaņā, audzis par vairāk kā 1 miljonu. Vienlaicīgi ar kaņaspēka skaitliskā sastāva pieaugumu iztrūkstošo strādnieku atvietošanai Vācijā darbā novietoti ap 2,5 miljoni ārzemju strādnieku. Arī šie strādnieki jāapgādā ar pārtiku tāpat kā vācu saimniecībā nodarbinātie vairāki miljoni kaņā gūstekņi.

No mums okupētie apgabali arī līdz šim bieži vien nav varējuši paši sev nodrošināt nepieciešamo pārtiku. Tie no Vācijas pa da-

ļai saņem pārtikas līdzekļu papildpievādumus, sevišķi labību, jo daudzajos okupētos apgabalos atrodas mūsu kaņaspēkam svarīga, augsti attīstīta rūpniecība.

Beidzot, bija nepieciešams palīdzēt arī varonīgai Somijai pārvarēt tās pārtikas grūtības, kuņas, sakarā ar sevišķi plašu iesaukšanu somu kaņā dienestā un ar ārkārtīgi neizdevīgiem laika apstākļiem, izrādījās lielākas par iepriekšparedzētām.

Kopsavilkumā var teikt, ka vācu kaņā pārtikas saimniecībai ar maizi vien jāapgādā 17—18 milj. cilvēku vairāk nekā kaņā sākumā. Okupētiem apgabaliem un sabiedrotai Somijai Vācijas trešajā kaņā gadā piegādā maizes labību apmēros, kas pietiek 10 milj. cilvēku apgādei ar maizi veselam gadam. Vācijas trešajā kaņā gadā tā tad ir kļuvusi par maizes labības eksporta zemi, kamēr miera laikā tai bija nepieciešami kārtēji labības papildpievādumi.

Jāievēro patēriņa pieaugums, kas radies sakarā ar kaņaspēka palielināšanu, bruņošanās intensifikāciju, repatriantu atgriešanos, ārzemju darba spēka un kaņā gūstekņu uzturēšanu; izrādās, ka Vācija no zemes platības, kas sagādāja pirms kaņā 100 cilvēkiem pārtikas līdzekļus, spiesta apgādāt 122 cilvēkus.

Neskatoties uz 6. aprīļa devu samazinājumu, vācu pāterētāji var būt pārliecināti, ka viss tiek darīts, lai arī nākotnē vienmērīgi un taisnīgi sadalītu iespējami maksimālos pārtikas līdzekļu daudzumus. Vispirms, tas sakāms par turpmāko kartupeļu apgādi.

Veikts milzīgs darbs, lai, salam izbeidzoties, ar paātrinātu kartupeļu bedžu atrakšanu izlīdzinātu piegādes robos, kas lielpilsētās bija cēlušies sakarā ar ieilgušo aukstuma periodu. Lauksaimniecības pūliņi, kuņos kā talcinieki piedalās arī kaņāvīri un partijas organizācijas, pievērsti netikvien pilsētu apgādei ar pārtikas kartupeļiem, bet arī īstlaicīgai sēklas kartupeļu sagatavošanai un sadalīšanai. No šī uzdevuma veikšanas atkarīga nākošā gada apgāde. Bargās ziemas sala izsaukto zaudējumu apmērus būs iespējams noteikt vienīgi pēc kartupeļu bedžu atrakšanas darbu noslēguma. Tomēr jau tagad sperti soļi, lai, strikti ievērojot noliegumu izlietot lopbarībai pārtikas kartupeļus, kas attiecināts arī

uz sīklopu turētājiem pilsētās, būtu segtas sēklas kartupeļu vajadzības un nodrošināts vienādi visos patēriņa apgabalos un visām patērētāju grupām pārtikas kartupeļu krājumu vienmērīgs sadalījums.

Visu pārtikas līdzekļu krājumu vienmērīgas sadalīšanas labā izdots ministru padomes rīkojums par maiņas un spekulatīvās tirdzniecības apkaņošanu. Pēc šī rīkojuma ikviens, kas iznīcina, noglabā vai pievāc izejvielas vai ražojumus, kas kalpo iedzīvotāju dzīvības svarīgāko vajadzību apmierināšanai, un ar to ļaunprātīgi grauj sagādes segumu, sodāms ar pārmācības namu vai cietuma sodu, bet sevišķi smagos gadījumos ar nāves sodu.

Ar cietumu sodāmas personas, kuŗas, izpildot amatu vai arodu, prasa preču un pakalpojumu piegādes ziņā priekšrocības sev un citiem, vai arī kas apsola un piešķir vai arī piedāvā piegādāt preces vai citus labumus, kas apsola un piešķir, lai iegūtu sev vai citiem preces vai pakalpojumus priekšrocības kārtībā. Šis rīkojums apkaro maiņas un spekulatīvās tirdzniecības noziedzīgos elementus.

Reichsminister's Dr. Goebbel's šinī sakarībā norāda, ka kaŗā visas preces un pārtikas vielas pieder visai tautai.

«Tas, ko zemnieks ražo, pieder visai tautai; viņa pienākums ir izraidīt no savas sētas uzpircējus.

Tas, ko dod vācu zeme un vācu čaklums, iet caur tirgotāja rokām. Viņš ir šo preču uzticības apveltīts pārzinātājs. Viņam tās taisnīgi jāsadala. Par maiņas tirdzniecību viņu bargi sodīs.

Arī amatnieka pakalpojumiem ir noteikta taisnīga maksa. Tamdēļ ir bezgodīgi un sodāmi pieprasīt un pieņemt sevišķas priekšrocības.»

Tādā kārtā patērētājs gūst pārliecību, ka valsts radījusi visus nepieciešamos priekšnoteikumus, lai psiholoģiski smagajā devu samazināšanas acumirkļī uzturētu mūsu kaŗa pārtikas saimniecības pārbaudītos pamatus.

Vienlaicīgi arī no produkcijas puses darīts viss, lai radītu labvēlīgus priekšnosacījumus nākotnei. Valsts sekretārs Backe vēl nesen norādīja uz pastiprinātu darba sagādi un arī uz patērētāju, tirgotāju un visu pārējo pārtikas saimniecībā nodarbināto sadarbību. Viņš arī apskatīja pārējo Eiropas zemju pastiprinātās pārtikas līdzekļu produkcijas mobilizēšanas iespējas. Tās veicināmas sevišķi tanīs zemēs, kuŗām, pateicoties mūsu līdzšinējai piegādei, dota iespēja pārkārtot lauksaimniecību pašapgādes vajadzību apmierināšanai. Vācijas un Eiropas uzturam tiks izmantotas arī tās produkcijas iespējamības, kas atrodas okupēto austrumapgabalu rīcībā. Ja arī pagaidām mūsu pārtikas nodrošināšanai galvenokārt jāpaļaujas uz pašu zemi, tad 1941. gads iezīmē noteiktu pagrieziena pārtikas sagādes ziņā. Ar vācu ieroču palīdzību mūsu pārtikas telpas līdzšinējās šaurās robežas pārvarētas, un mūsu varas rīcībā austrumos nonākusi telpa, kas nākotnē, kad reiz tā būs pilnīgi atslēgta, padarīs mūs un visu Eiropu par neatkarīgu pārtikas ziņā. Šis apstāklis dod mums nākotnē lielāku brīvību izšķirēju lēmumu pieņemšanai. Bet kā jau tas arvien no mūsu agrārpolitikas vadības ticis pasvītrots, arī nākotnē vietējai produkcijai būs jāpaliek par mūsu pārtikas sagādes pamatu. Šinī apziņā visi vācu lauku iedzīvotāji arī tagad pieliks visas pūles, lai veiktu viņiem uzlikto smago uzdevumu un attaisnotu to atzinību, kādu tiem izteica Reichsmaršals savā pēdējā uzsaukumā.

VĀCIJAS VALSTS KREDITKASE UN TĀS NAUDAS ZĪMES.*)

Vācu karaspēkam virzoties pāri valsts robežām, radās vajadzība pēc piemērotiem maksāšanas līdzekļiem, ar ko segt izdevumus par iepirkumiem un atlīdzināt vietējiem iedzīvotājiem par kara spēka daļām izdarītiem pakalpojumiem, jo par visu bija paredzēts maksāt skaidrā naudā. Vienīgi par summām, kas pārsniedz 500 markas, pieļauts izsniegt sevišķas apliecības, pret kurām naudu nekavējoties izmaksā tuvākā Valsts Kreditkases nodaļa. Naudas līdzekļi vajadzīgi arī vācu iestāžu uzturēšanai un ieņemto apgabalu saimniecisko iespēju izmantošanai Vācijas kara saimniecības vajadzībām.

Lai ieņemto apgabalu saimniecība varētu sekmīgi darboties un pēc iespējas vairāk ražot pašu iedzīvotāju, kā arī militārpārvaldes vajadzībām, nepieciešams vispirms tanīs nokārtot naudas un kredita saimniecību. Karā turpinoties ir dabiski, ka militārai varai nav iespējams par iepirktiem pārtikas līdzekļiem, dažādiem materiāliem un citām precēm dot tūlīt pilnu pretvērtību precēs vai rūpniecības izejvielās. Tamdēļ ieņemto apgabalu izvedumi uz Vāciju skaitās kā aizdevums, kurū varēs sākt kārtot tikai pēc kara beigām. Šādā kārtā pirmos 6 mēnešos radās Vācijas parāds Dānijai vairāk kā 500 milj. kronu. Arī privātsaimniecība, kas izvestos ražojumus sagatavojusi, nevar iztikt bez naudas līdzekļiem. Tos sagādāt ir kreditsaimniecības uzdevums. Lai pavairojoties brīviem naudas līdzekļiem, tie neradītu traucējumus vietējā tirgū, kurā dažu preču būs maz, bet pieprasījumi pēc tām ir lieli, nepieciešams atvilkt tos atpakaļ ar nodokļu un dažāda veida aizņēmumu palīdzību.

Kredits nepieciešams vismaz sākumā arī vietējām iestādēm algu, pabalstu un pensiju izmaksai, kā arī citiem neatliekamiem izdevumiem.

Kredita iestāžu uzdevumos ietilpst arī ieņemto apgabalu saimniecisko uzņēmumu, sevišķi rūpniecības iestāžu, pieskaņošana jauniem apstākļiem, jo pārtrūkuši sakari ar līdzšinējiem izejvielu piegādātājiem, kā arī preču noņēmējiem un to vietā radušies jauni uzdevumi un iespējas. Saimnieciskās dzīves jaunorganizēšanā un piesaistīšanā Vācijas saimniecībai liela loma piekrīt valsts un militārām iestādēm. Katrs ieņemtais novads skaitās kā atsevišķa naudas saimniecības vienība un aizliegts maksāšanas līdzekļus un citas vērtības bez atļaujas pārvietot no viena novada otrā vai arī uz Vāciju. Tas darīts, lai iestādēm būtu iespēja kontrolēt naudas apgrozību katrā atsevišķā novadā.

Vācu un poļu kara sākumā vācu kara spēks maksājumus izdarīja ar Vācijas valsts bankas (Reichsbank) banknotēm, bet, ieņemtai teritorijai paplašinoties, banknošu apgrozība tanī tika atzīta par nevēlamu. Tamdēļ ar 1939. g. 23. sept. rīkojumu nodibināja sevišķu «Valsts Kreditkasi» (Reichskreditkase), kurā savā rīcībā pārņēma jau agrāk (citām vajadzībām) sagatavotos valsts kredītziņņu krājumus. Pēc Dānijas, Norvēģijas, Holandes, Beļģijas un daļas Francijas ieņemšanas šis rīkojums papildināts 1940. g. 3. un 15. maijā. Kreditkases darbība izriet no uzskata, ka minētajās zemēs suverēno varu, to starpā arī naudas emisijas tiesības pārņēmusi Vācijas valsts. No parastām emisijas bankām Kreditkase atšķiras vispirms ar to, ka tai nav pamatkapitāla tās saimnieciskai darbībai, bet tā vietā Kreditkase pati aizdevusi valstij 3 miljardus marku. Visa Kreditkases darbība uzskatāma par funkcionālu un pārejošas dabas.

Kreditkases pārvaldes organi ir: valde, galvenā direkcija un vietējo nodaļu direkcijas. Valde sastāv no Vācijas valsts bankas prezidenta ieceltiem locekļiem un Finanču

*) Autors, bij. Latvijas lauksaimniecības padomnieks sūtniecībā Berlīnē agronoms Jūlijs Bricis, šo apskatu uzrakstīja pirms savas nāves šī gada pavasarī. Noslēdzošu apskatu par vācu naudas saimniecību ieņemtos austrumu apgabalos autors nepaspēja vairs sagatavot.

un Valsts saimniecības ministriju, kā arī Kara resora un Armijas virspavēlniecības pārstāvjiem. Tādā kārtā Kreditkase arī personāli cieši saistīta ar Valsts banku. Valde iecel un atceļ galveno direktoru, tā vietnieku un galvenās direkcijas locekļus, kā arī uzrauga un kontrolē Kreditkases darbību. Galvenās direkcijas uzdevumos ietilpst:

1. aizdevumu piešķiršana Vācijas valstij (līdz 3 miljard. Mk apmērā),
2. kreditkases nodaļu ierīkošana un to direkciju iecelšana,
3. valdes informēšana par Kreditkases darbību,
4. procentu normas noteikšana piešķirtiem kredītiem,
5. lombardēšanai atļauto vērtspapīru noteikšana un
6. kreditkases zīmju izlaišana.

Galvenai direkcijai jāsapņo Kreditkases un Valsts bankas kredīta politika un jāpiešķir kara- un civiltērpa valdes orgāniem nepieciešamie līdzekļi viņu saimniecisko uzdevumu veikšanai ieņemtās apgabalos.

Kreditkases nodaļas ierīko pēc vajadzības lielākos centros, un tās izdara diskonta, lombardēšanas un citas operācijas līdzīgi parastām banku iestādēm. Vienīgi aizdevumus Vācijas valstij izsniedz bez sevišķām drošībām pret speciāliem čekiem. Aizdevumus valsts iestādēm piešķir pagaidām, kamēr tām vēl neienāk to uzturēšanai paredzētie nodokļi un citas nodevas. Valsts iestādes no Kreditkases saņemtos aizdevumus izlieto vienīgi ieņemto apgabalu vajadzībām.

Kreditkasēm atļauts:

- a) pirkt un pārdot vekselus un čekus ar 2—3 maksājspējīgu personu (arī juridisku) parakstiem; vekseļu termiņš nevar pārsniegt 6 mēnešus, skaitot no to pirkšanas dienas;
- b) izsniegt pret procentiem attiecīgi nodrošinātus aizdevumus uz laiku ne ilgāku par 6 mēnešiem;
- c) pieņemt bez procentiem naudu pārvešanai vai kā noguldījumus;
- d) izpildīt banku praksē parastos uzdevumus, it sevišķi vekseļu un citu parādu zīmju iekasēšanu, un
- e) pieņemt uzglabāšanā un pārvaldīšanā vērtslīdus, it sevišķi vērtspapīrus.

Kā drošību Kreditkases var pieņemt:

- a) vekselus ar 2—3 maksājspējīgu personu (arī juridisku) parakstiem;
- b) galvenās direkcijas atļautos vērtspapīrus;
- c) drošībā atrodošās preces, kas nav padotas bojāšanai, un
- d) no iestādēm parādu zīmes un šo iestāžu īpašumus.

Bez tam Kreditkase var pieprasīt papildus arī personīgus galvojumus.

Vekseļu diskonta operāciju izvešanā paredzēts pievilkt arī vietējās bankas un kredītkooperatīvus.

Pamatojoties uz savām emisijas bankas funkcijām, Valsts kreditkase laiž apgrozībā papīrnaudu — Valsts Kreditkases zīmes. Šīs zīmes izlaistas 20, 5, 2 un 1 marku un 50 fen. kupūrās. Kreditkase izlaiž arī metālnaudu — 10 un 5 fen. gabalos. Kreditkases zīmes ir likumīgs maksāšanas līdzeklis ieņemtajos apgabalos, to apgrozība atļauta vienīgi minētajos apgabalos un izvešana uz Vāciju aizliegta. Kreditkases zīmju segums ir:

- 1) Valsts Kreditkases prasības aizdevumu un vekseļu operācijās,
- 2) Vācu valūtas un Vācijas valsts parāda zīmju krājumi, noguldījumi Valsts bankā un Norēķinu kasē (Verrechnungskasse),
- 3) Prasība pret Vācijas valsti par izsniegtiem aizdevumiem.

Pārvaldes orgāni var rēgulēt visus minētos seguma posteņus, tamdēļ arī Kreditkases zīmju apgrozības apmērus var noteikt pieskaņojoties politiskām un administratīvām interesēm. Tamdēļ arī segumā nav ieskaitīti privātie depozīti un pār kuņiem var disponēt priv. personas vai iestādes, kas atrodas Valsts kreditkasē. Segumā tā tad nav ieskaitīti arī zelts un ārzemju devizes; tādā kārtā Kreditkases zīmēm piešķirts iekšzemes valūtas raksturs, bet visas operācijas ar ārzemēm izdarāmas caur Valsts banku.

Svarīgs Valsts Kreditkases uzdevums vēl ir bezprocentu naudas pārvedumu operācijas, ar ko samazināta vajadzība pēc skaidras naudas un dota iespēja izdarīt kreditoperācijas ar Vāciju.

Valsts Kreditkases zīmju kursu resp. attiecības pret vietējo valūtu katrā atsevišķā

okupētā apgabalā noteic vispirms militārās iestādes. Šis kurss parasti nesaskan ar biržas kotāciju, kāda vietējai valūtai pastāvēja ar vācu marku resp. kādu lietoja preču klīringā ar Vāciju. Šis biržas kurss paliek spēkā preču pirkšanas un pārdošanas darījumiem ar Vāciju arī turpmāk. Kreditkases zīmju kursu, vieglākas lietošanas labā, parasti noapaļo. Ar Kreditkases zīmēm nevar maksāt par precēm, kuŗas izved uz Vāciju vai ieņemtajiem apgabaliem, kā arī ievēd no turienes. Šāda veida maksājumi, tāpat kā līdz šim, notiek klīringa ceļā. Ar to tiek uzturētas spēkā katra atsevišķa apgabala īpatnējais preču cenu līmenis. Kreditkases zīmju kustība no viena ieņemtā apgabala uz otru aizliegta. Norēķināšanos ar citiem apgabaliem un ārzemju valstīm izdarāmi caur centrālo klīringa iestādi Berlīnē.

Tajās ieņemtajās zemēs, kur vietējā valsts banka uzņemsies apgādāt vācu kaŗaspēku ar savām naudas zīmēm — Valsts Kreditkases zīmes no apgrozības izņem un norēķināšanās starp vācu iestādēm un attiecīgās zemes valsts banku notiek pēc biržas kursa, bet Kreditkases zīmēm noteiktais kurss praktiski atkrīt. Kā likumīgs maksāšanas līdzeklis Kreditkases zīmes tomēr paliek arī turpmāk.

Valsts Kreditkases zīmju apgrozība ieņemtajos apgabalos dod iespēju pārredzēt izdevumu apmērus, kuŗi, saskaņā ar Hāgas 1907. g. territorālā kaŗa konvenciju, ir politisks parāds un jānes ieņemtajam apgabalam. To segšanai ieņemto apgabalu pārvalde var iekasēt nodokļus un izlietot citus attiecīgā apgabala ienākumus.

Valsts Kreditkases zīmes pēc savas būtības ir vietējās valūtas sastāvdaļa un atrodas apgrozībā parasti tikai līdz vietējās valūtas resp. naudas saimniecības kārtībā savešanai. Apgrozībā laistās Kreditkases zīmes ir, tā tad, it kā vietējai saimniecībai izsniegts avanss. Kreditkases zīmju apgrozības apmērus regulē iestādes, un jauni to pieplūdumi var nākt vienīgi no militārpersonu puses, jo citiem to ievēšana nav atļauta. Ja izrādītos, ka Kreditkases zīmju apgrozības apmēri pārsniedz patieso vajadzību, tad iespējams tās ievilkāt atpakaļ ar dažāda veida valsts aizņēmumu un citu vērtspapīru palīdzību.

Vācu un poļu kaŗa sākumā ieņemtos apgabalos, lai novērstu naudas badu, par maksāšanas līdzekli izsludināja parastās vācu banknotes, jo Polijas iestādes aizbēgot bija paņēmušas līdzī milzīgus zlotu krājumus. Dancīgas apgabalā vācu marku noteica par maksāšanas līdzekli blakus guldenim, pēc kursa 1 guldenis = 70 fen. Ar 1939. g. 26. oktobri tanīs apgabalos, kuŗus ieskaitīja Vācijas sastāvdaļā — Dancīgā, Vakarprūsijā, Vartegauā (agrākā Pozenes provincē) un daļā Austrumaugšsilezijas — naudas saimniecību pilnīgi pieskaņoja Vācijai, atvēra Valsts bankas nodaļas u. t. t. Ar 1939. g. 27. nov. zlotus izņēma no apgrozības. Pārējās bij. Polijas daļās — Ģenerālgubernātūrā un pārejas laikmetā arī Vācijā ietilpinātos apgabalos — darbību uzsāka Valsts kreditkases. Pirmās 15 nodaļas atvēra 1939. g. 2. oktobrī. Viens no steidzamākiem Kreditkases nodaļu uzdevumiem bija apmainīt ieņemtajos apgabalos apgrozībā laistās vācu banknotes pret Kreditkases zīmēm. Kādu laiku bij. Polijas apgabalos bija apgrozībā trīs dažādi maksāšanas līdzekļi: vācu banknotes, Kreditkases zīmes un agrākie poļu zloti (pēc kursa 1 zlots — 50 fen.). Kreditkases zlotus pieņēma vienīgi naudas pārveduma operācijām, lai iekāŗotos apgabalos neieplūstu atpakaļ milzīgie zlotu krājumi, kas kaŗa darbības laikā bija izvesti pār robežu. 1939. g. 20. nov. izdeva stingrus devīzu noteikumus, kas aizliedza iekšzemes maksāšanas līdzekļu ievēšanu. Šie devīzu noteikumi deva Kreditkasei arī tiesību Valsts bankas uzdevumā pirkt ārzemju valūtu ieņemtajos apgabalos. Savām kreditoperācijām Kreditkase noteica diskonta normu — 4%, kas bij. Polijā bija nepiedzīvoti zema un lielā mērā veicināja saimnieciskās dzīves atjaunošanu. Kreditkase rūpējās arī par agrākā banku un kredītiestāžu aparāta atjaunošanu.

Ar minētiem 1939. g. 20. nov. devīzu noteikumiem par vienīgo maksāšanas līdzekli Ģenerālgubernātūrā noteikts zlots un vācu banknotes un Kreditkases zīmes sāka izņemt no apgrozības, apmainot tās pret zlotu banknotēm. Šim nolūkam izlietoja apm. 600 milj. zlotu banknošu krājumu, kuŗu ieguva Vācijā ietilpinātos apgabalos, apmainot pret vācu banknotēm. Ģenerālgubernātūrā nodibināja arī Norēķinu iestādi (Verrechnungskasse)

maksājumu kārtošanai ar Vāciju. Ar 1939. g. 12. dec. rīkojumu Krakovā nodibināja sevišķu «Polijas emisijas banku», kuŗa, darbību uzsākot, pārņēma pastāvošās Valsts kredītkases nodaļas un pārvērtā tās par savām nodaļām. Pamatkapitāls bankai tāpat kā Valsts Kredītkasei nav paredzēts. Bankas darbību vada Ģenerālgubernātorā iecelti bankas prezidents un bankas diriģents. Pēdējam piešķirtas plašas uzraudzības un kontroles tiesības par bankas darbību. Vajadzības gadījumā var iecelt arī bankas valdi. Par bankas prezidentu iecelts poļu profesors Dr. *Meynarskis* un par diriģentu — viens no līdzšinējiem Vācijas valsts bankas un Valsts Kredītkases direktoriem Dr. *Paersch*. Emisijas bankas aktīvās operācijas paredzētas tādas pat kā Kredītkasei:

- a) vekseļu un čeku diskontēšana, par kuriem galvo 2—3 maksātspējīgas personas; vekseļu termiņš nedrīkst pārsniegt 6 mēnešus, skaitot no diskontēšanas dienas,
- b) aizdevumu izsniegšana pret piemērotu gāļvojumu un uz laiku līdz 6 mēn.,
- c) bezprocentu žiro un depozīta noguldījumu pieņemšana; no saviem darbiniekiem banka var pieņemt noguldījumus arī uz procentiem, un
- d) vērtslietu, it sevišķi vērtspapīru, uzglabāšana un pārvaldīšana.

Pārējās operācijas banka var izdarīt vienīgi ar diriģenta piekrišanu. Vekseļus banka nedrīkst pieņemt. Devīzu operācijas banka izdara Valsts bankas un Norēķinu iestādes uzdevumā. Emisijas bankai tiesība izlaist zlotu banknotes, kuŗas sākot ar 1940. g. 7. aprīli ir vienīgais neierobežotais maksāšanas līdzeklis Ģenerālgubernātūrā. Izlaistās banknotes nodrošinātas ar bankas prasībām pret izsniegto aizdevumu saņēmējiem, ar vācu maksāšanas līdzekļu krājumiem un ar noguldījumiem Valsts bankā un Norēķinu iestādē. Tās jauno zlotu banknošu daļas nodrošināšanai, kuŗu izlaiž apmaiņā pret agrākām Polijas zlotu banknotēm. Emisijas bankai par labu, ar pirmās obligācijas tiesībām, apgrūtināti visi Ģenerālgubernātūras nekustamie īpašumi līdz 3 miljardiem zlotu apmērā. Šis apgrūtinājums atbrīvots no visiem nodokļiem un nodevām. Polijas emisijas banka savu darbību uzsāka 1940. g. 1. apr.

un jaunās zlotu banknotes nāca apgrozībā 20. maijā. Kopš šī laika arī vācu kuŗavīriem Ģenerālgubernātūrā izsniedza vienīgi zlotu banknotes.

Norveģijā Kredītkases zīmes izlietoja vienīgi kuŗaspēka vajadzībām. To kursu noteica 60 fen. par 1 Norv. kronu (biržas kurss Berlīnē bija 57 fen.). Saimnieciskās dzīves vajadzībām naudas līdzekļus apgādāja līdzšinējais banku aparāts, kas bija palicis neskārtis. Pēc panāktās vienošanās ar Norveģijas valsts banku pēdējā apņēmas apgādāt vācu kuŗaspēka daļas ar kronu banknotēm, un Kredītkases varēja jau 1940. g. 6. jūlijā savu darbību izbeigt un Kredītkases zīmes izņemt no apgrozības. Par kuŗaspēkam izsniegtām summām Norveģijas banka norēķinās ar Vācijas valsts banku, pie tam, sākot ar 1940. g. 3. sept., pēc biržas kursa — 57 fen. Visus okup. izd. vācu iestādēm atlīdzina Norv. banka. Norveģijā pastāv stingri devīzu noteikumi un nokārtota preču sadalīšana iedzīvotāju starpā. Saimnieciskā darbība pieskaņota Vācijas vajadzībām, un daļu patēriņa preču Norveģija saņem no Vācijas. Preču apmaiņu ar trešām valstīm kārto centrālā klīringa iestāde Berlīnē.

Vēl gludāk noritēja naudas saimniecības kārtošana *Dānijā*. Dāņu kronai kursu noteica uz 50 fen. Ar 1940. g. 27. augustu Kredītkases zīmes izņēma no apgrozības, un kuŗaspēku ar maksāšanas līdzekļiem apgādā Dānijas nacionālā banka. Norēķināšanās ar vācu iestādēm notiek pēc biržas kursa. Dāņu lauksaimniecības ražojumi un citas preces plašākos apmēros izved uz Vāciju, kas klīringā rada lielu saldo par labu Dānijai, jo pretvērtība precēs ienāk no Vācijas šaurākos apmēros. 1940. g. beigās klīringa saldo pārsniedza 500 milj. dāņu kronu. Gandrīz ar visu šo summu Dānijas nac. banka kreditēja eksportierus, kuriem tādā kārtā radās liela naudas līdzekļu likvidāte, kas radīja jau dažus traucējumus saimnieciskā dzīvē.

Arī *Holandē* Valsts Kredītkases varēja drīz savu darbību izbeigt, un pēc 1940. g. 12. jūlija darbojas tikai viena Kredītkases nodaļa Amsterdamā. Naudas un kredīta saimniecības kārto kuŗa darbības neskartais banku aparāts. Guldeni pielīdzināja 1,50 markām, bet vēlāk — 1,33 markām, pēc kāda

kursa notiek arī norēķināšanās par vācu un holandiešu preču apmaiņu. Holandes valsts bankas zelta krājumi, kuŗu 1940. g. 22. aprīlī skaitījās 1,7 miljardi guldeņu, atrodas ārpus Holandes, un guldenim nav parastā seguma: tas izvērties par tipisku iekšzemes valūtu un ārpus Holandes robežām neapgrozās. Norēķināšanās par preču apmaiņu ar ārzemēm notiek ar Vācijas izveidoto klīringa sistēmu.

Beļģijā apstākļi bija nelabvēlīgāki. Valdība un daļa civiliedzīvotāju bija aizbēguši uz Franciju, paņēmot līdzī lielus banknošu krājumus, zeltu un pat klišejas banknošu iespiešanai. Sakarā ar lielo badu vācu kaŗaspēkam nācās dažreiz no saviem līdzekļiem izsniegt aizdevumus vietējām pašvaldībām nepieciešamo maksājumu kārtošanai. Belgas (5 beļģu franki) kursu noteica 50 un vēlāk 40 fen. Darbību uzsāka Valsts kredītkases nodaļas un 1940. g. 27. jūnijā Briselē nodibināja Emisijas banku, kuŗa savai darbībai pa daļai izmantoja agrākās beļģu nacionālās bankas aparātu. Emisijas banka ir akcijsabiedrība ar 150 milj. beļģu franku lielu akciju kapitālu, kuŗu sazīmēja 4 lielākās beļģu privātbankas un 5 rūpniecības koncerni. Bankas prezidentu un viņa vietnieku ar kaŗa virspavēlniecības piekrišanu izvēl akcionāru sapulce. Bankas darbības saskaņošanai ar Vācijas valsts banku iecelts sevišķs diriģents. Akcionāri izvēl arī Emisijas bankas valdi, kuŗas uzdevums sniegt padomus bankas prezidentam. Bankas darbības lauks ļoti plašs un aptver visas bankas operācijas, ieskaitot arī «atklātā tirgus» politikas pielietošanu. Emisijas banka atjaunoja arī Beļģijas valsts parādu kārtošanu, kam Beļģijas saimnieciskā dzīvē svarīga nozīme. Kad Beļģijā atgriezās beļģu nacionālās bankas vadība, tad darbību (banknošu izlaišanu) atjaunoja arī šī banka. Tās vadība apvienota ar Emisijas banku. Vācijai pievienotos bij. Beļģijas apgabalos — Eupenā, Malmedijā un Movesnē — jau 1940. g. 5. jūnijā darbību uzsāka Vācijas valsts bankas nodaļa un ar 30. jūniju beļģu frankus izpēma no apgrozības, apmainot pret vācu markām.

Luksemburgas franku pielīdzināja 10 fen. Darbojas valsts kredītkases nodaļa, kuŗa

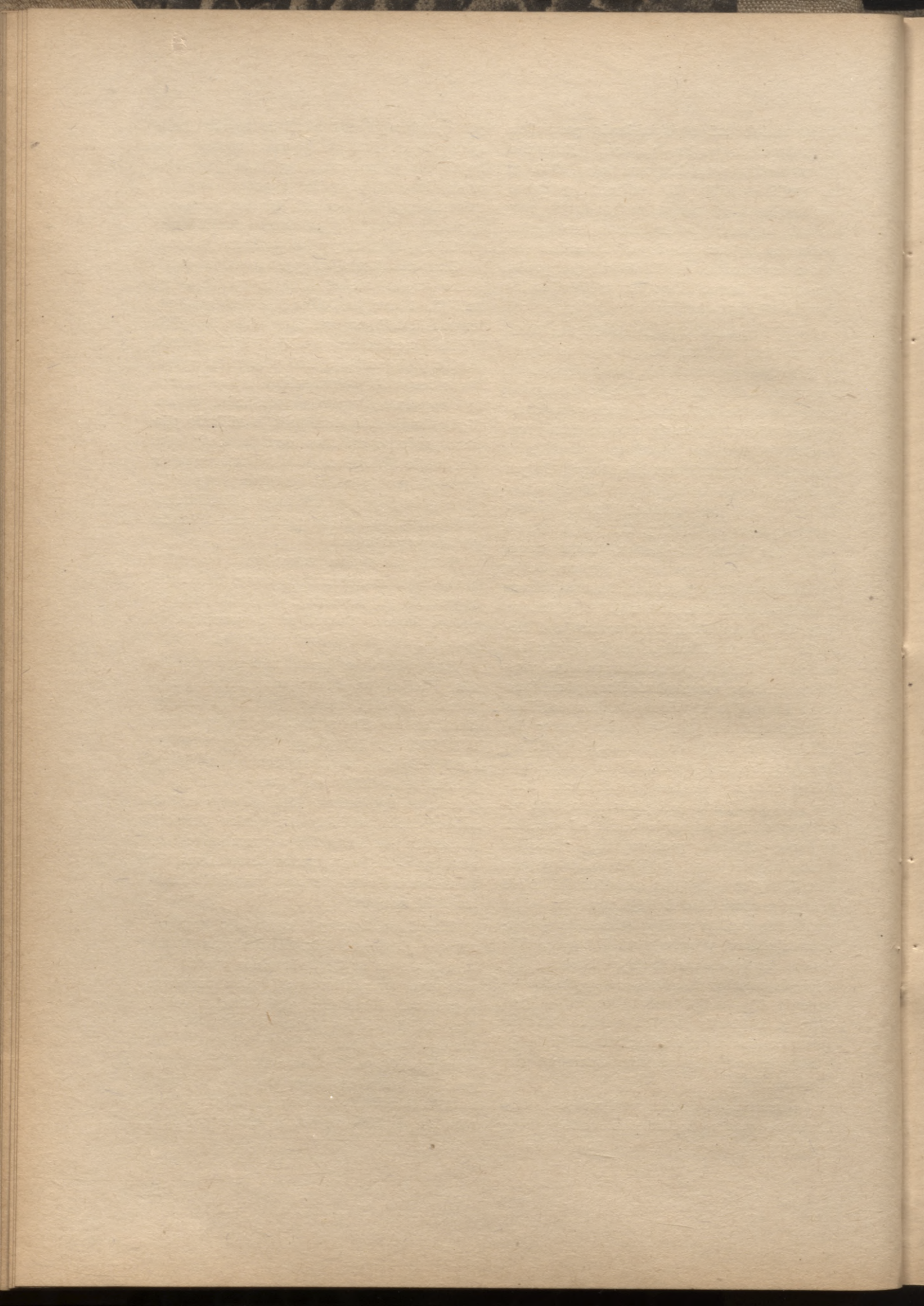
gan apkalpo galvenā kārtā caurejošās kaŗaspēka daļas. Vietējais banku aparāts darbojas bez pārmaiņām. Ar Civīlpārvaldes priekšnieka 1940. g. 26. augusta rīkojumu Luksemburgā atļauta arī Vācijas banknošu apgrozība, kas dod zināmus norādījumus par šī apgabala turpmāko politisko nākotni.

Okupētos *Francijas* apgabalos vācu kaŗaspēks atrada priekšā līdzīgus apstākļus kā Beļģijā. Francijas banka bija aizbēgusi neieņemtajā daļā, un tamdēļ bija jāierīko plašs Valsts kredītkases nodaļu tīkls. Franču franku pielīdzināja 5 fen. Francijas sakaušanas iespaidā saimnieciskā dzīve ieņemtajā apgabalā bija pilnīgi apstājusies, un vienīgā saimnieciskā darbība bija atlikušo pārtikas produktu krājumu sadalīšana. Ar laiku visi brīvie līdzekļi saplūda lauksaimniekiem apmaiņā pret pārtiku. Bankas nedarbojās un noguldījumus neizmaksāja. Strādniekus varēja dabūt pie darba vienīgi pret atlīdzību pārtikas produktos.

Tikai pēc ilgāka laika Francijas valsts banka bija ar mieru laist savas banknotes apgrozībā arī ieņemtajā daļā un ierīkoja nodaļu Parīzē. Sakarā ar to pamazām atjaunojās arī pārējo benku darbība.

Kaŗa pārvaldes izdevumus pēc vienošanās Vācijas un Francijas valdību starpā noteica 20 milj. marku (400 milj. franku) dienā, un tos sāka maksāt ar pamiera dienu, t. i. 1940. g. 25. jūniju. Pēc tam Valsts kredītkase sāka savu darbību ieņemtajā apgabalā sašaurināt un Kredītkases zīmes izņemt no apgrozības. Par galveno maksāšanas līdzekli palika franču franks. Francijā novietotie vācu kaŗavīri var reiz mēnesī saņemt no dzimtenes naudas pārvedumus līdz 50 marku apmērā, pie kam pretvērtību tiem izmaksā frankos.

Elzasā un *Lotringā*, kuŗas pēc kaŗa paredzēts pievienot Vācijai, darbojas Valsts kredītkase un uz Civīlpārvaldes priekšnieka rīkojumu tur pielaista arī vācu banknošu apgrozība. Kopš pag. gada oktobra stājušies spēkā Vācijas devīzu noteikumi. Lai šos apgabalus jau pie laika tuvinātu Vācijas apstākļiem, tur izvestas zināmas pārgrozības preču cenās un algās — paaugstinot tās līdz Vācijas līmenim. Algas paaugstinātas par 80% un nomas maksa par 50%.



CHRONIKA UN INFORMĀCIJA.

„Ostland” apsaimnieko 7 milj. hektarus zemes.

Kaŗa postījumu seku novēŗšanai bij. Polijā Vācijas valdība nodibināja seviŗķu sabiedrību: «Ostdeutsche Landbewirtschaftungsgesellschaft m. b. H.» Berlīnē — saīsināti «Ostland». Šī sabiedrība, pārņemot savā pārziņā lielu daļu no mazām, vidējām un lielām lauksaimniecībām ģenerālgubernātūrā un Warthegau'ā, vācu zemkopju vadībā atjaunoja darbus tieŗi lauku saimniecībās un deva iespēju arī poļu zemniekam, galvenokārt mazākās lauksaimniecībās, turpināt darbu «Ostland'es» vadībā un kontrolē.

Nododot daļu mazāko un vidējo saimniecību vācu repatriantiem, «Ostland'es» apsaimniekājamo lauku saimniecību skaits Austrumos samazinājies par 10% līdz 500.000. Šo lauksaimniecību zemes kopplatība pārsniedz 3 milj. hektaru. Zināma mazāko lauku saimniecību daļa nodota vācu zemnieku īstermiņa nomā.

Apm. 4250 poļu lielsaimniecības, kuŗu platība pārsniedz 100 ha, pārgāja vācu pārvaldnieku apsaimniekošanā. Nepilns tūkstots lielsaimniecību nodots Vācijas valsts domēņu pārvaldei kolonizēšanas sabiedrībām; patlaban «Ostland» rīcībā un apsaimniekošanā atrodas vēl 3300 lielsaimniecību 1 milj. ha.

Zināmus traucējumus apsaimniekošanā sagādā slikto lauku ceļu lielie atstatumi līdz tuvākām dzelzceļu stacijām un sēklu, mākslīgo mēŗu un raŗas transporta grūtības. Par savu galveno uzdevumu «Ostland» uzskata poļu lauksaimniecības pacelšanu; to sabiedrības vadība cer panākt ar pareizu raŗošanas nostādīšanu sīksaimniecībās, intensīvāku zemes apstrādāšanu, labāku mēŗošanu un izlases sēklu lietošanu.

Pēc Francijas militārā sabrukuma «Ostland'ei» klāt nāca jauni svarīgi uzdevumi ieņemtajā ziemeļfranču apgabalā. Pēc kaŗa darbības noslēguma 1940. g. jūlijā bija jānoorganizē raŗas novākšana un jāsagatavo lauki rudens sējas kampaņai. Franču zemnieku lielākā daļa bija devusies bēģļu gaitās; pastāvēja baŗas par raŗas novākšanu laikā un lauku pienācīgu sagatavošanu sējai. Nedaudzu nedēģu laikā «Ostland», neskatoties uz visām grūtībām, radīja ieņemtajā Francijas daļā plaŗu organizāciju, kas pārņēma apsaimniekošanā aizbēģuŗo zemnieku lauksaimniecības — kopplatībā ap 2,7 milj. ha.

Paŗreiz «Ostland» apsaimnieko Eiropas austrumos un rietumos pavisam 7 milj. hektaru lauksaimniecības zemes. «Ostland» uzskatāms par lielāko lauksaimniecības uzņēmumu pasaulē, kas 11.000 darbinieku vadībā apsaimnieko zemi, kuŗas platība līdzinās 1/4 daļai no agrākās Vācijas apsaimniekojamās zemes kopplatības.

Amatniecība kaŗa piegādēs.

Vācijā veikti priekŗdarbi amatniecības cieŗākai iesaistīšanai kaŗa apgādes sistēmā. Līdz ar to civīlā sektora vajadzību apmierināšana aprobeŗosies ar nepiecieŗamām reparātūrām, kādā virzienā jau doti rēģulējoŗi norādījumi. Seviŗķas pilnvaras šīnī ziņā pieŗķirs amatniecības «Innungsoberrmeisterei», kuŗu Vācijā ir ap 1400.

Tuvākus datus par amatniecības tautsaimniecisko un kaŗa saimniecisko nozīmi pirmsdienās sniedzis savā referātā Reichshandwerkmeisters Schramm.

1939. gadā Vācijā darbojuŗies 1,6 milj. amatniecības pasākumi ar 5 miljoni nodarbinātiem. Amatniecības gada apgrozījumi sasnieģuŗi 20—25 miljardi RM. Amatniecība attaisnojuŗies arī kaŗa apstākļos. Amatniecības uzņēmumi izpilda pa daļai tieŗus kaŗaspēka pasūtījumus, pa daļai piedalās ar papildpiegādēm.

Vairuma piegādes noorganizēšanas labā vācu amatniecības kārta izveidojusi piegādes kooperatīvus un citus līdzģigus kopsākumus, kuŗi, līdzģīgi rūpniecībai, pieņem izpildīšanā arī lielus pasūtījumus. Šīs organizācijas ar sekmēm piedalģjuŗas pie Rietumvalŗņa un citu nocietinājumu būvēm, tāpat arī baraku un blokmāju piegādēs. Tūkstoŗiem amatniecības pasākumu, meistaruru un tiem pakļauto amatnieku veikuŗas lielu darbu Todt Organizācijas rāmjos nometņu, tiltu, ceģļu un dzelzceģļu būvēs. Amatniecības pasākumi, kas nav tieŗi iekļautģ bruoŗoŗšanās rūpniecībā, izpilda lauksaimniecības maŗģnu remonta darbus, izlabo bumbu radģtos postģjumus, veic vispār visas nepiecieŗamās bruoŗoŗšanās rūpniecības strādnieku un civīliedzģvotģju reparatūras.

Lielas izredzes amatniecģbai paveras pēc uzvarētģ kaŗa. Austrumu valsts novados vien nepiecieŗami 60 000 jauni vācu amatniecģbas pasākumi.

Ch.

Nacionālsociālistu partijas loma valstī.

Publiskās pārvaldes aparātam (Staatsapparatur), kas aptver valsts pārvaldi ar tās ministrijām (staatliche Hoheitsverwaltung), pašvaldības (gebietskörperschaftliche Selbstverwaltung) un saimniecības pašpārvaldes organizācijas, jāsaņem direktīvas no partijas («Die Befehle im weitesten Sinne ist Aufgabe der Partei, ...»).

Šis princips tagad arvien vairāk sāk reālizēties praksē:

1. Valsts organizācijas vadītājs (Reichsorganisationsleiter) Dr. Ley's iecelts par Valsts komisāru sociālai dzīvokļu celtniecībai un Gauleiter'i par apgabalu dzīvokļu komisāriem, kuņiem savu uzdevumu veikšanai ir tiesības izmantot («bedienen») valsts pārvaldes iestādes.

2. Novadu saimniecisko kameru (Gauwirtschaftskammern) vadība nodota «Gauwirtschaftsberater'iem».

3. Par ģenerālpilnvaroto darba apgādei (Arbeitseinsatz) iecelts Gauleiter's Sauckel's, kuņa rīcībai pakļautas Valsts darba ministrijas III direkcija (Hauptabteilung Lohn) un V direkcija (Hauptabteilung Arbeitseinsatz). Viņa pilnvaroto Gauleiter'u pienākumi apgabalos ir «Herbeiführung einer reibungslosen Zusammenarbeit aller mit den Fragen des Arbeitseinsatzes befaßten Dienststellen des Staates, der Partei, der Wehrmacht und der Wirtschaft».

Šīs funkcijas pa daļai līdzinās tām, kādas bija paredzētas «Führungsstab'am Wirtschaft», kas tika noorganizēti pie tām iekšējās pārvaldes iestādēm, ar kuņām bija saistītas provinces saimniecības iestādes (Landeswirtschaftsämter). Führungsstab'iem bija jābūt par «Austauschstelle für Erfahrungen und eine Plattform für das Zusammenwirken der verschiedenen Verwaltungszweige (Wirtschafts-, Arbeitseinsatz-, Ernährungs-, Preis-, Forst- und Nahverkehrsverwaltung).

4. Paredzams, ka turpmāk Vācijas administratīvās un saimnieciskās pārvaldes teritoriālais sadalījums arvien vairāk piekosies partijas reģionālajam sadalījumam.

5. Bruņošanas rūpniecībā izveidojusies speciāla pārvalde. Tās priekšgalā atrodas municijas ministrija, kuņai pakļauti kara apgabalu pilnvarotie (Wehrkreisbeauftragte) un bruņošanas inspektori. Kara apgabala pilnvarotā amatu izpilda «Gauleiter für Technik». Kopā ar Hauptausschuß und Haupt-ring apgabala pilnvarotiem (Gebietsbeauftragte der Hauptausschüsse und Haupt-ringe) iespējama sava veida «Führungsstab Wirtschaft» izveidošanās, kas nodarbosies galvenā kārtā ar bruņošanas jautājumiem.

6. Gauleiter'a persona būs tā, kas veidos Spēr'a (Todt'a pēcnācēja) un Zaukel'a organizāciju vidējo instanču sadarbību.

L—*is.*

Novadu saimniecības kameras.

Nolūkā vienkāršot saimniecisko aparātu un pieskaņot vācu rūpniecības saimniecības struktūru pašreizējām bruņošanās rūpniecības prasībām, valdība, papildinot 1934. g. 27. 11. izsludināto instrukciju pie 1934. g. 27. 2. likuma par vācu saimniecības organizāciju uzbūvi, 1942. g. 20. aprīlī izdeva rīkojumu par rūpniecības saimniecības organizācijas vienkāršošanu un vienveidošanu (V. O. über die Vereinfachung und der Vereinheitlichung der gewerblichen Wirtschaft vom 20. 4. 42).

Minētais rīkojums sastādās no preambiles un diviem pantiem.

Preambilē ir teikts, ka šis rīkojums izdots saziņā ar četru gadu plāna pilnvarotāju, ģenerālpilnvarnieku valsts pārvaldīšanas lietās un ar bruņoto spēku virspavēlniecību. 1. pants nosaka, ka Valsts saimniecības ministrs ir pilnvarots rūpniecības saimniecības organizācijas vienkāršošanai un vienveidošanai izdot instrukcijas, noteikumu grozījumus, papildinājumus un atsevišķos gadījumos pat izņēmuma rakstura rīkojumus, kā arī spert citus nepieciešamus soļus šo uzdevumu sekmīgai veikšanai.

Sakarā ar aprādīto likumu, Valsts saimniecības ministrs izdevis divas instrukcijas.

Pirmā no tām runā par to, ka turpmāk rūpniecības saimniecība tiek reģionāli apvienota — Novadu saimniecības kamerās (Gauwirtschaftskammern), kuņu robežas sakrīt ar attiecīga novada administratīvām robežām. Vajadzības gadījumā viena novada saimniecības robežas var arī nodibināt atsevišķas filiāles.

Līdzšinējās Rūpniecības-, Tirdzniecības-, Amatniecības-, Saimniecības kameras, ietilpinātas jaundibināmās Novadu saimniecības kamerās, kas kā to likumīgas pēcnācējas pārņem arī visas funkcijas, ko šīs kameras līdz šim izpildīja. Visas reģionālās profesionālās (fachliche) organizācijas arī pakļautas Novada saimnieciskai kamerai. Novada saimniecības kamera ir tiesības spējīgs orgāns, kas lieto savu zīmogu saskaņā ar vispārējiem noteikumiem par zīmoga lietošanu. Padotības ziņā tā pakļauta Valsts saimniecības ministra tiešai uzraudzībai. Rīkojumu par atsevišķu Novada saimniecības kameru dibināšanu izdod Valsts saimniecības ministrs, skatoties pēc kameras dibināšanas nepieciešamības.

Saskaņā ar otro pie šī likuma izdoto instrukciju no 111 Vācijā esošām Tirdzniecības-Rūpniecības kamerām likvidētas 41; tāpat nolemts likvidēt arī 71 Amatniecības un 23 bij. Saimniecības kameras.

Redzams, ka turpmāk, kā reģionālās saimniecības organizācijas, darbojas vienīgi

Novada saimniecības kameras, Saimniecības kameras, ja to prasītu vietējie saimnieciskie apstākļi, un Novadu kameru lokālās filiāles.

Novada saimniecības kameras priekšgalā atrodas tās prezidents, kuŗa sēdeklis atrodas novada administratīvajā centrā. Kameras prezidents uzskatāms par visas reģionālās rūpniecības saimniecības eksponentu, zīmējoties uz lokālām partijām un valsts instancēm.

Atšķirībā no bij. Saimniecības kamerām, Novada saimniecības kameras pašas ir saimnieciskas organizācijas un tās izpilda visas tās funkcijas, ko līdz šim izpildīja reģionālās Tirdzniecības-Rūpniecības, Amatniecības un Saimniecības kameras. Šinī sakarībā Novada kameru sastāvā darbosies sevišķas novada grupas, kas pārzinās un kārtos visus jautājumus, kas saistīti ar rūpniecību, amatniecību, bankām, apdrošināšanu un enerģijas saimniecību. Ar rūpniecības saimniecības organizācijas pārkārtojumu, valdība cer panākt rūpniecības, it sevišķi vidējās reģionālās saimniecības vadības koncentrāciju un ciešāki piesaistīt pie tās Nac.-Soc. partiju un tās organizācijas.

Bez tam, izdarot rūpniecības saimniecības racionālizāciju, valdība cer, ka ar to atrīvosies arī lieks darba spēks, kuŗu varēs izlietot armijas vai citām saimniecības vajadzībām. Šī reorganizācija neskaŗ Centrālo saimniecisko organizāciju. kuŗas kompetences, zīmējoties uz tām pakļautām reģionālām grupām un apakšgrupām, joprojām paliek neskārtas. S.

Naudas „bezdarbs” Dānijā.

Dāņu Nacionālbankas direktors savā radiofona runā norādīja, ka Dānijā patlaban «bezdarbībā» atrodas brīvi naudas līdzekļi 1 100 000 kronu. Stāvoklis draud nelabvēlīgi ietekmēt cenu attīstību.

Bramsnaes liek priekšā privātpersonām tieši (nevis caur bankām) parakstīties uz valsts aizņēmumu obligācijām. Aizdevumu ierobežošanai privātpersonām būtu uzliekams pienākums ieguldīt Nacionālbankā 25% no banku depozītiem.

Pārrunājot šos priekšlikumus, Provincas banku savienība Aarhus'ā izteikusies pret event. privātbanku depozītu ieguldījumu Valstsbankā. Tas radīšot neuzticību bankām un radīšot ieguldījumu atprasīšanu no noguldītāju puses. Turpretim aicinājumu parakstīties uz valsts aizņēmumu obligācijām provinces banku savienība atradusi par pieņemamu un atbalstāmu. Ch.

Valsts apvienība dzelzij.

Valsts saimniecības ministrs ar savu š. g. 29. maija rīkojumu nodibinājis Valsts apvienību dzelzij, kuŗas uzdevums ir saimniecības pašpārvaldes rāmjos vadīt visu dzelzs saimniecību Vācijā, kā arī kontrolei pakļautos apgabalos.

Apvienība ir tiesībspējīga organizācija, kas darbojas valsts saimniecības ministra uzraudzībā; tā var dibināt vajadzīgās apakšorganizācijas un slēgt jau pastāvošās savienības.

Valsts apvienībā ietilpst visi uzņēmumi un iestādes, kas iegūst dzelzs rūdu, ražo un velmē dzelzi un tēraudu, tirgojas ar dzelzi saturošām jēlvielām, lūžņiem, dzelzs sakausējumiem, dzelzi un tēraudu, kā arī attiecīgu uzņēmumu savienības un to pārvaldes organizācijas.

Apvienības norādījumiem rūpniecības jautājumos, kas skaŗ vispārējo saimniecību, jāsakā ar Reichsgruppe Industrie vadošām direktīvām, un tie ir saistoši visiem apvienības locekļiem.

Apvienības galvenie uzdevumi: izstrādāt plānus dzelzs rūdas iegūšanai, jēlvielu apgādei, dzelzs preču ražošanai, importam un eksportam, kā arī uzraudzīt šo plānu realizēšanos, tehnisku darba paņēmienu veicināšana un noteikšana; jēlvielu, palīgmateriālu, degvielu un lūžņu izplānošanu un piešķiršana neatkarīgi no jau pastāvošām sadalīšanas relācijām; jēlvielu, palīgmateriālu, degvielu, lūžņu un velmējumu apgrozības izplānošana; tirgus regulēšana ar attiecīgu nolīgumu palīdzību; cenu jautājumu kārtošana, savu locekļu interešu saskaņošana un pretīšķību izlīdzināšana; visu uz dzelzs saimniecību attiecošos rīcības soļu pārraudzība un nodrošināšana; uzņēmumu apvienošanās organizatoriskā vienkāršošana.

Ar valsts saimniecības ministra piekrišanu apvienība var ietilpstošiem uzņēmumiem pilnīgi vai uz kādu laiku pavisam aizliegt darboties vai to darbību ierobežot.

Apvienībai šādos gadījumos tiesības izmaksāt tādu uzņēmumu īpašniekiem zināmu atlīdzību, sadalot šo summu uz visiem apvienības locekļiem.

Kontingentu piešķiršana joprojām paliek dzelzs un tērauda valsts pārvaldes kompetencē (Reichsstelle für Eisen und Stahl). Apvienības pārvaldes aparāts sastādās no priekšsēdētāja, 2 viņa vietniekiem, prezidija, pārvaldes padomes un valdes (Geschäftsführung).

Par Valsts apvienības dzelzij priekšsēdētāju pēc valsts saimniecības priekšlikuma Valstsmāršals H. Göring'a iecēlis komerc. padomnieku Dr. h. c. Rechting'u, kas reizē iecēlts arī par dzelzi ražojošās rūpniecības saimniecības grupas (Wirtschaftsgruppe eisenschaffende Industrie) vadītāju. Pēdējās darba lauks ir šaurāks, jo tas neaptver tirgošanos ar rūdām, lūžņiem un dzelzi. Viņš

ir arī Municijas ministrijas galvenās komisijas (Hauptausschuß des Munitionsministeriums) priekšsēdētājs. Šās komisijas uzdevumi ir vairāk tehniskas dabas. Tā Recling'a personā koncentrējas visas dzelzs nozarē pastāvošās pašpārvaldes funkcijas.

Valsts apvienības dibināšanas mērķis ir «Vereinfachung der verbandsmäßigen Verhältnisse». Līdz šim dzelzs saimniecību rēgulēja vairāki karteji. Tomēr daudz uzņēmumu darbojas vēl ārpus karteļiem. Tagad visi dzelzs nozarē nodarbinātie uzņēmumi iesaistīti jaunajā organizācijā, kā vienā lielā vienīgā koncernā.

Tiesības izplānot un piešķirt jēlvielas un palīgmateriālus, degvielas un lūžņus «ohne Rücksicht auf bestehende Verteilungsschlüssel, namentlich auf Hüttenzechenvorrechte» dod jaunajai valsts apvienībai iespēju izdarīt pastāvošo attiecību kardinālus pārkārtojumus nolūkā panākt maksimālo efektu ar vismazāko jēlvielu, transportlīdzekļu un darba spēka patēriņu.

Racionālizācijas labā iespējams uzņēmumus, kas 100% neizmanto savu ierīču kapacitāti vai kam caurmēra produkcija uz katru nodarbināto ir pārāk zema, slēgt, un dzelzs apstrādāšanas uzņēmumu lietderīga apvienošana varēs iespējami kāpināt produkcijas apmērus.

Valsts apvienība var katrā laikā izdarīt uzņēmumu kontroli, iepazīties ar uzņēmumu grāmatām, dokumentiem, ierīcēm, iekārtu u. t. t. Ar to radīti nepieciešamie priekšnoteikumi, lai atsevišķu uzņēmumu atklājumi un tehniskie sasniegumi ražošanas procesā nāktu par labu arī pārējiem dzelzs nozares uzņēmumiem (to paredz Valsts apvienības statūtu 9. paragrafs) un tā celt visu ražošanas līmeni.

Vislielāko vērību paredzēts veltīt pētījumu darbiem, kuŗus līdz šim galvenā kārtā veica Vācu dzelzsraktuvju darbinieku biedrība, bet turpmāk pārņems savā zināšanā Valsts apvienība.

Līdzīgas valsts apvienības jār darbojas dabīgās šķiedras (Bastfaser), tekstilpārstrādājumu, mākslīgas šķiedras un ogļu nozarēs. Visu šo apvienību organizācijas pamatā ir 1933. g. likums par piespiedu karteļiem un 1939. g. 4. septembra rīkojums par sabiedriskiem uzņēmumiem (Gemeinschaftswerke). Caur apvienībām dota pašām saimnieciskām organizācijām iespēja līdzdarboties tirgus rēgulēšanā, kādu tiesību līdzšinējām saimnieciskās pašpārvaldes organizācijām nebija.

Prakse rādīs, cik tālu šīs valsts apvienības, kas domātas tagad galvenā kārtā kaŗa laika uzdevumu veikšanai un kuŗu darbības

pamatā ir saimniecisko aprindu pašierosme un iniciatīva, varēs noderēt un palikt arī miera laikos par valsts vadības saimniecības rēgulējošo aparātu. L—*is.*

Saimniecības pārvalde Ģenerālgubernātūrā.

Valsts vadītājā saimniecībā galvenā no-teikšana piekrīt valsts varai, kas visām nozarēm dod no valsts interešu viedokļa nepieciešamos norādījumus un noteikumus; tomēr lietderība prasa, lai šo norādījumu un noteikumu izstrādāšana neizvērstos par darbu tikai pie zaļā galda, bet gan notiktu ciešā kontaktā ar pašiem saimnieciskā darba darītājiem un lai vajadzīgie ierosinājumi nāktu no pašu saimniekotāju vidus.

Tas pats sakāms arī par uzraudzību un kontroli, šos noteikumus realizējot dzīvē. Arī šinī ziņā vislabākie panākumi, kā to atkārtoti uzsvēruši Vācijas atbildīgie vadītāji, ir tad, ja šo darbu dara paši saimniecības darbinieki resp. to organizācijas.

Šādu uzdevumu veikšanai kalpo saimniecības pašpārvaldes organizācijas, kuŗu pareizai izveidošanai vispārējā saimniecības pārkārtošanas darbā piešķirama jo sevišķi liela nozīme.

Bij. Polijas teritorijā, tagadējā Ģenerālgubernātūrā, šis saimniecības pašpārvaldes noorganizēšanas darbs tiktāl veikts, ka tur iezīmējas šāda saimniecības pašpārvaldes shēma.*)

Pāri visām Ģenerālgubernātūras saimnieciskajām organizācijām stāv *Centrālā saimniecības kamera*, kuŗā ietilpst visas saimniecības nozares, kas apvienotas 4 galvenās grupās:

- 1) arodu saimniecība (Gewerbliche Wirtschaft) un satiksme,
- 2) lauksaimniecība un pārtika,
- 3) mežu un koku apstrādāšanas saimniecība un
- 4) darbs.

Centrālā saimniecības kamera darbojas Krakovā, valdības komisāra — valdības galvas vietnieka tiešā vadībā. Viņam piekrīt arī galveno grupu vadītāju iecelšana. Grupu vadītāji uztur ciešus sakarus ar galveno nodaļu vadītājiem ģenerālgubernātūras valdībā.

Ģenerālgubernātūras apgabalos: Krakovā, Varšavā, Lembergā, Radomā un Lublinā darbojas apgabala kameras, kuŗas pakļautas centrālajai kamerai un kuŗu uzbūve un funkcijas apgabalā ir tādas pašas kā centrālajai kamerai valstī.

Par valdības komisāriem apgabala kamerās ir apgabalu gubernātori.

*) Sk. „Frankfurter Zeitung” 238.—239. num., 1942. g.

Arodu saimniecības un satiksmes galvenā grupa sadalās 6 saimniecības nozarēs: 1) rūpniecības, 2) tirdzniecības, 3) amatniecības, 4) banku un apdrošināšanas, 5) satiksmes un 6) tūrisma un viesnīcu nozare. Katra nozare savukārt sadalās vairākās apakšgrupās:

Rūpniecībā ir 10 apakšgrupas: a) kalnrūpniecība, b) dzelzs un metalli, c) minerāli (Steine, Erden), stikls un kerāmika, d) būvrūpniecība, e) koka apstrādāšana un papīra ražošana, f) ķīmiskā rūpniecība, g) iespaidarbi un papīra pārstrādājumi, h) tekstila, apģērbu un ādas rūpniecība, i) pārtika un baudvielas, j) enerģijas un apgādes saimniecība.

Tirdzniecībā — 3 apakšgrupas: a) lieltirdzniecība un ārējā tirdzniecība, b) sīktirdzniecība, c) starpnieki un tirdzniecības palīguzņēmumi.

Amatniecībā — 7 apakšgrupas: a) būvamatniecība, b) galdniecība, c) metālu apstrādāšana, d) tekstilsaimniecība un apģērbu rūpniecības amatī, e) ādu apstrādāšana, f) pārtikas rūpniecības arodi, g) pakalpojumu arodi.

Banku un apdrošināšanas nozarē — 2 apakšgrupas: a) bankas un b) apdrošināšana.

Satiksmē — 4 apakšgrupas: a) iekšējie ūdensceļi, b) zemes ceļi, c) sliežu ceļi un d) ekspedīcijas un noliktavu lietas.

Tūrisma un viesnīcu nozarē — 3 apakšgrupas: a) restorāni, viesnīcas un kūrorti, b) izprieču uzņēmumi un c) ceļojumu katoļi.

Banku un apdrošināšanas nozare ir tikai centrālajā kamerā, bet pārējās nozares arī apgabalu kamerās.

Pārtikas un lauksaimniecības galvenā grupa sadalās trīs nozarēs: lauksaimniecība, pārtikas saimniecība un lauksaimniecības darba tehnika. Šajās nozarēs apvienotas saimniecisko organizāciju centrālās savienības.

Lauksaimniecībā — 5 savienības: a) laukopība, b) augu kultūra, c) lopkopība, d) dārzkopība un e) zvejniecība.

Pārtikas saimniecība — 11 savienības: a) labība un lopbarība, b) kartupeļi, c) dārzāji, d) cukurs un saldumi, e) gaļas produkti, f) olas un putni, g) zivis, h) piens un taukvielas, i) alus darītavas, j) barība un baudvielas un k) lauksaimniecības blakus produkti.

Lauksaimniecības darba tehnikas nozare ir starpniece, kas uztur sakarus ar lauksaimniecības arodorganizācijām galvenajā grupā «Darbs».

Pārtikas un lauksaimniecības galvenās grupas uzdevums ir arī sagādāt vajadzīgos

saimnieciskos priekšnoteikumus frontes cīnītāju novietošanai Ģenerālgubernātūrā.

Šeit minētās grupas savienības ir tikai izpildorganizācijas.

«Mežu un koku apstrādāšanas saimniecības» galvenā grupā ir 4 nogrupējumi: ražošana, mežsaimniecības blakus nozares, koku izstrādāšana un apstrādāšana un sadāle.

Galvenā grupa «Darbs» sadalās trīs daļās: pārvalde, uzņēmumi un aizgādniecība. Šīs grupas uzdevums ir rūpēties par darba spēka nodrošināšanu un tā darba spēju pacelšanu.

Izņemot galveno grupu «arodu saimniecība un satiksme», kuņas pārvaldē nodarbinātas 135 personas, pārējās galvenās grupās vadošais un tehniskais personāls ir ļoti mazs. Tā, piemēram, Mežsaimniecības galvenā grupā centrālajā kamerā ir tikai 5 vadītāja personas un ap 10 cilvēku liels tehniskais personāls. Galvenās grupas «Darbs» darbvedībā strādā 4 personas.

Pēdējo triju galveno grupu vadītāju pienākumus veic attiecīgo valsts iestāžu vadītāji, un tikai arodu saimniecības un satiksmes grupai ir iecelts savs patstāvīgs vadītājs, kas stāv ārpus valdības.

Ar Centrālo kameru saistās arī centrālās ārējās tirdzniecības un centrālā publisko pasūtījumu iestāde.

L—is.

Pašvaldību parādu dzēšanas ierobežojums Vācijā.

Vācijas iekšlietu un finanču ministri norādījuši pašvaldībām atturēties no savu parādu pastiprinātas dzēšanas, kas varētu radīt pašreizējos apstākļos nevēlamu pirktspēju pieaugumu. Šie ierobežojumi neattiecas uz parādu maksājumiem valstij.

Pastiprināta parādu deldēšana pieļaujama tikai gadījumos, ja pašvaldība ir pārkredītojusi un tās finansiālā stāvokļa atveseļošana šādu parādu samazināšanu neatvairāmi prasa, bet arī tad pašvaldības ar mazāk kā 10 000 iedzīvotājiem drīkst ik gadus dzēst ne vairāk kā 10% no 1942. g. 31. martā skaitāmo parādu kopsomas. Plašākām vienībām šī norma noteikta — 5%, bet provinces apgabaliem — 3%.

Brīvie līdzekļi pašvaldībām jāuzkrāj kā rezerves paplašinātiem atjaunošanas darbiem pēc kara. Šīs rezerves jāiegulda valsts vērtspapīros.

Tās pašas pirktspējas resp. naudas apgrozības ierobežošanas labā pašvaldības nedrīkst izlietot brīvos līdzekļus nekustamo īpašumu iegūšanai, bet, ja tas tomēr būtu nepieciešams, tad paredzami vēlāki maksāšanas termiņi un tikai gadījumos, kad tas

nav iespējams un nav arī izredzes vajadzīgo zemes gabalu iegūt vēlāk, maksājams skaidrā naudā.

—*is.*

Bulgarija izdara lauksaimniecības mehānizāciju pēc Vācijas parauga.

Pēc Vācijas lauksaimniecības mašīnu tehnikas skolu parauga šāda tipa skolas sāk atvērt arī Bulgarijā. Pirmā šāda skola ierīkota Bulgarijas galvas pilsētas Sofijas tuvumā. Šo skolu uzdevums iepazīstināt bulgāru zemniekus ar moderno lauksaimniecības mašīnu lietošanu. Bulgarijā, salīdzinot ar Vāciju, lauksaimniecības mehānizācija stipri atpalikusi. Mēģinājumi pielietot Bulgarijas lauksaimniecībā no Vācijas ievestās komplicētākās mašīnas nedeva vēlamus panākumus attiecīgo lietpratēju trūkuma dēļ. Lauksaimniecību mašīnu skolas tagad šo robu novērsīs.

—*m.*

Spānijas rūpniecības attīstība.

Pēc spāņu rūpniecības ģenerāldirektora Pombo paziņojuma Spānijas industriālizācijas trešgades plāns uzskatāms par noslēgtu.

Uzbūvējot fabrikas slāpekļa iegūšanai no gaisa, Spānijai atkritusi vajadzība ievest ikgadus 600 000 to slāpekļa mēslu no ārzemēm. Atrisināta mākslīgo šķiedru produkcijas problēma no vietējām izejvielām: rīsa un labības salmiem un eikaliptus koka.

Terpentīnu (10 000 to) un kalofoniju (35 000 to), kuŗu Spānija līdz šim izveda, tā uz priekšu pārstrādās vērtīgākos produktos iekšzemē. Tāpat paredzēta celuloīda, sintētiskā kampara, benzīna un kaučuka ražošanas uzsākšana Spānijā. Elektriskās strāvas produkciju paredzēts pacelt no 3 uz 7 milj. kWh gadā. Uzsāktā auto un mašīnu fabrikācija noslēgs industriālizācijas plānu. Jaunās produkcijas nozarēs ieguldīts pāri par 500 milj. pezetu.

Ch.

Miera laika plānošana jāpārtrauc.

Tā kā daudzos gadījumos kara saimniecībā ietilpstošie uzņēmumi vēl joprojām izved miera laika plānošanu, četrgades plāna pilnvarotais izdevis rīkojumu, kas visiem kara saimniecībā darbojošajiem uzņēmumiem turpmāk noliedz miera laika plānošanu. Visi ar šo plānošanu saistītie tekošie darbi jāpārtrauc. Šādu darbu turpināšanai vajadzīga bruņošanās un municijas ministrijas rakstiska atļauja.

P.

Jauni saimnieciski likumi Holandē.

Holandē publicēti trīs jauni nodokļu veidi: aroda nodoklis (Gewerbesteuer), organizācijas nodoklis (Körperschaftsteuer) un īpašuma nodoklis (Vermögenssteuer).

Aroda nodokli maksā komandit- un akciju sabiedrības, kooperatīvās organizācijas, uzņēmumi un arī brīvo profesiju patstāvīgie darbinieki, kā, piemēram, ārsti, advokāti, notāri u. t. t. Tas nav jāmaksā lauksaimniecības, dārzkopības un zvejniecības uzņēmumiem, kas nodarbina mazāk par 10 personām.

Nodokli iekasē valsts par labu pašvaldībām, un to aprēķina 5% no ienākuma un 2% no rīcības kapitāla apmērā. Pie kam šīs summas vēl pareizina ar katram gadam no pašvaldības noteiktu koeficientu. 1942. gadam šis koeficients ir 2,4. Uzņēmumiem, kuŗu ienākums ir mazāks par 5000 fl, 5% vietā noteiktas zemākas likmes.

Organizāciju nodoklis atvieto līdzšinējo peļņas nodokli, un to maksā peļņas sabiedrības un arī biedrības, kam ir savi saimnieciski pasākumi. Šo nodokli aprēķina no peļņas absolūtās summas līdzīgi ienākuma nodoklim, un likmes, atkarībā no peļņas lieluma, progresīvi pieaugot, var sasniegt 55%, ja peļņa pārsniedz 441.170 fl.

Īpašuma nodokli maksā juridiskas personas, kā arī biedrības bez juridiskas personas tiesībām. To aprēķina 5% apmērā no šīm personām gada sākumā piederējušā īpašuma vērtības, pie kam par akciju sabiedrību un kooperatīvu organizāciju īpašumu skaitās visa viņu manta.

Zināmos gadījumos šo triju nodokļu kopsumma var sasniegt 83¹/₃% no uzņēmuma peļņas.

Ar rīkojumu par ēku un apbūves gabalu pārdošanu 1942. gadā noteikts, ka, atsavinot apbūves gabalus, jāvadās no 1940. g. 9. maija cenas, bet, atsavinot ēkas, cena nosakāma kapitālizejot to rentabilitāti, kas noteikta uz 4% no ieguldītā kapitāla. Nekustamu īpašumu pārdošanai nepieciešama cenu pārvaldes piekrišana. Šī iestāde nosaka maksimālo cenu gadījumos, kad nekustamo īpašumu izūtrupē. Piespiedu atsavināšanai cenu nosaka iekšlietu ministrijas ģenerālsekretārs.

—*is.*

Jauns mātes aizsardzības likums Vācijā.

Mātes godināšanas dienā Vācijā publicēts jauns likums par mātes un bērna aizsardzību, kas lielā mērā uzlabo un nodrošina sievietes-mātes, arī vēl tikai topošās mātes, materiālo un tiesisko stāvokli, un kam, tiklab no sociālā, kā arī no tautas dzīvā spēka vairošanas un uzturēšanas viedokļa, ir ārkārtīgi liela nozīme.

Jaunais likums aizliedz nodarbināt topošās mātes smagos fiziskos darbos. Par tādām atzīstami: smagu nastu celšana un pārvietošana, darbs veselību apdraudošos apstākļos, piemēram, putekļos, karstumā, mitrumā, kā arī telpās, kur izgaro kaitīgas

gāzes, u. t. t. Jāierobežo akorda, prēmiju, slīdošās lentas un tamlīdzīgi darbi, ja tie nelabvēlīgi ietekmē topošās mātes veselību. Darbs svētdienās, nakts un papildu darbi principā noliegti. Pēcpusdienas maiņā topošām mātēm darbs jābeidz vēlākais plkst. 23.

Sešas nedēļas pirms dzemdībām topošā māte, ja viņa to vēlas, atbrīvojama no kuŗa katra darba, un stingri aizliegts to nodarbināt sešas nedēļas pēc dzemdībām.

Mātes, kas savus bērņus baŗo ar krūti, nav nodarbināmas pēc dzemdībām 8 nedēļas, bet priekšlaicīgu dzemdību gadījumos 12 nedēļas. Stājoties atkal darbā, mātei tiesības uz 45 minūtes gaŗu darba pārtraukumu bērņa baŗošanai, bet, ja darba laiks pārsniedz 8 stundas dienā, tad darba pārtraukums piešķirts divas reizes dienā ik pa 45 minūtēm. Šie pārtraukumi ieskaitāmi darba laikā un atalgojami. Līdzšinējos noteikumos tas nebija paredzēts.

Zīdīšanas pabalsts palielināts no 25 fenīgiem dienā līdz 50 fenīgiem, un turpmāk to maksās pēc dzemdībām 26 nedēļas līdzšinējo 12 nedēļu vietā.

Grūtniecība nevar būt par iemeslu atlaišanai no darba, un vispār sievieti nevar atlaist no darba laikā starp grūtniecības sākumu un pilņiem 4 mēnešiem pēc dzemdībām, ja uzņēmuma vadībai tāds apstākļis ir zināms.

Izņēmumi pielaižami vienīgi ārkārtējos gadījumos un tikai, ja tam piekrīt valsts pilnvarotais darba ļautājumos.

Lai pamudinātu paŗas mātes pilņīgi izmantot viņām piešķirtās tiesības, tad likums paredz, lai viņu atalgojums darba pārtraukšanas gadījumos vai pārvietojot tās uz vieglāku, sliktāk atalgotu darbu, nesamazinātos.

Par visu šinī likumā paredzēto darba pārtraukšanas laiku attiecīgās iestādes — slimo kases vai darba devējs — maksā pilnu algu, ņemot par pamatu caurmēra izpeļņu pēdējās 13 nedēļās. Līdz šim darba pārtraukšanas gadījumos nedēļnieces saņēma kā pabalstu tikai apmēram 75% savas algas, un tāpēc materiālā ziņā viņām bija izdevīgāk darbu turpināt, saņemot pilnu algu un paredzēto zīdīšanas pabalstu 25 fenīgius dienā. Jaunais likums šāds no veselības viedokļa nevēlamus gadījumus novērsīs.

Līdz šim mātes aizsardzības likums attiecās tikai uz personām, kas bija apdrošināmas slimo kasēs un, piemēram, lauksaimniecībā, mezsaimniecībā, mājturībā un māj-rūpniecībā nodarbinātām sievietēm šādas aizsardzības nebija; tagad turpretim, saskaņā ar jaunā likuma noteikumiem, nodrošinātas visu veidu uzņēmumu un pārvalžu darbinieces, neatkarīgi no tam, vai viņas strādā pilsētās vai uz laukiem.

Darba ministrs, izmantojot viņam likumā paredzētās tiesības, noteicis, ka likums at-

tiecināms arī uz māj-rūpniecēm resp. sievietēm, kas ņem darbu mājās. Patstāvīgu tirgotāju un amatnieku sievietēm, kas darbojas savās pārdotavās bez algotiem pārdevējiem, dzemdību gadījumos tiesības veikalu slēgt sešas nedēļas pirms un līdz divpadsmit nedēļām pēc dzemdībām.

Paredzēts arī attiecīgi gādāt par mātēm-zemniecēm un lauksaimniecībā nodarbinātiem ģimenes locekļiem, kas neskaitās par saimniecības algotiem darbiniekiem (Gefolgschaftsmitglieder).

Bez tam ievadīta plaŗa bērņu siļu tīkla izveidošana, kur mātes, kas dienu aizņemas darbā, varētu nodot savus bērņus uzraudzībā.

Jaunā likuma noteikumi pilnā apjomā attiecināmi tikai uz sievietēm, kas ir Vācijas pilsones vai pieder pie vācu tautības. Pārējās sievietes-mātes bauda ierobežotu aizsardzību. —is.

Racionālizācijas institūts atjauno darbību.

Turpinot pārkārtojumus, kādi kļuvuši nepiecieŗami sakarā ar visu mūsu saimnieciskās dzīves nozaŗu apvienošanu Saimniecības ģenerāldirekcijas pārziņā, Saimniecības ģenerāldirektors ar Ģenerālkomisāra piekriŗšanu atjaunojis Racionālizācijas institūta darbību. Institūts dibinājās 1938. gadā un turpināja savu darbību līdz lielinieku ienākšanai, jo lielinieki institūtu likvidēja jau 1941. g. vasarā. Samērā īsā darbības laikā institūts bija paguvis veikt svarīgus uzdevumus standartizācijas un tipizācijas nozarēs; izdotti vairāk kā 200 standarti kokrūpniecības, metallrūpniecības, celtniecības un citās nozarēs. Jau pirmskara apstākļos institūta darbībai bija redzama ietekme mūsu saimniecībā, vienkārŗojot ražošanas procesus, panākot jūtamus izejvielu ietaupījumus, nodroŗinot ērtāku un lētāku rezerves daļu apmaiņu u. t. t. Kara saimniecības apstākļos institūta loma būs jo svarīgāka. Taisni tagad taupība ražošanā, vieglā un ērta viena raŗojuma atvietošana ar otru, labākas darba metodes, kas panāk darba roku ietaupījumu un mazina strādājoŗo piepūli, var ievērojami līdzēt pārvarēt sajūtamo materiālu un darba roku trūkumu.

Institūts atradīsies pie Rūpniecības departamenta un cieŗi sadarbosies ar Latvijas Saimniecisko apvienību. Pildot ģenerālkomisāra uzdevumus, institūts pirmā kārtā pētīs svarīgus un neatliekamus uzdevumus, piem., vācu normu pieskaņošanu vietējiem apstākļiem, jaunu nozaŗu izstrādāšanu, fabriku teŗnisko uzlabošanu darba spēka un izejvielu taupīšanā, būvkonstrukciju vienkārŗošanu un uzlabošanu u. t. t. Seviŗķu vēŗību piegriezīs siltumteŗnikai, racionālizējot krāŗņu un kurtuvju būvi un pārbūvi, lai panāktu iespējamo cietā kurināmā ietaupījumu. Patreizējos apstākļos, kad kurināmā

problēma grūti atrisināma ierobežoto piegādes iespēju dēļ, šis uzdevums pieskaitāms svarīgākiem.

Institūta darbu atvieglos tas apstāklis, ka Rūpniecības departamentā saglabājusies daļa no institūta instrumentiem un citiem pētīšanas piederumiem. Tāpat uzglabāti institūta arhīvi un materiāli par iesāktiem un nenobeigtiem pētījumiem. Z.

Skate „Latvijas saimniecība kara apstākļos”.

Latvijas atbrīvošanas gada dienas — 1. jūlija — svinīgas atzīmēšanas programmā ietilpst arī plašas skates atklāšana ar nosaukumu «Latvijas saimniecība kara apstākļos». Skati rīko Saimniecības ģenerāldirekcija saziņā ar Kultūras un sabiedrisko lietu departamentu un Tautas palīdzību. Skate iekārtota Lielās un Mazās ģildes zālēs; tā būs atklāta no 1. līdz 15. jūlijam.

Skates pamatdoma — sniegt atskatu uz saimnieciskās dzīves veidošanos notecējušā gadā, rādīt, kā mūsu rūpniecība, amatniecība, lauksaimniecība un tirdzniecība atjaunojušas sekmīgu darbu, pārvarot lielinieku laika sajukumu un kara postījumus. Raksturojot mūsu saimnieciskās dzīves pamatus pirmskara laikos, parādot postošo lielinieku laika ietekmi, uzskatāmi attēlota pāreja uz kara laika saimniecību un mūsu saimniecības mērķtiecīgu pārkārtošanu, lai vēlāk tā bez asiem lūzumiem varētu iekļauties Jaunās Eiropas saimniecībā. Ņemot vērā kara apstākļos nepieciešamo taupīgo izejvielu apsaimniekošanu un piegādes grūtības, izcelta ražošanas racionālizācija, ievadamo izejvielu atvietošana ar vietējām un aizstājējām izejvielām, taupība izejvielu un palīgmateriālu lietošanā. Kā darba pateicība vācu armijai par atbrīvošanu rādīts straujais ražošanas kāpinājums armijas apgādei un atsevišķu ražošanas nozaļu turpat simtprocentīga ieslēgšanās frontēs un citu militāro vajadzību apmierināšanai. Šis ražošanas kāpinājums ir divkārt svarīgs, jo ārpus tiešām nododamām vērtībām tas aiztaupa Vācijai lieku transportu, jo ciktāl vajadzīgās preces nevarētu ražot un piegādāt uz vietas, tās būtu jāpieved no Vācijas, lieki apgrūtinot jau tā stipri aizņemto dzelzceļu tīklu.

Kā jau minēts, eksponāti novietoti abās ģildēs. Lielās ģildes augšējā zālē rādīts darbs, ko veic mūsu lauksaimniecība. Atsevišķas novietnes veltītas zemkopībai, lop-

kopībai, piensaimniecībai, mežkopībai, augkopībai, biškopībai, zvejniecībai un citām lauksaimniecībai radniecīgām nozarēm. Skate attēlo, kā lauksaimniecība veic kara saimniecības uzdevumus, kā arī rāda sasniegumus lauksaimniecības darbu mehānizācijā.

Turpat Lielās ģildes namā parādīta Latvijas pašpārvaldes uzbūve un Rīgas pilsētas veiktais darbs.

Jāņa ģildes apakšējā stāvā pa kreisi redzami mūsu zemes bagātību pētīšanas rezultāti, bet pa labi atrodas Tautas palīdzības novietne. Šinī pašā telpā rādīts darbs, ko ierobežotos kara saimniecības apstākļos Latvijā veic kultūras laukā. Augšējā stāvā atsevišķā novietnē parādīta Latvijas tirdzniecība un tās loma tagadējā laikā. Tālāk attēlota mūsu rūpniecība kara apstākļos, izceļot tās nozīmi frontes un civiliedzīvotāju apgādē ar dažādām precēm. Amatniecības novietnē būs uzskatāmi redzami amatnieku pašreizējie uzdevumi un sasniegumi. Īpašā novietnē attēlota kuģniecības, satiksmes un tehnikas svarīgā nozīme un veiktais darbs.

Izcila nozīme kara apstākļos jāpievērš ražošanas racionālizācijai. Šim tematam arī skatē veltīta plaša novietne. Saimniecības ģenerāldirekcija racionālizācijas jautājumos jau saņēmusi vairākus vērtīgus ierosinājumus.

Skates laikā iznāks arī monogrāfija par Latvijas saimniecību un kultūru kara laikā. Šajā izdevumā būs ievietotas ziņas par Latvijas sasniegumiem pirms boļševiku iebrukuma, par apstākļiem boļševiku varas laikā, kā arī par darbu un sasniegumiem pēc Latvijas atbrīvošanas.

Atzīmējams, ka starp lauksaimniecības novietnēm atradīsies plašs stends ar pēdējā gadā iznākušo lauksaimniecības literatūru. Šajā stendā būs dabūjams arī «Latvijas Tautsaimnieks». Pārskati par latviešu grāmatu un periodiskās literatūras iznākšanu lielinieku laikos un pēdējā gadā uzskatāmi attēlos kultūras uzplaukšanu atbrīvotā Latvijā.

Izstādes apmeklēšana ieteicama nevien plašai publikai, bet īpaši saimnieciskiem darbiniekiem — rūpniekiem, amatniekiem, tirgotājiem. Tie varēs gūt izstādē vērtīgas ierosmes pašdarbības aktīvizēšanai, labākiem darba papēmieniem un pārejai uz kara saimniecībai piemērotākiem ražošanas veidiem. Z.

KURZE INHALTSÜBERSICHT IN DEUTSCHER SPRACHE.

Der Seehandel Rigas 1801—1913.

Die Entwicklung des Seehandels Rigas seit dem Beginn des 19. Jh. bis zum ersten Weltkrieg weist die erste graphische Darstellung S. 32 aus. Kurve B — der Umsatz im Seehandel Rigas und Kurve A — der Gesamtumsatz des Außenhandels von ganz Rußland (in Millionen Rubel nach Umrechnung des Papierrubels auf Silberrubel und des Silberrubels auf Goldrubel zur Vereinheitlichung der jeweiligen Währungen). Die zahlenmäßigen Angaben dazu s. die Tabelle S. 32; Spalte (1) — das Jahr, Spalte (2) — der Import Rigas, (3) — der Export Rigas, (4) — der Import Rußlands, (5) — der Export Rußlands (alle Angaben in Millionen Rubel).

Während dieser Periode stieg Riga zum ersten Seehandelsplatz des Russischen Reiches auf, wobei Petersburg und Odessa überflügelt wurden.

Bei diesem Aufstieg können vier Zeitabschnitte unterschieden werden.

Vom Beginn bis zur Mitte des 19. Jahrhunderts wächst der Seehandel Rigas ungefähr in demselben Maße wie der gesamte Außenhandel Rußlands. Dabei entsprechen die Umsätze Rigas 10—14% vom Außenhandel Rußlands. Die Verminderung im Seehandel Rigas zu Beginn des 19. Jh. sind auf die Kriegsumstände und das Kontinentalsystem Napoleons zurückzuführen. Nach dem Kriege wirkt sich die Zollpolitik Rußlands störend sowohl auf den Außenhandel Rigas als auch auf die übrigen Seehäfen aus. Die Entwicklung wurde auch durch das Zwischenhandelsmonopol der Rigaschen Bürger gehemmt, das formell im J. 1861 aufgehoben wurde, tatsächlich aber schon früher außer Kraft gesetzt war, da diese aus dem Mittelalter überkommene Einrichtung sich nicht mit der modernen Entwicklung vereinbaren ließ, die das 1816 begründete Rigaer Börsenkomitee anbahnte. Der durch schärfere Schwankungen gekennzeichnete erste Zeitabschnitt der Entwicklung findet mit dem Krimkriege (1853—56) seinen Abschluß, wobei während des Krieges der Seehandel Rigas von der englischen Blockade beinahe vollständig stillgelegt wird.

Der verlorene Krimkrieg löste in Rußland eine Reihe wirtschaftlicher Reformen aus. Auch der Außenhandel wurde in freiere Bahnen gelenkt. Obwohl die Zollschränken trotz dem Abbau noch verhältnismäßig hoch waren, nahm der Außenhandel Rußlands einen starken Aufschwung. Der Seehandel Rigas kann diesem Aufschwung nicht fol-

gen, und der Anteil am gesamten Außenhandel Rußlands sinkt auf 7—8%. Diese Tatsache wird sowohl durch den Umstand erklärt, daß die Bedeutung der Schwarzmeerehäfen Rußlands infolge verstärkter Getreideausfuhr wuchs, als auch durch den Ausbau der ersten Eisenbahnen in Rußland, wobei Riga benachteiligt wurde. Nur in den 60-er Jahren erhielt Riga eine Bahnverbindung mit dem Inneren Rußland. Dem Seehandel Rigas war auch die Zollpolitik Rußlands hinderlich, die den Warenverkehr über die Landgrenze bevorzugte.

Trotzdem Riga nicht der allgemeinen Entwicklung folgen kann, wächst, von einzelnen Schwankungen abgesehen, der Seehandelsumsatz stetig. Im Jahre 1877 tritt aber ein Umschwung ein. Damit beginnt der dritte Zeitabschnitt, der bis zum Jahre 1892 dauert. Sowohl für den Seehandel Rigas, als auch für den Außenhandel Rußlands ist das eine Zeit der Stagnation. Das Wirtschaftsleben Rußlands wird von mehreren, schnell aufeinander folgenden Krisen erschüttert. Da in dieser Periode die Krisen Rußlands zeitlich mit denen in Westeuropa zusammenfallen, so ist ihre Rückwirkung auf den Seehandel Rigas begreiflich.

Mit dem Jahre 1893 beginnt der vierte Zeitabschnitt der Entwicklung, der einen großen Aufschwung für den Seehandel Rigas bedeutet. Der Anteil am Außenhandel Rußlands erreicht 10—14%, und Riga rückt jetzt zum ersten Hafen Rußlands auf.

Dieser außerordentliche Aufschwung steht im Zusammenhang mit der Entwicklung der Industrie in Riga. Während in den vorherigen Zeitabschnitten der Import knapp ein Drittel des Gesamtumsatzes erreichte, beträgt im vierten Zeitabschnitt der Import wertmäßig beinahe die Hälfte des Umsatzes. Das bedeutete nicht nur eine Steigerung des Seehandelsumsatzes, sondern auch eine Verbilligung des Seetransportes, was eine weitere Steigerung des Umschlages hervorrief. Auch in dem Export macht sich im vierten Zeitabschnitt eine Wandlung bemerkbar.

Die zweite graphische Darstellung S. 32 zeigt die hauptsächlichsten Ausfuhrgegenstände der behandelten Zeitabschnitte. Kurve A — die Gesamtausfuhr, mengenmäßig dargestellt (Indexzahlen, Mengen mit den Preisen von 1861 (für 1801—1902) und 1912 (für 1903—1913) gewogen). Kurve B — Flachs und Hanf. Kurve C — Lein- und Hanfsamen. Kurve D — Holz. Außer diesen Warengruppen war noch Getreide von Bedeutung, dessen Ausfuhr aber sehr schwankend war. Seit Anfang des 20. Jh. kam eine neue

Gruppe von Ausführwaren hinzu, und zwar Produkte der Tierzucht — Butter, Eier und Fleisch. Der Anteil Rigas am Gesamtexport Rußlands für diese Produkte war sehr hoch (35—60%). Auch im Flachs- und Hanfgeschäft war die Rolle Rigas dominierend (40—50% der gesamten Exportmenge).

Zur Abrundung des Bildes über die Entwicklung des Seehandels dient die Darstellung des Schiffsverkehrs. Die dritte graphische Darstellung S. 32 zeigt die Entwicklung der Schifffahrt, und zwar die Zahl der im Rigaer Hafen eingelaufenen Schiffe (Kurve A). Seit der Mitte des 19. Jh. beginnt das Dampfschiff (Kurve B) den Segler zu verdrängen. Dem Rückgang der Schiffszahl seit den 80-er Jahren steht die Erhöhung der Tonnage (Kurve C — insgesamt, Kurve D — Dampfer; in 1000 Reg. Tonnen) gegenüber.

Organisationsfragen der lettischen Industrie.

Querschnitt durch den Entwicklungsgang der lettischen Industrie in den letzten Vorkriegsjahren und während der Kriegszeit. Es werden darin die natürlichen Grundlagen der hiesigen Industrie nachgewiesen, die Fragen der Kapitalisierung und des Arbeitseinsatzes geklärt und die Rolle der privaten Initiative am Aufbau der Industrie erörtert. Besonders eingehend ist die während der Bolschewistenherrschaft vorgenommene Verstaatlichung und Reorganisation der Industrie behandelt und die daraus entstandenen Schwierigkeiten bei der Reprivatisierung hervorgehoben. Es folgt ein kurzer Rückblick auf den bisherigen Gang der Reprivatisierung. Um ein neues Aufblühen der Wirtschaft zu sichern muß der schwere Staatsapparat vereinfacht und die private Initiative hervorgehoben werden. Nur diejenigen vereinfachten Betriebswirtschaftsformen, welche der lettischen Mentalität am besten entsprechen, können die maximale Leistungsfähigkeit für das Land und das neue Europa gewährleisten.

Verteilungstechnik der Nahrungsmittelrationen während des Krieges.

Ein Rückblick auf das bestehende Verfügungssystem, welches die Nahrungsmittelnormierung im Lande regelt. Ausführungen über das Kartensystem, welches als das beste Mittel zur Sicherung einer gerechten Warenverteilung zu betrachten ist. Nähere Erläuterung unseres Kartensystems, unter Hervorhebung der Vorzugsbehandlung derjenigen Schichten der Bevölkerung, welche

als Mehrverbraucher zu betrachten sind (Kinder, Schwer- und Schwerstarbeiter usw.). Standpunkte, von welchen aus die Versorgung der Selbsterzeuger gelenkt werden muß und wird. Abrechnungsbestimmungen für das Handelsnetz als Verteiler der rationierten Waren. Grundgedanke: Die Verteilung der Nahrungsmittel nach festen Normen berührt alle Einwohner, sowohl in den Städten, wie auf dem Lande, und es sind damit gewisse Opfer im Privatleben eines jeden Verbrauchers verbunden. Diese Opfer müßen aber in Hinsicht auf ihre Notwendigkeit und wichtige Rolle in der Kriegswirtschaft bewusst getragen werden.

Deutsches Erbbauerntum.

Eine eingehende Behandlung über die Grundgedanken und Durchführungsmaßnahmen zur Sicherung der Großdeutschen Landwirtschaft durch die Gesetzgebung über Erbhöfe. Das daraus entstandene deutsche Erbbauerntum ist eine charakteristische Kundgebung der nationalsozialistischen Bewegung, die aufs engste mit dem deutschen Volk und den großdeutschen Bürgerrechten verknüpft ist. Obwohl diese Regelung sich völlig nur in Großdeutschland auswirken kann, so muß ihre Durchführung und Ideen auch andere Völker interessieren und beeinflussen.

Die Ernährungswirtschaft im Frühjahr 1942.

Der in der Aprilnummer der Zeitschrift «Die deutsche Volkswirtschaft» erschienene Artikel von Dr. Kurt Hausmann, welcher wegen seiner aktuellen Bedeutung hier wiedergegeben ist.

Die deutsche Reichskreditkasse und deren Kreditkassenscheine.

Der Verfaßer — der unlängst verstorbene J. Bricis, welcher als Wirtschaftsrat und späterer Emigrant längerer Jahre in Berlin verlebte und die deutschen Wirtschaftsfragen eingehend studiert hat, gibt hier einen Überblick über die Gründung, Organisation und den Tätigkeitsbereich der Reichskreditkasse und ihre Emissionspolitik, sowie ihre bisherige Tätigkeit in den besetzten Gebieten. Die Tätigkeit der Reichskreditkasse im Ostland und der Ukraine sind hier nicht betrachtet, da der plötzliche Tod des Verfaßers dies verhinderte.

Sākot ar 1942. g. jūniju Saimniecības ģenerāldirekcijas apgādā iznāk žurnāls tautsaimniecībai, tirdzniecībai, rūpniecībai, financēm, kooperācijai, lauksaimniecības un mežsaimniecības ekonomikai un darba politikai

LATVJU TAUTSAIMNIEKS

Atbildīgais izdevējs mag. oec. V. Zāgars.

Redaktors: Prof. Dr. J. Bokalders.

Žurnāls iznāk divreiz mēnesī.

Redakcija: Rīgā, Smilšu ielā 6.

Apgāds: Rīgā, Laudon'a ielā 4a, dz. 15.

Redakcijas sekretāra tālrunis 24112.

Apgāda tālrunis 30313.

Abonēšanas maksa:

Noņemot apgādā:	Ar piesūtīšanu Latvijas ģenerālapgabalā:
Gadā RM 24,—	Gadā RM 25,—
Pusgadā . . RM 12,—	Pusgadā . . RM 13,—

Atsevišķs numurs maksā RM 1,—

Divkāršs numurs maksā RM 2,—

Valsts tipogr. Rīgā, Herm. Göring'a ielā 6. 1293 42 6

